

GLAZBENI ŽIVOT ZADRA U 18. I PRVOJ POLOVICI 19. STOLJEĆA

Glazbena povijest Zadra od 1700. do 1850-ih može se pratiti kroz razvoj svjetovne i crkvene glazbe, odnosno kroz događaje vezane uz dva »umjetnička« žarišta: kazalište i katedralu. I dok o glazbi 18. st. govore tek malobrojni, uglavnom indirektni podaci — kao npr. postojanje Nakićevih orgulja u čak pet zadarskih crkava, orguljarske radionice ili npr. otvaranje kazališta zadnjih desetljeća tog stoljeća — o kulturno-umjetničkom životu Zadra u prvoj polovici 19. st. svjedoče brojni izvori poput muzikalija, periodike te iscrpna monografija G. Sabalicha *Cronistoria aneddotica*. U tom razdoblju iskristalizirala su se dva skladateljska kruga: kazališni i katedralni te njihovi orkestri i zborovi. Osim profesionalnog izvođenja glazbe u sklopu ta dva punkta, brojni podaci potvrđuju kontinuiranu prisutnost glazbe i izvan njih: koncerte, glazbene akademije, blagdanske svečanosti. Također, usporedo s ovim pojavama, razvijali su se i glazbeni amaterizam, vojna glazba i kućno muziciranje.

Ključne riječi: Zadar, 18. stoljeće, prva polovica 19. stoljeća, glazbena kultura, orgulje, katedrala, Teatro Nobile, crkvena glazba, vojna glazba, koncert

Key Words: Zadar, 18th century, first half of the 19th century, music culture, organ, cathedral, Teatro Nobile, church music, military music, concert

0.1. Uvod

Cilj je ovog rada prikaz glazbenog života Zadra od početka 18. do sredine 19. stoljeća. Obuhvatila sam podatke iz različitih slojeva egzistiranja glazbe, dakle o glazbi u sklopu crkvenih obreda, te o glazbi u svjetovnim okvirima (zadarsko kazalište, privatni krugovi). Nastojala sam pronaći podatke o skladateljima i njihovim djelima koja se spominju u vezi sa Zadrom, bilo da se radi o stranim ili domaćim imenima, o onima čiji se skladateljski rad vezuje za zadarsku katedralu sv. Stošije ili za kazalište Teatro Nobile, bilo o skladateljima koji su samo privremeno ili povremeno djelovali u Zadru. Pokušala sam također »rekonstruirati« sastav katedralne kapele, kazališnog orkestra, vojne glazbe, te prigode u kojima se izvodila glazba.

Kao polazište su mi poslužili i danas aktualni članci o glazbenom životu Zadra — radovi Zdravka Blažekovića,¹ Jerka Bezića,² Ennija Stipčevića,³ te opsežna monografija Giuseppea Sabalicha⁴ o djelovanju zadarskog Teatra Nobile.

Nastojeći napraviti popis i opis djela skladatelja koji su u navedenom razdoblju djelovali u Zadru, pregledala sam zbirku muzikalija prvostolne crkve sv. Stošije u Zadru (RISM: ZAk),⁵ Historijskog arhiva u Zadru (RISM: ZAh), te skladbe zadarskih skladatelja koje se čuvaju u zbirci Nikole Udine/Algarottija koja se nalazi u Hrvatskom glazbenom zavodu u Zagrebu (RISM: Zha). Podatke o muzikalijama skladatelja vezanih za Zadar, koje se nalaze u ostalim arhivima u Hrvatskoj,⁶ preuzela sam iz već postojećih inventarnih knjiga (pohranjenih u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta glazbe HAZU).

Ovaj se rad dijeli na dva dijela: prvi se bavi glazbenim životom Zadra od početka 18. stoljeća do pada Mletačke Republike (1797.), a drugi od početka austrijske uprave do sredine 19. stoljeća. Razlog takvoj podjeli nametnuo se sam po sebi, naime osim što godina 1797. znači završetak jedne epohe, prvenstveno dugogodišnje vladavine Mletačke Republike, znači i svojevrstan početak: tih godina počinje ne samo djelovanje Teatra Nobile (čime se intenzivira prisutnost svjetovne glazbe), nego i prvih kapelnika, odnosno skladatelja u katedrali sv. Stošije.

Kao završetak drugog razdoblja obuhvaćenog u ovoj radnji, odredila sam sredinu 19. stoljeća, točnije godište 1857./1858., jer tada u cjelokupnom kulturno-društvenom životu Zadra počinje drukčije organiziranje glazbenog života. Naime, tada se osniva Filharmonijsko društvo,⁷ počinje djelovanje Antonija Ravasija,⁸

¹ BLAŽEKOVIĆ, Zdravko, Glazbena kultura Zadra u prvoj polovici 19. stoljeća, *Zadarska revija*, XXXVI, 1987, 4—5, str. 543—555; BLAŽEKOVIĆ, Zdravko, Izvještaj o sređivanju zbirke muzikalija sv. Stošije u Zadru, *AM*, XV, 1984, 2, str. 171—188.

² BEZIĆ, Jerko, O hrvatskom kazalištu u Zadru, *Zadar — Zbornik*, 1964, str. 609—618; BEZIĆ, Jerko, Nosioci zadarskog muzičkog života u odnosu na narodni preporod u Dalmaciji, *Radovi JAZU u Zadru*, VIII, 1961, str. 295—307.

³ STIPČEVIĆ, Ennio, Izvještaj o sređivanju i katalogiziranju muzikalija Historijskog arhiva u Zadru, *AM*, XVII, 1986, 1, str. 105—135.

⁴ SABALICH, Giuseppe, *Cronistoria aneddotica del Nobile Teatro di Zara (1781—1881)*, Rijeka 1914—Zadar 1922.

⁵ Zbirka muzikalija prvostolne crkve sv. Stošije u Zadru se nalazi u arhivu stolnog kaptola sv. Stošije u Zadru. RISM-ova oznaka ZAk možda i nije odgovarajuća jer označava arhiv katedrale sv. Stošije, koji postoji ali je na drugoj lokaciji, i ne posjeduje muzikalije.

⁶ Djela zadarskih skladatelja nalaze se i u arhivu splitske katedrale sv. Dujma (Sk), arhivu dubrovačkog franjevačkog samostana Male braće (Dsmb), arhivu župne crkve sv. Stjepana u Starigradu na Hvaru (SGc), franjevačkom samostanu na Košljunu (KRfk), Gradskom muzeju u Korčuli (KOM), franjevačkom samostanu u Omišu (OMf), te arhivu isusovačkog kolegija u Dubrovniku (Dik).

⁷ Glavni zadatak društva bio je da svestrano širi glazbenu umjetnost, a osim nastave solo pjevanja, klavira i violine, redovito je održavalo javne koncerte.

⁸ Antonio Ravasio bio je Talijan rodom iz Bergama, koji je došao u Zadar 1857. godine kao 22-godišnjak. Tada je tek bio završio milanski Konzervatorij, a u Zadru je djelovao kao dirigent, pijanist i nastavnik solo pjevanja. Vidi BEZIĆ, Jerko, Nosioci zadarskog..., str. 295.

prikazuju se prve kazališne predstave na hrvatskom jeziku,⁹ a tih godina počinje i znatnije djelovanje Giovannija Salghettija-Driolija kao glazbenog kritičara i skladatelja.

U oba dijela nastojala sam se držati istog tematskog plana, tj. podjele na crkvenu (skladatelji, katedralni orkestar, katedralna kapela, blagdanske svečanosti) i svjetovnu glazbu (skladatelji, kazališni orkestar, kapelnici kazališnog orkestra, vojna glazba).

Isto tako smatrala sam potrebnim i korisnim opisati kompleksnu političku i kulturnu situaciju tog razdoblja, te sam uz opis priložila i tablicu takvih zbivanja.

Također sam uvrstila i tablicu s operama koje su se izvodile u Teatru Nobile (od 1788. do 1858.), tablicu s ostalim glazbenim svečanostima u sklopu i izvan Teatra Nobile, te popis svih izvođača (dosad poznatih) koji su djelovali u tom kazalištu.

0.2. Povijest Zadra od 1700. do 1850-ih

U 18. stoljeću Zadar je kao i većina dalmatinskih gradova i dalje bio pod mletačkom vlašću. Zajednička stoljetna borba protiv istog neprijatelja, Osmanlija, dovela je Mletačku Republiku i dalmatinske gradove pod njezinom vlašću do agonije u 18. stoljeću, kada dolaze i stečevinama francuske revolucije osnaženi napoleonski bataljuni. Iako su Europu zadužili svojim vitalitetom u borbi protiv Turaka i na svoj način pridonijeli ostvarivanju novih društvenih odnosa u tom dijelu Europe, poslije toga ni Venecija ni Zadar neće više nikad biti ono što su bili.¹⁰

Od Požarevačkog mira (1718.)¹¹ do propasti Venecije (1797.), pokrajinom je zavladao dugotrajan relativan mir, prekidan i narušavan povremenim graničnim razmiricama koje nisu bitno utjecale na opće prilike.¹²

Zadar je i dalje ostao glavnim gradom pokrajine te su u njemu boravili svi najviši mletački upravitelji. U njemu je bila koncentrirana i središnja upravno-sudska vlast mletačke Dalmacije i Boke Kotorske, tzv. Generalno providurstvo.¹³ Osim

⁹ Prve predstave na hrvatskom jeziku prikazuju se u zgradi Zmajevićeva sjemeništa uz stolnu crkvu. Austrijska vlast dopušta tri predstave na talijanskom, a samo jednu na hrvatskom. Vidi BEZIĆ, Jerko, *O hrvatskom kazalištu...*, str. 610.

¹⁰ RAUKAR, Tomislav, PETRICIOLI, Ivo, ŠVELEC, Franjo, PERIČIĆ, Šime, *Zadar pod mletačkom upravom, Prošlost Zadra*, knj. III, Zadar: Narodni list — Filozofski fakultet Zadar, 1987, str. 457.

¹¹ Požarevačkim mirom je završen mletačko-turski rat (1714.—1718.).

¹² RAUKAR — PETRICIOLI — ŠVELEC — PERIČIĆ, *Zadar pod...*, str. 457.

¹³ Gen. Providura biralo je Mletačko vijeće na tri godine. Bio je jedan od najviših mletačkih državnih dužnosnika uopće. U 18. st. svi knezovi pojedinih pokrajina bili su njemu podređeni. Vidi NOVAK, Grga, *Od kandijskog rata do rapallskog ugovora, Prošlost Dalmacije knj. II*, Zagreb, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, 1944, str. 245.

providura u Zadru su imali sjedište gradski knez (*conte*), kapetan (*capitano*),¹⁴ te glavni državni odvjetnik (*avvocato fiscale per Provincia*).¹⁵

Stanovništvo se Zadra kroz cijelo 18. i 19. stoljeće dijelilo u tri osnovna staleža: plemstvo, građanstvo i pučane.¹⁶ Mletačka je Republika dokinula »demokratski« a uvela aristokratski sustav vladavine u svojim posjedima, tako da je nekad monopolizirana vlast zadarske vlastele bila oslabljena i ograničena na nevažne gradske dužnosti, koje nisu tada mogli obavljati sami nego su ih morali dijeliti s građanima.¹⁷

Tijekom 18. st. razvilo se razmjerno snažno građanstvo koje se u svemu nastojalo izjednačiti s plemstvom. Plemstvo se okupljalo u Plemićkom vijeću, dok su građani i pučani bili staleški udruženi u Udruženje naroda i građana (*Università di popolo e cittadini*).¹⁸

Školstvo, koje je nezaobilazna osnova svake kulture, u 18. je stoljeću u Dalmaciji pokazivalo znakove izrazite stagnacije. Mlečani nisu vodili brigu o mnogim najvažnijim službama u gradu, pa tako ni o školstvu.¹⁹ Svojim su vladanjem sprječavali razvitak školstva u cijeloj Dalmaciji. Financijsko stanje zadarske općine u 18. st. ne samo da se nije popravilo, nego se i pogoršalo zbog nastale skupoće, pa je nastavničko osoblje gladovalo (siromašenju prihoda zadarske općine pridonijele su i provale Osmanlija u zadarski kotar). U školama je nastala takva dezorganizacija, da su neki učitelji napuštali svoje dužnosti. Konačno je mletačka vlast oduzela školi i zgradu i upotrijebila je u druge svrhe.²⁰ U Zadru su djeca plemićkih i »dobrostojećih« građanskih obitelji osnovno i srednje obrazovanje stjecala kod plaćenih privatnih učitelja, koji su dovođeni iz Italije. Zbog sve težih uvjeta te su privatne škole ponekad u prvoj polovici stoljeća bile zatvarane. Kasnije kada se stanje pogoršalo, zadarska su plemićka i građanska djeca i dalje dobivala obrazovanje potrebno za studij izvan pokrajine, najčešće na talijanskim sveučilištima.²¹

Kao i drugdje u Dalmaciji, i u Zadru su postojale samostanske škole koje su pohadali sinovi imućnijih građana. Do sredine 18. st. dalmatinski se kler obrazovao

¹⁴ Knez i kapetan su bili »čuvari zakona u pokrajini«, što znači da su se brinuli o poštivanju mletačkih zakona i propisa u Dalmaciji.

¹⁵ NOVAK, Grga, *Od kandijskog rata...*, str. 246.

¹⁶ Ni jednom od ovih staleža nisu pripadali tzv. dobrostojeći (*benestanti*) koji su živjeli »vrlo pristojno od raznih počasnih službi (*onorevoli*)«. Vidi RAUKAR — PETRICIOLI — ŠVELEC — PERIČIĆ, *Zadar pod...*, str. 460. Tu bi se mogao uvrstiti i gradski kler, koji je također živio otmjeno.

¹⁷ *Ibid.*, str. 519. U Zadru je do posljednjih desetljeća 17. st. Veliko vijeće bilo vrlo sustezljivo u primanju novih članova (vidi NOVAK, *Od kandijskog...*, str. 245.), pa kroz 18. st. dolazi do znatnog pada članova plemstva. Vidi RAUKAR — PETRICIOLI — ŠVELEC — PERIČIĆ, *Zadar pod...*, str. 519.

¹⁸ Građansko stanovništvo grada znatno je raslo dok je seosko stanovništvo s kopna i otoka znatno padalo. Veliko vijeće je biralo suce, liječnike, kancelare, orguljaše, nadzornike, službenike itd. Vidi RAUKAR — PETRICIOLI — ŠVELEC — PERIČIĆ, *Zadar pod...*, str. 519.

¹⁹ *Ibid.*, str. 576.

²⁰ MAŠTROVIĆ, Ljubomir, Nekoliko fragmenata iz prošlosti zadarskog školstva, *Zadarska revija*, I, 1952, 3, str. 30.

²¹ RAUKAR — PETRICIOLI — ŠVELEC — PERIČIĆ, *Zadar pod...*, str. 527.

najvećim dijelom u Italiji, a u drugoj polovici stoljeća ovdašnji su prelati počeli osnivati sjemeništa i u Dalmaciji.²² Tako je zadarski nadbiskup Vicko Zmajević (1670.—1745.) u Zadru pripremio osnutak *Collegium Illyricum* ili *Seminarium archiepiscopale Illyricum*, poslije poznatog kao Zmajevićevo sjemenište, gdje su se djeca seljaka i siromašnijih građana odgajala na hrvatskom jeziku i spremala za popove glagoljaše. Otvorenje zavoda Zmajević nije doživio, nego je to 1748. učinio njegov nasljednik Mate Karaman (1700.—1771.).²³

Može se reći da je društvo u 18. st. unatoč bijedi i dezorganizaciji političkog života, doseglo prilično visoku kulturnu razinu, tako da se u tom pogledu »moglo mjeriti s kulturnim sredinama nekih talijanskih gradova.«²⁴

Od druge polovine 18. stoljeća osnivaju se različite akademije²⁵, npr. književna,²⁶ gospodarsko-poljoprivredna, a osnovan je i Kasino (*Casino nobile*).²⁷

Da je društveni život u Zadru bio živ i razvijen²⁸ pokazuju i podaci o postojanju privatnih knjižnica u posjedu crkvenih ustanova i zadarskih obitelji.²⁹ Naime, svi su zadarski samostani, kaptol i sjemenište posjedovali znatan broj rukopisa i knjiga svjetovnog i crkvenog sadržaja. Pojedini su plemići, svećenici, ljekarnici i trgovci također nabavljali knjige (uglavnom latinske i talijanske) čiji je fundus ponekad dosežao brojku od stotinu svezaka.³⁰

U Zadru je, možda prije nego li igdje u Dalmaciji, postojala mogućnost tiskanja knjiga. Naime, tijekom 18. stoljeća u Zadru je djelovalo nekoliko knjižara i nakladnika. Prvi je bio Ivan Bastier, a krajem stoljeća postojale su tiskare tršćanskog knjižara Antonija Bubalinija³¹ te ona Dominika Fracassa.³²

²² *Ibid.*, str. 528.

²³ MAŠTROVIĆ, *Nekoliko fragmenata...*, str. 30.

²⁴ Nastojeći imitirati te gradove (u čemu su bili poprilično uspješni) na kraju su se i sami doveli do tadašnjeg stupnja talijanizacije stanovništva. Vidi RAUKAR — PETRICIOLI — ŠVELEC — PERIČIĆ, *Zadar pod...*, str. 527.

²⁵ Vidi TABLICU 4, str. 143.

²⁶ Godine 1752. osnovana je tzv. *Accademia dei Ravvivati*; obnovljena književna akademija iz 1699., a obnovio ju je I. Tanzlinger.

²⁷ Djelovanje *Casina nobile* počinje 1853. godine. To je bio prvi kasino u Dalmaciji, a osnovan je radi »slobodnog uživanja obične rekreacije«. Tu su se sastajali predstavnici plemstva i časnika. Vidi RAUKAR — PETRICIOLI — ŠVELEC — PERIČIĆ, *Zadar pod...*, str. 528.

²⁸ Krajem 18. i početkom 19. st. Zadar je uz Dubrovnik bio jedini grad u Dalmaciji koji je imao kavane. Vidi ****Njemački putopisi po Dalmaciji*, Logos, Split, 1989., str.15.

²⁹ Posebno se ističe zbirka liječnika Ante Daniellija Tommasinija iz polovice 18. stoljeća. Vidi BATOVIĆ, Šime, Narodni muzej u samostanu Sv. Krševana u Zadru, *Zadarska revija*, XXXIX, 1990, br. 2—3, str. 362.

³⁰ »Posebnu vrijednost privatnih knjižnica tvorili su kompleti tadašnjih enciklopedija i drugih djela francuskog duha onoga vremena.« Vidi RAUKAR — PETRICIOLI — ŠVELEC — PERIČIĆ, *Zadar pod...*, str. 529.

³¹ Bubalini od 1791. godine u Zadru tiska i prodaje razne knjige. Nakon 1790-tih Bubalini je kažnjen zbog nemoralnosti knjiga koje tiska, te su mu knjige spaljene na zadarskom trgu. Vidi MAŠTROVIĆ, Vjekoslav, Izdavačka djelatnost na hrvatskom jeziku u Zadru od 1800. do 1960, *Zadar — Zbornik*, 1964, str. 738.

³² Od 1797. Fracasso djeluje u Zadru kao plodni tiskar, a do 1803. tiskao je u svojoj tiskari uz plakate i 25 knjiga. Nakon te godine prodao je tiskaru kasnije poznatom knjižaru i nakladniku Battari. Vidi MAŠTROVIĆ, Vjekoslav, Izdavačka djelatnost ..., str. 738.

Ako se i može govoriti o bogatom društvenom životu u tom ipak siromašnom i od Mletaka politički dezorganiziranom životu, grad je na polju umjetničke kreativnosti — književne, glazbene ili likovne — bio na znatno nižem stupnju. Naime, iako je kroz 16. stoljeće Zadar bio jedno od velikih središta hrvatske renesansne književnosti,³³ a krajem 17. st. otvara se i književna akademija kojoj je svrha čuvanje i čišćenje književnog jezika, te izdavanje rječnika,³⁴ u 18. stoljeću u Zadru gotovo da i nema književnosti, a pogotovo nema hrvatskog izraza. Ono što je pisano na talijanskom, ili rjeđe na latinskom jeziku, nije dovoljno istraženo, a ono što je istraženo pokazuje se pretežno »prigodničarskim«. Takva je situacija uglavnom na svim područjima života.³⁵

Čini se da je jedino građevinarstvo malo ojačalo, jer osim adaptacija starijih zgrada, znatan je broj novih javnih i vojnih objekata.³⁶

Godina 1797. za cijelu je Dalmaciju značila veliku prekretnicu. U političkom pogledu, nakon gotovo 400 godina prestala je vlast Venecije. Naime, mirom u Campoformiju³⁷ Austrijanci i Francuzi među sobom su podijelili Mletačku Republiku, tako da je Dalmacija pripala Austriji. Ulaskom austrijske vojske u Dalmaciju ulazio je u nju posve drukčiji duh nego je to dotad bilo; drukčiji način uprave, dužnosti činovnika, prava podanika, način sudovanja, drugi zakoni, drugi porezi, itd.³⁸

Zadar je tijekom godina prve austrijske vladavine zadržao ulogu administrativnog središta Dalmacije, u kojem je glavnu riječ vodilo činovništvo talijanskog podrijetla koja je Austrija favorizirala.³⁹

Kao i mnogi dalmatinski gradovi i Zadar je u početku iščekivao ujedinjenje s kontinentalnom Hrvatskom. Međutim, Austrija je bila protiv tog ujedinjenja, te je ubrzo donijela odluke o izravnoj upravi kojima je zaustavila svako takvo razmišljanje.⁴⁰

Čini se da se jedino za vrijeme uprave guvernera grofa Gössa (1802.-1804.) okolnosti pomalo popravljaju. Grade se ceste, isušuju močvare, otvorene su niža i viša gimnazija (1803./1804.) u kojima je zadržan talijanski jezik. Jedina škola u

³³ Poznati zadarski književnici u 16. stoljeću bili su Petar Zoranić, Brne Krnarutić, Šimun Kožić Benja, Šime Budinić, Juraj Baraković itd. Vidi KOMBOL, *Zadar kao književno središte, Zadar — Zbornik*, 1964, str. 590.

³⁴ Zadranin Ivan Tanzlinger-Zanotti čitav je život posvetio skupljanju građe za talijansko-hrvatsko-latinski rječnik kojim je htio očistiti jezik od stranih utjecaja i dokazati da hrvatski jezik nije »ubog i neplodan«. Vidi MAŠTROVIĆ, Vjekoslav, *Izdavačka djelatnost ...*, str. 738.

³⁵ RAUKAR — PETRICIOLI — ŠVELEC — PERIČIĆ, *Zadar pod...*, str. 576.

³⁶ Poznati arhitekti koji u 18. st. djeluju u Zadru su Zavoreo, A. Marković, G. Binard, A. Benoni, Antun Piovesana Zadranin, Mlečanin Antonio Bernardini. »Od novih građevina spominju se skladište baruta (1722.), 6 godina poslije još jedno skladište. Slično njima bilo je i *artiljerijsko skladište* sagrađeno 1835. Najveća građevna djelatnost zabilježena je između 1763. i 1765., kada su građene uglavnom *kasarne* i *kvartiri za oficire*.« Vidi *ibid.*, str. 539.

³⁷ Campoformio (danas Campoformido) se nalazi nedaleko od Udina.

³⁸ NOVAK, *Od kandijskog.*, str. 287.

³⁹ MAŠTROVIĆ, *Nekoliko fragmenata...*, str. 31.

⁴⁰ *Ibid.*, str. 30.

kojoj se podučavalo na hrvatskom jeziku bilo je zadarsko Zmajevičevo glagoljaško sjemenište.⁴¹ Zadar je u to vrijeme (a ujedno i Dalmacija) imao tiskaru koja će sljedećih godina biti vrlo aktivna.⁴²

Većina austrijskih vojnika bila je smještena u građanskim obiteljima, a s vremenom je i sve više vojnika dolazilo u grad, tako da su se životni uvjeti znatno pogoršavali. Uskoro je cijela Dalmacija pretvorena u vojnički logor pripravan za novi rat s Francuskom.⁴³

Godine 1804.-1805. počinje novi rat između Francuske i Austrije, a mirom u Požunu Dalmacija dobiva novog vladara, Francuze. Zadar je i dalje ostao upravno središte Dalmacije, a na mjesto generalnog providura godine 1806. došao je Mlečanin Vincenzo Dandolo.

Većina građana smatrala je Francuze neprijateljima vjere, a samo je manji broj s naklonošću gledao na liberalne ideje francuske revolucije, na ukidanje feudalnih odnosa i na slobodu koju Francuzi donose.⁴⁴ Dolaskom Francuza u Dalmaciju (1806.-1813.) gospodarsko se stanje zemlje još više pogoršalo. Osim što je rat neprestano iscrpljivao zemlju, istovremeno je na moru engleska flota blokirala, a time i uništavala svu domaću trgovinu, pa je nastala opća nestašica novca. Nova je vlast masovno zatvarala crkve i samostane, te ih upotrebljavala za skladišta i/ili smještaj vojske.⁴⁵ Podatak, da je samo u Zadru zatvoreno 37 crkava, dovoljno ilustrira stanje u Dalmaciji.⁴⁶

No, za vrijeme francuske vlasti učinjeno je i mnogo vrijednih stvari ne samo za Zadar nego i za hrvatsku kulturu. Naime, u Zadru su počele izlaziti prve dalmatinske i hrvatske novine na hrvatskom i talijanskom jeziku, *Il Regio dalmata* ili *Kraglski dalmatin*, a utemeljitelj im je Dandolo.⁴⁷

Dandolo je u Zadru organizirao sajmove, uredio poštu⁴⁸ te proveo reformu školstva po uzoru na francusko školstvo prema kojoj je uređen Kolegij (*Collège de Zara*).⁴⁹ Godine 1806. u Zadru se otvara pučka škola i Licej (*Liceo degli studi*), a zabranjuju se privatne škole. Otvara se škola za djevojčice, obrtnička škola, a ujedno se određuje da nastavni jezik u pučkim školama i gimnazijama bude jezik mjesta u kojem se škola nalazi. Zadar dobiva i »akademiju znanosti«, tzv. »Mudroskuščinu«.⁵⁰

⁴¹ NOVAK, *Od kandijskog...*, str. 289.

⁴² Dominik Fraccaso je nakon kratkog boravka u Zadru godine 1803. prodao tiskaru Anti Luigiju Battari (Zadraninu, rođenom krajem 1750-ih). Njegovi su sinovi preuzeli posao pod nazivom Braća Battara (Fratelli Battara), no kasnije se razilaze i samostalno vode dvije vrlo aktivne tiskare.

⁴³ POSEDEL, *Zadar 1797—1813.*, *Zadar — Zbornik*, Zagreb, Matica hrvatska, 1964, str. 202.

⁴⁴ *Ibid.*, str. 196.

⁴⁵ ŠABAN, Doprinos trojice Moscatella orguljarstvu u Dalmaciji, *Rad centra JAZU u Zadru*, XXI, Zadar, 1974, str. 228.

⁴⁶ Dandolo je ukinuo gotovo 1000 godina postojeći samostan sv. Krševana u Zadru.

⁴⁷ Novine su izlazile jedanput na tjedan od 1806. do 1810. Urednik je bio Bartol Benincasa, a tekstove su s talijanskog na hrvatski prevodili Andrija Kačić, Paško Jukić i dr. Tiskale su se u tada jedinjoj tiskari Battara. Vidi MAŠTROVIĆ, V., *Izdavačka djelatnost...*, str. 742.

⁴⁸ MAŠTROVIĆ, V., *Prilog...*, str. 33.

⁴⁹ *Ibid.*, str. 34.

⁵⁰ NOVAK, *Od kandijskog...*, str. 290.

Tih je godina Dandolo ukinuo torturu, batinanje, poboljšale su se tamnice, te je uvedena ravnopravnost pred zakonom.

Francuske su vlasti osnovale prvu muzejsku ustanovu — prirodoslovni kabinet s botaničkim vrtom u sastavu i za potrebe Liceja.⁵¹

Tek 1810. godine, kada je iz Dalmacije počeo odlaziti velik dio francuskih vojnika, stanovništvo je moglo osjetiti malo olakšanje. Međutim, ponovni rat između Francuske i Engleske (1813.) značio je novo teško iskkušenje za zadarsko stanovništvo, koje je moralo pretrpjeti sve strahote opsade i bombardiranja,⁵² nakon čega su Austrijanci i Englezi ušli u grad.⁵³

Nakon što su Napoleonove postrojbe poražene, Austrijanci su zaposjeli Dalmaciju, a Bečki kongres (1814.-1815.) je to stanje pravno i potvrdio.⁵⁴ Dalmaciju je zahvatilo opće političko mrtvilo. Malobrojno plemstvo, koje je predstavljalo dotadašnje nositelje političkog života u Dalmaciji, nadalo se da će Austrija obnoviti njihova prava iz vremena prije 1797., te da će ukinuti Napoleonove uredbe kojima su bili razvlašteni. Napoleonove uredbe su pomalo izbrisane, ali svoja feudalna prava nisu do kraja vratili, pa je njihova ogorčenost i pasivnost prepustila ulogu nositelja političkoga i kulturnoga života građaninučinovniku.⁵⁵

Austrijanci su kao i Francuzi nastavili talijanizaciju zadarskoga društva. Zadržali su talijanski jezik kao službeni, a u Dalmaciju je u velikom broju počelo dolaziti činovništvo talijanske narodnosti. U to vrijeme i dalmatinski đaci uglavnom odlaze na talijanska sveučilišta.⁵⁶ Činovništvo je bilo pretežno mletačko, kao što je bilo za vrijeme mletačke i francuske vladavine. Veći dio novih činovnika dolazio je, osobito u prvoj polovici 19. st., s područja tada austrijskog lombardijsko-mletačkog područja.⁵⁷

Austrija je i dalje ometala često ponavljana nastojanja kojima su njezini slavenski narodi pokušali steći veću samostalnost. Zbog toga je shvatljivo zašto u 19. st. nije dopuštala čvršće povezivanje Dalmacije s ostalim hrvatskim pokrajinama i središtem u Zagrebu.⁵⁸

Za vrijeme druge austrijske vladavine ipak se osnivaju škole i »sveučilišta« s hrvatskim nastavnim jezikom. U Zadru su otvorene gimnazija i glavna pučka škola (1816.),⁵⁹ primaljska škola (1821.), katoličko bogoslovno središnje sjemenište za cijelu

⁵¹ Licej je bilo prvo »sveučilište« osnovano 1807. u Samostanu sv. Krševana.

⁵² Bombardiranja i opsada Zadra trajali su od 4. studenoga do 7. prosinca.

⁵³ POSEDEL, I., *Zadar...*, str. 205.

⁵⁴ STRGAČIĆ, dr. Ante Maria, Neka dramatska prikazivanja na hrvatskom jeziku u Zadru u 19. stoljeću, *Zadarska revija*, I, 1952, 3, str. 1.

⁵⁵ *Ibid.*, str. 2.

⁵⁶ *Ibid.*, str. 2.

⁵⁷ BEZIĆ, Jerko, Glazba u zadarskom kazalištu u vrijeme Bachova apsolutizma, *Bašćinski glasi*, 1994, str. 64.

⁵⁸ *Ibid.*, str. 64.

⁵⁹ MAŠTROVIĆ, V., *Prilog...*, str. 34.

Dalmaciju, tzv. *L'Istituto Teologico del Seminario di Zara*,⁶⁰ a godine 1820. uveden je u Dalmaciji jedinstveni hrvatski pravopis za cijelu pokrajinu.⁶¹

Siromaštvo i nemar austrijske vlasti da popravi jadno gospodarsko stanje u koje je Dalmacija dospjela u posljednjim desetljećima mletačke uprave, nisu pružale nikakve materijalne uvjete ni moralne poticaje za umjetničko djelovanje na području slikarstva i arhitekture, a ono malo što je na tom polju i stvoreno ima više kulturno-povijesno nego umjetničko značenje.⁶²

Ipak, u Zadru se sačuvao niz projekata iz prve polovice 19. st. koji dokumentiraju klasicističku arhitektonsku umjetnost.⁶³ Često ti projekti nisu bili ostvareni, ili su samo modificirani, a radilo se o djelima stranih (B. Mazzoli, Hatzinger i dr.) i domaćih arhitekata (Zavoreo, de Romano, F. Haelzel i dr.).⁶⁴ U slikarstvu nije prijedena razina »hladnog akademizma talijanskog slikarstva npr. Francesca Salghettija Driolija« (brat skladatelja i glazbenog kritičara Giovannija), ili »naivnog i na granici primitivističkog opusa V. Poireta (1813-1868)⁶⁵ ili G. Mianija.«⁶⁶

Za razliku od sjeverne Hrvatske, koja je u 19. st. preuzela ulogu nositelja razvoja i promjena u kulturi, buđenje nacionalne svijesti u primorskim je krajevima bilo usporeno i otežano intenzivnim talijanskim utjecajem i tradicijom. Ipak, čini se da je upravo Zadar bio prvi grad nakon Zagreba — koji je bio kolijevka novog, nacionalno usmjerenog i školovanog naraštaja — koji se počeo razvijati u jedno takvo središte.⁶⁷

Nedugo nakon razmaha ilirizma u Zagrebu, pojavili su se i prvi odjeci u Dalmaciji,⁶⁸ a važan događaj je osnutak časopisa *Zora Dalmatinska* (1844.).⁶⁹ Da je u tim neplodnim desetljećima u Zadru bilo zanimanja za književnost i kulturna pitanja pokazuju i dva izdanja povijesti Dalmacije (Kreljanović i Katalinić), te je nakon sto godina osnovana druga katedra za hrvatski jezik (prvi put bilo je to Zmajevićevo sjemenište).⁷⁰

⁶⁰ Đaci toga sjemeništa (kasnije poznati domoljubi) dali su prve predstave na hrvatskom jeziku, godine 1857, 1858, 1859. Vidi STRGACIĆ, A., *Hrvatski jezik...*, str. 421.

⁶¹ Hrvatski pravopis u Dalmaciji uveden je 15 godina prije Gajeve pravopisne reforme. Vidi STRGACIĆ, Neka dramatska prikazanja..., str. 3.

⁶² PETRICIOLI, Ivo, Bilješke o umjetnosti XIX. st. u Zadru, *Zadar — Zbornik*, Matica hrvatska, 1964, str. 581.

⁶³ Dokumentacija o tim projektima nalazi se u Historijskom arhivu u Zadru.

⁶⁴ PETRICIOLI, I., Bilješke..., str. 583.

⁶⁵ V. Poiret je posvetio Zadru četiri crteža u ciklusu »Album pittoresco della Dalmatia«. Vidi *ibid.*, str. 583.

⁶⁶ G. Miani je bio Venecijanac koji se oženio u Zadru i tu proboravio dobar dio svog života. Vidi *ibid.*, str. 583.

⁶⁷ KATALINIĆ, Vjera, Nikola Strmić (1839-1896) i njegova violinska sonata, *AM*, XII, 1981, 1—2, str. 84.

⁶⁸ Prvi pjesnički glas iz Zadra predstavlja Ana Vidović. Javlja se 1840. s kratkim spjevom »Anka i Stanko«. Vidi KOMBOL, M., Zadar kao književno središte, *Zadar — Zbornik*, Matica hrvatska, 1964, str. 590—596.

⁶⁹ U prvom broju *Zore Dalmatinske* objavljena je pjesma *Zora puca*. Koliko je oduševljenje probudila pokazuje činjenica da je već prve godine izlazenja okupila 746 pretplatnika. Vidi KOMBOL, M., *Zadar ...*, str. 596.

⁷⁰ MAŠTROVIĆ, V., Prilog..., str. 35.

0.3. Glazbena povijest Zadra — kratak pregled od 11. do kraja 17. stoljeća⁷¹

Zadar je grad koji iza sebe čuva dugu povijest. Još u srednjem vijeku zbog izvanrednog geografskog položaja na pomorskom trgovačkom putu između srednje Europe i istočnog Mediterana razvio se u jaku gradsku sredinu. »To je njegovim stanovnicima omogućilo da se izraze u različitim oblicima kulturne aktivnosti.«⁷²

Unatoč raznim nedaćama, što ih je kroz povijest doživljavao, Zadar je cijelo vrijeme (sve do kraja 20. stoljeća) bio jedan od vodećih gradova na području kulture pa tako i glazbe.

Dokumentirana glazbena povijest Zadra seže u 11. stoljeće kada ban i carski protospatar Stjepan i njegova žena Marija, daruju samostanu sv. Krševana (osnovanom 987.) u Zadru novosagrađenu crkvu sv. Nikole, a u darovnici se spominje i osamnaest kodeksa.⁷³

U to doba u Zadru je postojao i ženski benediktinski samostan sv. Marije. Sagrađen je godine 1066. zaslugom hrvatske kneginje opatice Čike,⁷⁴ koja je crkvi darovala »dvije knjige himana, jednu knjigu jutarnjih molitava«.⁷⁵

U zadarskoj crkvi sv. Šimuna sačuvao se iz 1107. godine tzv. Beneventanski evanđelistar sv. Šime,⁷⁶ u kojem se nalazi napjevi tzv. »laudes« — pohvale crkvenim i svjetovnim poglavarima.⁷⁷ Laude su se pjevale u raznim svečanim prigodama, ali i na glavne svetkovine tijekom crkvene godine.

Iz 1177. godine sačuvan je podatak o »slavenskome«, tj. hrvatskome crkvenom pjevanju, koji je napisao kardinal Boson, biograf i pratilac pape Aleksandra III. Dolazak pape u Zadar pučanstvo je dočekalo pjevajući laude i kantike »cum immensis laudibus et canticis altisone resonantibus in eorum Sclavica lingua«.⁷⁸

⁷¹ Kratkim osvrtom na glazbenu povijest, namjeravala sam prikazati dugovječnost i kvalitetu glazbene kulture kojima je ovaj grad ušao u 18. stoljeće.

⁷² PETRICIOLI, Ivo, *1000 godina umjetnosti u Zadru*, Zadar: P. Kero, 1998, str. III.

⁷³ Među tim kodeksima su tri misala, jedan pasional, tri homilije, dva antifonara, tri psaltira, dva himnara i jedan brevijar. Te su crkvene knjige, u većem ili manjem opsegu, mogle sadržavati notne zapise, a potjecale su iz prve polovice 11. stoljeća, ako ne i iz ranijih vremena. Danas se od tih koralnih knjiga nije sačuvalo ništa. Vidi STIPČEVIĆ, E., *Hrvatska glazba*, str. 19.

⁷⁴ ŠIROLA, B., *Muzički život...*, str. 599.

⁷⁵ U tom se samostanu, od mnogih darovanih starih rukopisnih knjiga sačuvao i kodeks s notnim zapisom iz 1100. godine. Vidi STIPČEVIĆ, E., *Hrvatska glazba...*, str. 20. Taj je zapis važan i zbog toga što je vrlo rijedak primjer dvoglasja iz tog doba u cijeloj Europi. Pisan je neumatskom beneventanskom notacijom. Vidi ŠIROLA, B., *Muzički život...*, str. 599. U jednoj od dviju knjiga (tzv. Većenegin evanđelistar) pridodan je naknadno dvoglasni *Sanctus*, najraniji poznati primjer jednostavnoga višeglasja u nekome od hrvatskih srednjovjekovnih rukopisa.

⁷⁶ Beneventanski evanđelistar sv. Šime čuva se danas u Državnoj knjižnici u Marburgu.

⁷⁷ Laude su se temeljile na već postojećoj drevnoj tradiciji pjevanja lauda na zadarskom području. (Vidi ŠIROLA, B., *Muzički život...*, str. 600.) Napjev je građen od jednostavnog melodijskog motiva — poklik u čast pape Paskala II. te kralja Kolomana i njegova sina Stjepana, kao i zadarskih odličnika, poslužio je kasnije kao glavni motiv kojim su se služili razni prepisivači i skladatelji zadarskih lauda sve do sredine 18. stoljeća. Vidi STIPČEVIĆ, E., *Hrvatska glazba*, str. 22.

⁷⁸ STRGAČIĆ, A., *Hrvatski jezik...*, str. 384.

Tijekom 11. i 12. stoljeća jedno od glavnih žarišta ranosrednjovjekovne skriptorske aktivnosti u Hrvatskoj bio je benediktinski skriptorij sv. Krševana u Zadru. U toj pisarskoj radionici radili su vrsni pisari, latinisti, iluminatori, glazbenici. Pisarski su i sitnoslikarski najljepši, a glazbeno posebice zanimljivi, rukopisi krševanskog skriptorija iz 11. stoljeća.⁷⁹

Iz 13. stoljeća sačuvali su se liturgijske knjige, koje su različiti uglednici darivali pojedinim crkvama i samostanima u gradu. Najviše takvih kodeksa čuva se u zadarskom samostanu sv. Franje, a predstavljaju najpotpuniju zbirku srednjovjekovnih gregorijanskih crkvenih napjeva u nas.⁸⁰

Iz 1320. godine potječe Misal napisan za samostan sv. Dominika, koji čini izvorni glazbeni repertoar pisan beneventanom,⁸¹ a iz 15. stoljeća sačuvali su se zapisi triju hrvatskih uskrasnih pjesama u Zborniku fra Matije Zadrana.⁸²

Najstariji podaci o zadarskim orguljašima potječu iz 1392. godine kada je u sv. Stošiji orguljaš bio svećenik Juraj. Oko 1600. neko je vrijeme u Zadru kao orguljaš djelovao dominikanac fra Inocentije Jerković. Podaci o orguljašima veoma su važni jer se na njih nastavlja »orguljaška tradicija« iz 18. stoljeća.⁸³

U vezi sa svjetovnom glazbom sačuvali su se dvije zabilješke s kraja 14. i početka 15. stoljeća. Naime, u inventaru dobara zadarskog patricija Grisogona de Civallelis iz 1384. godine, spominje se citara (*una citara cum capsella*), a iz 1402. godine potječe zapis o plesu (*tripudia et chorea*). Ti sekundarni podaci upućuju na njegovanje svjetovne glazbe u građanskim i plemićkim krugovima.

Iz sredine 15. stoljeća potječe i zapis sačuvan iz pera Jerolima Vidulića (umro 1499.),⁸⁴ u kojem opisuje neko žičano glazbalo.

Jedini notni zapis svjetovne srednjovjekovne glazbe pergamena je pronađena na korskim sjedalima zadarske katedrale. Radi se o troglasnom virelaiu *La grant biaute et la douchour* anonimnog autora. Taj zapis potječe vjerojatno iz početka 14. stoljeća i svjedoči o prodoru trubadurske kulture na hrvatsko tlo.⁸⁵

Iz početka 16. stoljeća potječe traktat Zadrana Federika Grisogona Bartolačića (1472-1538),⁸⁶ pod naslovom *Speculum astronomicum terminans intellectum humanum*

⁷⁹ Osim nekoliko ulomaka, svi su rukopisi iz tog razdoblja otuđeni i sačuvani izvan Zadra, u knjižnicama i arhivima od Budimpešte i Marburga do Bodleianske knjižnice u Oxfordu. Vidi STIPČEVIĆ, E., *Hrvatska glazba*, str. 21.

⁸⁰ Tu je pohranjeno deset rukopisnih svezaka nastalih između 13. i 15. stoljeća. Oni sadržavaju repertoar glazbenih izvedaba za bogoslužje tijekom cijele crkvene godine. Pretpostavlja se da su ti kodeksi (tri graduala, pet antifonara i dva psaltira), ili barem neki od njih nastali upravo u skriptoriju zadarskoga franjevačkog samostana. Vidi STIPČEVIĆ, E., *Hrvatska glazba*, str. 21.

⁸¹ Misal je pohranjen u riznici samostana sv. Marije.

⁸² Fra Matija Zadrana je rođen 1420. godine, a podrijetlom je iz Bosne. Prebjegavši u Dalmaciju, živio je neko vrijeme u Zadru. Vidi ŠIROLA, B., *Muzički...*, str. 603.

⁸³ Vidi poglavlje 1.3. na str. 54–57 u ovom radu.

⁸⁴ Jerolim Vidulić je bio zadarski notar, prevoditelj i pjesnik.

⁸⁵ STIPČEVIĆ, E., *Hrvatska glazba*, str. 35, 36.

⁸⁶ F. Grisogono Bartolačić bio je liječnik, kozmograf, predavač matematike i astrologije na Sveučilištu u Padovi, te prvi hrvatski humanist. Vidi TUKSAR, Stanislav, *Hrvatski renesansni teoretičari glazbe*, Zagreb, JAZU, 1978, str. 9–27.

in omni scientia (Venecija, 1507.), a u kojem se nalazi i poglavlje *De Musica integritate*, u kojem razlaže o fenomenu konsonantnih intervala.⁸⁷

Usporedno s umjetničkom glazbom živjela je narodna i pučka glazba, koja se nije notno zapisivala, a od davnina se pjevala i svirala u selima i među gradskim pučanstvom. Iz sredine 16. stoljeća potječu zabilješke o osmanlijskoj glazbi kao posljedica turskih najezda na Hrvatsku,⁸⁸ a iz istog razdoblja potječu i *Planine Zadrana* Petra Zoranića (Venecija 1569.), prvi tiskani hrvatski roman pisan u prozi i stihovima. U opisima zadarskog zaleđa govori se i o pjevanju i plesanju pastira, njihovim tužbalicama, »gankama« (zagonetkama), recitiranju narodnih pjesama uz pratnju gusala i drugih folklornih instrumenata.⁸⁹

Potkraj 16. stoljeća, pod utjecajem glazbeno-kulturnih strujanja u Italiji (npr. Bardijeva *Camerata*) u Hrvatskoj raste zanimanje za proučavanjem antičkih autora te za identificiranjem uloge i funkcije glazbe u drevnome grčkom i rimskom teatru. Iz tog vremena, za cijelu Dalmaciju pa i za Zadar, karakteristična su izvođenja tzv. crkvenih prikazanja.⁹⁰

U 17. stoljeću osnivaju se akademije koje su bile žarišta kulturnih strujanja. U Zadru su u drugoj polovici 17. stoljeća postojala dva društva, *Accademia degli Incaloriti* i *Accademia Cinica*, u kojima se, među ostalim, raspravljalo o glazbi.^{90a}

Sredinom 17. stoljeća u zadarskom franjevačkom samostanu djelovao je franjevac Frane Divnić, autor nekoliko liturgijskih zbornika, koje je prepisivao iz starijih glazbenoliturgijskih rukopisa.⁹¹ Briga za tradiciju ogleda se i u cjelokupnom književnom, kulturnom i glazbenom radu Zadrana Šime Vitasovića. Njegov rukopisni zbornik iz 1677., *Miscellanea*, namijenjen je pjevačima stolne crkve i sadržava mnoštvo koralnih napjeva. Posebno su zanimljive *Acclamations*, menzuralnom notacijom zabilježene laude, koje su se još u 12. st. pjevale u Zadru.⁹²

⁸⁷ *Ibid.*, str. 27.

⁸⁸ Usputne zabilješke ostavio je, (uz Bartola Đurđevića) Zadrana Luigi Bassano (*I costumi, et modi particolari de la vita de Turchi*, Venecija, 1545.) kao autentično svjedočanstvo o narodnoj glazbi u turskim krajevima. Vidi TUKSAR, S., Sixteenth-Century Croatian Writers on Music, u: *Musical Humanism and Its Legacy. Essays in Honor of Claude V. Palisca*, ur. N. Kovaleff Baker i B. Russano Hanning, Pendragon Press, Stuyvesant, N. Y., 1992, str. 133-134.

⁸⁹ Vidi STIPČEVIĆ, E., *Hrvatska glazba*, str. 55.

⁹⁰ Poznata crkvena prikazanja koja su povezana sa zadarskom sredinom su »Plać B. D. M«, »Od rojenja Gospodinova«, »Muka svete Margarite«. Vidi FANCEV, F., *Novi priloz...*, *Nastavni vjesnik*, XXXVI, Zagreb, 1-2, 1927, str. 4.

^{90a} Usp. STIPČEVIĆ, E., *Hrvatska glazbena kultura 17. stoljeća*, Split 1992, str. 19-20; TUKSAR, S., *Glazba, akademije i učena društva djelatna u hrvatskim zemljama u razdoblju od 16. do 18. stoljeća*, *AM*, 35/1, 2004, str. 8-9.

⁹¹ Radi se o gradualu, antifonaru i kantualu koji se i danas čuvaju u istom samostanu.

⁹² Godine 1685. za svoju je privatnu upotrebu napisao i zbirku crkvenih hrvatskih pjesama što su se jednoglasno ili dvoglasno pjevale po zadarskim crkvama. Vidi STIPČEVIĆ, E., *Hrvatska glazba*, str. 97. Te su se pjesme odavno pjevale po zadarskim crkvama, a on ih je samo skupio. Neke od tih pjesama podudaraju se s malom pjesmaricom Zadrana Mihovila Bilanovića iz 1661. Vidi STRGAČIĆ, *Hrvatski jezik...*, str. 391.

1. GLAZBENI ŽIVOT ZADRA OD POČETKA 18. STOLJEĆA DO PADA MLETAČKE REPUBLIKE (1797.)

1.1. Uvod u glazbeni život Zadra u 18. stoljeću

Za razliku od Dubrovnika koji je, iako pretrpjevši velike gubitke u potresu 1667. godine, ostao vodeći na kulturno-umjetničkom planu, ostali dalmatinski gradovi zbog svoje političke nesamostalnosti i smanjenih materijalnih mogućnosti nisu uspjeli dosegnuti njegove domete.⁹³

Međutim, da je glazbeni život ostalih dalmatinskih gradova poput Splita, Zadra, Krka, Cresa, bio bogat, svjedoče danas sređeni arhivi, kataloška muzikološka izdanja itd. Ipak, može se reći da je odmah nakon Dubrovnika dominirao Split, što potvrđuje ne mali broj sačuvanih muzikalija, imena skladatelja, kapelnika, orguljaša, glazbenih spisa itd. Može se pretpostaviti da je stanje u Zadru bilo slično onom u Splitu, ali imena pojedinaca kao i bilo kakva potvrda o nekom glazbenom događaju koji bi činili taj glazbeni život Zadra, nestala su zajedno s većinom zadarske dokumentacije u mnogim razaranjima i pljačkanjima grada.⁹⁴

1.2. Crkvena glazba

Dok za raniju glazbenu povijest Zadra postoje mnogobrojni izvori koji svjedoče o crkvenom i svjetovnom muziciranju u gradu, za »rekonstrukciju« glazbenog života grada za 18. stoljeće nedostaju predlošci, iako se može pretpostaviti da ih je nekad bilo znatno više. Jedan od nositelja glazbenog života toga vremena bio je don Šime Vitasović, čiji se rad temelji uglavnom na skupljanju građe iz ranije glazbene povijesti grada.⁹⁵ Podaci o bogatoj glazbenoj praksi u Vitasovićevo doba

⁹³ GRGIĆ, M., *Glazbena kultura...*, str. 21.

⁹⁴ Zadar je krajem Drugoga svj. rata pretrpio 72 bombardiranja. Čini se da su tada uništeni arhivi zadarskoga Filharmonijskog društva, kazališni arhiv, te arhiv katedralne kapele. Vidi BEZIĆ, J., *Glazba u zadarskom...*, str. 67.

⁹⁵ Š. Vitasović je od 1670-ih pa sve do prvih desetljeća 18. st. bio je *magister chori*, dobar pjevač i učitelj pjevanja u katedralnoj crkvi. Vidi STRGAČIĆ, Ante, *Zadranin Šime Vitasović i kulturno-povijesno značenje njegovih djela*, *RADOVI Instituta JAZU u Zadru*, II, 1955., str. 50-51.

Sl. 1: Svezak psalama tiskan u Veneciji 1724. (IV. dio) (ZAK: sign. I/10)

X I X

S A L M O

DECIMONONO

A Q U A T T R O

ALTO, TENORE, E DUE BASSI.

Exaudiat te Deus

Tutti

Quando o Rē cūto sara - i dagli af - fan - ti da po -

Quando o Rē cūto sara - i dagli af - fan - ti da po -

Quando o Rē cūto sara - i dagli af - fan - ti da po -

Quando o Rē cūto sara - i dagli af - fan - ti da po - ti - gli

Salmi Tomo IV. A

Sl. 2: Rukopisni kantual za bogoslužje u Velikom tjednu (ZAk: sign. I/3)



navode nas na uvjerenje o nastavku takve prakse i nakon njegove smrti. Npr. za neke pjesme iz njegove pjesmarice pod latinskim nazivima (*Pangue lingua, Carmina binis vocibus decantanda*) zna se da su se pjevale na hrvatskom jeziku sve do početka 19. stoljeća. O uporabi Vitasovićeve pjesmarice i izvan katedrale svjedoče sačuvani primjerci u drugim crkvama, ili čak gradovima.⁹⁶

Da se krajem 17. i prvih desetljeća 18. stoljeća obilato razvijala glazba među zadarskim klerom svjedoči oporuka kanonika Vincenza Gencinija (Vitasovićeve suvremenika) iz 1719. godine u kojoj spominje svoje instrumente: *spinetin, organet* (koji je sam počeo graditi), *harfu i liut*.⁹⁷ Može se pretpostaviti da se u katedrali zaista sviralo na tim instrumentima, što potvrđuje i muzička knjiga iz 1708. godine u kojoj su neka pravila i savjeti za sviranje na čembalu, spinetu i orguljama.⁹⁸

Taj, kao i podatak da je još u prvoj polovici 17. stoljeća jednu svečanu povorku (prijenos rake sv. Šimuna u crkvu sv. Stjepana, 'danas sv. Šime') uveličavalo 200 svirača i 52 pjevača,⁹⁹ upućuje na to da je Zadar u 18. stoljeće krenuo s razvijenom glazbenom kulturom.

Ipak, nakon Vitasovićeve smrti, dakle, od 1720-ih pa sve do osnutka Teatra Nobile 1784., gotovo da nema konkretnih podataka o glazbenom životu. Tu veliku prazninu od 60-ak godina u crkvenoj ali i svjetovnoj glazbi, u kojoj nedostaje ijedno skladateljsko ili izvoditeljsko ime (Alesanijev skladateljski rad počinje tek 1800. godine), pokušat ću popuniti nekolicinom podataka iz sekundarnih izvora.

Kao u većini dalmatinskih gradova, i u Zadru je organizacija ukupnog glazbenog života bila skromna, a prednost se davala razvoju i očuvanju crkvene glazbe.

Dok se u Splitu u 18. stoljeću nastavila tradicija kapelnika koji su svoje skladateljske radove ostvarivali prvenstveno za katedralnu upotrebu (Pellizzari, Bajamonti, Alberti), čime se podizala i razina glazbenog ansambla koji je tamo tada djelovao, u Zadru nedostatak izvora i podataka uzrokuju stvaranje znatno drugačije, i čini se, skromnije slike glazbenog života.

Može se govoriti o nastavku dviju sakralnih tradicija: jedna je naslijeđe gregorijanskoga latinskog korala, a druga je pjevanje i recitiranje života svetaca na

Iz 1677. potječe njegov rukopisni zbornik namijenjen pjevačima stolne crkve i sadržava mnoštvo koralnih napjeva. Vidi STIPČEVIĆ, E., *Hrvatska glazba*, str. 97; Godine 1685. za svoju je privatnu upotrebu napisao i zbirku crkvenih hrvatskih pjesama što su se jednoglasno ili dvoglasno pjevale u zadarskim crkvama u Korizmi, Velikom tjednu, o Uskrsu, Božiću i Navještenju Marijinu. Neke od tih pjesama podudaraju se s malom zadarskom pjesmaricom Zadranina Mihovila Bilanovića iz 1661. Vitasovićeve pjesme su se pjevale i gradskim ulicama za vrijeme procesija na Veliki četvrtak. Vidi STRGAČIĆ, A., *Hrvatski jezik...*, str. 391.

⁹⁶ Jedan primjerak Vitasovićeve pjesmarice pronađen je kod zadarskih franjevaca, a u Dubrovniku se nalazi jedan njezin rukopisni primjerak. Vidi STRGAČIĆ, A., *Zadranin Šime Vitasović...*, str. 51.

⁹⁷ *Ibid.*, str. 49.

⁹⁸ U ZAK-u se čuva muzička knjiga: Francesco Gasparini Lucchese, *L'Armonico pratico al Cimbalo. Regole, Osservazioni, ed Avvertimenti per ben suonare il Basso, e accompagnare sopra il Cimbalo, Spinmeta, ed Organo*. Venecija, 1708, Appresso Antonio Bartolli. Vidi PRILOG 2B u ovom radu, str. 136.

⁹⁹ BEZIĆ, Jerko, *Razvoj glagoljaškog pjevanja na zadarskom području*, Zadar: Institut JAZU u Zadru, Djela, knj. V, 1973, str. 162.

hrvatskom jeziku. Tradicija gregorijanskog pjevanja bila je snažna i nesmetano se razvijala i izvodila u svakodnevnoj praksi. O tome svjedoči nekoliko misnih knjiga koje su nabavljane najvjerojatnije tijekom 18. st., a čuvaju se u arhivu zadarske katedrale.¹⁰⁰ Tako iz 1724. godine potječe svezak psalama (tiskan te godine u Veneciji) za četiri glasa: alt, tenor i dva basa. Harmonizirani koralni napjevi iz te knjige pjevali su se zasigurno kroz cijelu prvu polovicu 18. stoljeća.¹⁰¹ Iz 1737. potječe rukopisni kantual s nizom jednoglasnih gregorijanskih napjeva koji su se redovito pjevali u Velikom tjednu.¹⁰²

U stolnoj crkvi je kaptol i kler na blagdan sv. Stošije (15. I.) svake godine pjevao na hrvatskome devet lekcija (*stenja*) iz svetičina životopisa, *Tebe Boga hvalimo i Blagoslovljen*.¹⁰³ Pjevanje života sv. Stošije u zadarskoj se stolnoj crkvi nastavilo do potkraj 18. ili čak početka 19. stoljeća. Ponovno je taj običaj uveo kanonik-župnik crkve sv. Stošije Vicko Ivčević 1837.¹⁰⁴

Kroz cijelu osminu Tijelova himan *Pange lingua* na hrvatskom jeziku pjevali su svećenici bratovštine Presvetog sakramenta.¹⁰⁵

Osim toga, sredinom 18. stoljeća u zadarskim su se crkvama u blagdane na konventualnim misama nekih crkvenih zajednica redovito pjevale poslanica i evanđelje također na hrvatskom jeziku.¹⁰⁶

Osim tih dviju crkvenih tradicija koje su u 18. st. usporedno egzistirale u katedrali, a jamačno i u mnogim drugim zadarskim crkvama, postojala je i glagoljaška tradicija koja se najviše očitovala u zadarskim selima i u Zmajevićevu sjemeništu. Nadbiskup Mate Karaman (Split, 1700. — Zadar, 1771.) u svom djelu *Del Clero Illirico*¹⁰⁷ daje kratak ali iscrpan opis glagoljaškog pjevanja u prvoj polovici 18. stoljeća. Tako spominje mali zbor popova glagoljaša koji je nedjeljom i blagdanom pjevao mise i kanonske ure, a sve je pjevanje bilo strogo vokalno, te nije zahtijevalo nikakvu posebnu glazbenu naobrazbu.¹⁰⁸ U Zmajevićevu sjemeništu nije nikada niti postojao poseban predmet crkvenog pjevanja za razliku od latinskoga bogoslovnog sjemeništa u kojem je taj predmet uveden u prvoj polovici 19. stoljeća.

Prema Strgačiću razni su se pjesnici natjecali svojim pjesmama na narodnom jeziku i davali ih pjevati u zadarskim crkvama. Tako se sačuvala pjesma *Benedictio super populum*¹⁰⁹ iz Zadra. Najvjerojatnije se u tome i pretjeralo, pa je nadbiskup

¹⁰⁰ Vidi PRILOG 2A u ovom radu, str. 101.

¹⁰¹ Vidi sl. 1. na str. 50.

¹⁰² Vidi sl. 2. na str. 51.

¹⁰³ Životopis sv. Stošije nalazi se u rukopisnom Priručniku za stolnu crkvu koji je pohranjen u arhivu sjemeništa sv. Stošije.

¹⁰⁴ STRGAČIĆ, A., *Hrvatski jezik...*, str. 390

¹⁰⁵ Za tu bratovštinu piše M. Karaman da je 1754. čitav grad upisan u nju. Vidi STRGAČIĆ, A., *Hrvatski jezik...*, str. 394.

¹⁰⁶ BEZIĆ, J., *Razvoj glagoljaškog...*, str. 184.

¹⁰⁷ Karamanov *Del Clero Illirico* nastao je između 1740. i 1742., a postoji u dva prijepisa u Naučnoj biblioteci u Zadru, br. 22321 ms. 546 i br. 21009 ms. 521.

¹⁰⁸ BEZIĆ, J., *Razvoj glagoljaškog...*, str. 184, 185.

¹⁰⁹ *Blagoslovi Bože Zadar*.

Mate Karaman 1750. morao dati naredbu da se spriječi »*l'arbitrio nell'uso di questi canti ilirici*« u zadarskim crkvama.¹¹⁰

Krajem 18. stoljeća djelovao je Zadr u kao čembalist u Teatru Nobile skladatelj Domenico Bevilacqua.¹¹¹ Jedino njegovo sačuvano djelo pripada crkvenoj glazbi, a nosi naslov *Tantum ergo a basso solo*.¹¹² Nije poznato je li djelo nastalo za zadarske crkvene prilike, te je li taj skladatelj uopće djelovao u zadarskoj katedrali.

1.3. Orgulje, orguljari i orguljaši u 18. st.

Iako dosad navedeni podaci govore uglavnom o glazbenom životu unutar katedrale, postoje neki važni izvori koji svjedoče i o glazbi unutar ostalih zadarskih crkava. Postojanje orgulja u ostalim zadarskim crkvama neizravno govori o prisutnosti glazbe u tim prostorima, pogotovo kad je riječ o orguljama nekad veoma cijenjenih graditelja orgulja.

1.3.1. Ivan FEDRIGOTTI (17./18. st.)

Ivan Fedrigotti je, čini se, bio dalmatinski graditelj orgulja¹¹³ na prijelazu iz 17. u 18. stoljeće. Godine 1709. sagradio je orgulje u dominikanskoj crkvi.¹¹⁴

1.3.2. Petar NAKIĆ (1694.-1770-ih)

U crkvama sv. Šimuna, sv. Marije, sv. Mihovila i sv. Frane misna su se slavila uveličavala glazbom, a zasigurno su postojali i orguljaši, možda i pjevači. Sredinom 18. stoljeća za sve te crkve naručene su orgulje kod Petra Nakića.¹¹⁵ Najprije su u lipnju 1753. godine u crkvu sv. Marije samostana zadarskih benediktinki

¹¹⁰ STRGAČIĆ, A., Hrvatski jezik..., str. 394.

¹¹¹ Vidi poglavlje 1.5.4., str. 59 u ovom radu.

¹¹² Vidi PRILOG 1. na str. 122.

¹¹³ »... bijaše po svoj prilici rodom iz Dalmacije«. Vidi KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI, Ivan, *Slovník umjetnikah jugoslavenskih*, Zagreb, 1858, str. 82.

¹¹⁴ BEZIĆ-BOŽANIĆ, Nevenka, Majstori Dalmacije, IX-XVIII. stoljeće, *Mogućnosti*, 1978, str. 255. Nejasno je za koju je crkvu zapravo Fedrigotti sagradio orgulje, jer za (čini se) istu crkvu Bezić-Božanić govori da je dominikanska, a Kukuljević navodi benediktinsku crkvu. Vidi KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI, Ivan, *Slovník...*, str. 82: »... o tome govori jedna bilješka fra Jačinta Bogatina dominikanca zadarskoga...«.

¹¹⁵ Petar Nakić (Nachini; Nanchini) (selo Bulići, Ravni kotari 1694. - 1770-ih), poznati graditelj orgulja koji je stekao velik ugled ne samo u Dalmaciji nego i u sjevernoj Italiji. Vidi ANDREIS, J., *Povijest hrvatske glazbe...*, str. 144; ŠABAN, L., Umjetnost i djela graditelja orgulja Petra Nakića u Dalmaciji i Istri, *AM*, IV, 1973, str. 5-47.

dopremljene Nakićeve orgulje iz Venecije.¹¹⁶ Iste godine naručene su orgulje za franjevačku crkvu sv. Frane. Postavljene su najvjerojatnije 1756. godine, a tamo su ostale do 1882. Čini se da su 1756. u Zadar stigle i treće Nakićeve orgulje i to u crkvu sv. Šimuna proroka.¹¹⁷ Pretpostavlja se čak (usporedbom cijene s ostalim Nakićevim orguljama) da su ove orgulje morale biti veće od dosad poznatih ostalih Nakićevih orgulja u Dalmaciji.¹¹⁸ Iz godine 1759. potječu i Nakićeve orgulje u crkvi sv. Stošije. Tu su ostale najvjerojatnije do 1900.¹¹⁹ Nakiću se pripisuju i orgulje u crkvi sv. Mihovila sagrađene 1750-ih.¹²⁰

Takva potreba i uopće mogućnost za nabavljanjem orgulja kod jednog od tada najcjenjenijih majstora orgulja, upućuje na pretpostavku o potrebama i mogućnostima crkvenog staleža i vjernika za jednim takvim kvalitetnim orguljskim zvukom, odnosno, o sveukupnom glazbenom i financijskom stanju u gradu. Jasno je da su u svim tim crkvama postojali i orguljaši (kao i poslužnici), a moguće je pretpostaviti da su postojali i mali ansambli (vokalni, poslije možda čak i instrumentalni), pa tako i njihovi kapelnici.

Čini se da je naručivanje orgulja 1750-ih godina pokrenulo stvaranje »orguljarske tradicije« u Zadru, jer dvadesetak godina nakon toga u tom se gradu nastanjuje poznata talijanska obitelj orguljara Moscatelli. Iako većina njihovih radova nije bila namijenjena Zadru ili njegovoj okolini, sam dolazak tih majstora u Zadar, odnosno, postojanje jedne takve radionice (do 1790-ih) svjedoči o kulturno-umjetničkoj razini grada.¹²¹

1.3.3. Domenico MOSCATELLI (1744.-1788.)

Domenico Moscatelli¹²² (Venecija, 1744. — ?, 1788.) poznati je orguljar koji je zanat naučio kod svojeg oca Nicole (Nicola je bio učenik Petra Nakića).¹²³ Od 1780. godine Domenico se nastanjuje u Zadru i te je godine otvorio radionicu u kojoj je izradio četrdesetak orgulja. U studenome 1788. spominje se kao pokojni.

¹¹⁶ Ove orgulje spadaju u red vrlo poznatih Nakićevih orgulja u Dalmaciji. Uništene su za vrijeme ratnih bombardiranja Zadra (krajem Drugog svjetskog rata) kada je izgorjela crkva i propao samostan. Vidi ŠABAN, Ladislav, *Umjetnost...*, str. 17.

¹¹⁷ Podatak o njima postoji samo u knjizi troškova ove Crkve.

¹¹⁸ ŠABAN, L., *Umjetnost...*, str. 25.

¹¹⁹ *Ibid.*, str. 27.

¹²⁰ Te su orgulje porušene u Drugom svj. ratu. *Ibid.*, str. 27.

¹²¹ Iako je Zadar (kao i cijela Dalmacija) krajem 18. stoljeća bio politički dezorganiziran i financijski osiromašen, dolazak poznate orguljarske obitelji u Zadar neposredno govori o Zadru kao plodnom tlu za mnoge umjetnike. Tih godina otvara se i Teatro Nobile zahvaljujući kojem će u grad stizati mnogi umjetnici, a koji će također u veoma kratkom roku podići kulturnu razinu grada.

¹²² Šaban upotrebljava hrvatsku verziju imena - Dominik. Vidi ŠABAN, Ladislav, *Doprinos trojice Moscatella orguljarstvu Dalmacije, Rad Centra JAZU u Zadru*, XXI, 1974, str. 221. Na orguljama u župnoj crkvi u mjestu Muo u Boki Kotorskoj, piše: »io Domenico Moscatelli...« Vidi *ibid.*, str. 224.

¹²³ *Ibid.*, str. 221.

Od 1771. do 1777. godine izradio je 17 orgulja (Kotor, Hvar, Nin, Trogir), a znatan dio njegove djelatnosti ispunjavali su najvjerojatnije popravci već postojećih orgulja (možda i onih zadarskih).¹²⁴

1.3.4. Gaetano MOSCATELLI (1760./1770.-1822.)

Gaetano Moscatelli (Venecija, 1770-ih — Brač, 1822.)¹²⁵ je bio poznati orguljar i sin orguljara Domenica koji je iz Venecije došao u Zadar. Nakon očeve smrti preuzima radionicu u Zadru. Godine 1788. oženio se Marijom Fonda, a na vjenčanju su kumovali ugledni Zadrani: ninski plemić Vicko Albinoni i papinski konzul u Zadru Mihajlo Neri. Godine 1789. rodio mu se sin Dominik Vicko (kumovi su opet bili pripadnici plemstva: V. Albinoni i Tereza Valier-Kreljanović. Ti podaci donekle govore o društvenom krugu u kojem se Gaetano Moscatelli kretao.¹²⁶

Godine 1792. preselio se u Komižu gdje je ostao do 1804. službujući kao crkveni orguljaš. Kraće vrijeme službovao je u Senju kao orguljaš katedrale, a od 1807. do 1815. boravi u Zagrebu, gdje gradi i popravlja orgulje u raznim crkvama sjeverne Hrvatske. Godine 1821. popravlja orgulje u Milni na Braču, gdje 1822. umire.

Sagradio je orgulje na Poljudu u Splitu, u Bolu na Braču, u Pučišćima na Braču, u Komiži, u Sutivanu na Braču, u dominikanskoj crkvi u Šibeniku itd. Popravljao je mnoge orgulje u dalmatinskim crkvama.¹²⁷

Inovacije u Gaetanovim djelima nepoznate su u djelima njegova oca ili djeda, ili u Dalmaciji uopće, a svojstvene su dostignućima Callidova majstorstva.¹²⁸

1.3.5. Giovanni Battista BEVILACQUA (18./19. st.)

Osim sačuvanih djela, o ovom skladatelju nema drugih podataka. Moguće je da je pripadao istoj obitelji kao i Domenico Bevilacqua.¹²⁹ Čini se da je u zadnjem desetljeću 18. stoljeća bio orguljaš katedralne crkve u Zadru.¹³⁰

¹²⁴ *Ibid.*, str. 222-226.

¹²⁵ Prema Šabanu (Vidi ŠABAN, L., *Doprinos...*, str. 221), G. Moscatelli je rođen 1770-ih godina. Međutim, prema podatku koji govori da se Moscatelli oženio 1788. godine, može se zaključiti da je on rođen najkasnije na samom početku 1770-ih, a vjerojatnije krajem 1760-ih, a možda i prije.

¹²⁶ *Ibid.*, str. 228.

¹²⁷ Već se zarana u cijeloj Dalmaciji proćuo kao dobar majstor. Na ovo upućuje podatak iz mjeseca rujna 1788. god. kada ga knez poziva u Korčulu da kao vještak pregleda nove orgulje u katedrali, koje je upravo bio dovršio i postavio dubrovački svećenik i orguljar Vicko Klišević. Vidi ŠABAN, L., *Doprinos...*, str. 227.

¹²⁸ *Ibid.*, str. 236.

¹²⁹ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 550.

¹³⁰ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 11: »Giacomo Bevilacqua suonava l'organo nelle chiese minori di Zara, buscandosi spesso il desinare, specie dai minori osservanti di San Michele...«. Njegov sin Achille, koji je bio dirigent, umro je 1890. godine, pa se može pretpostaviti da je Giacomo (ili Giovanni Battista) djelovao u prvoj polovici 19. ili na prijelazu 18. i 19. stoljeća.

Dosad je poznato 7 Bevilacquinih djela i to: 3 *Messe a due Voci*, *Messa a tre Voci*, *Tantum ergo*, *Litanie della beata Vergine* i motet *Tota pulchra es*.¹³¹ Dakle, radi se o djelima crkvenog karaktera najvjerojatnije skladanima za liturgijske potrebe katedralne crkve u Zadru. Sva su njegova djela pisana za vokalno-instrumentalni sastav, a od moguća dva muška glasa (tenor i bas) Giovanni Battista upotrebljava različite kombinacije, npr. tenor i bas solo, te tenor i bas ripieno (*Messa a due Voci*, SGc: sign. 186); dva tenora i bas (*Messa a tre Voci*, Sk: sign. 682); bas solo (*Tantum ergo*, Sk: sign. 680). U sve 3 *Messe a due Voci* postoji samo orguljska pratnja,¹³² a u svim ostalim skladbama (*Messa a tre Voci*, *Tantum ergo*, *Litanie*, te *Tota pulchra es*) Bevilacqua rabi isti sastav: dvije violine, violu, dva klarineta i dva roga. Može se pretpostaviti da su se tek zadnjih godina 18. stoljeća (ili prvih godina 19. st.)¹³³ u katedrali pojavili instrumenti (kao stalni katedralni instrumentalni sastav) i to upravo ovih sedam.

Djela Giovannija Battiste Bevilacque čuvaju se u 2 hrvatska arhiva i to u: SGc-u i Sk-u. Može se, dakle, pretpostaviti da su se njegova djela izvodila u Splitu i u Starigradu na Hvaru, a postoji mogućnost da se među mnogim anonimnim skladbama u ZAK-u pronađu i neka Giovannija Battiste. Na dvjema skladbama koje se čuvaju u SGc-u (*Messe*, sign. 70; 71) stoji ime Nicole Covacevicha (prepisivača ili vlasnika),¹³⁴ a uz tri skladbe iz Sk-a (*Messa a tre Voci*, sign. 682; *Tantum ergo* sign. 680; *Tota pulchra es*, sign. 683a) stoji ime Jakova Marcocchie¹³⁵ koji je bio jedan od članova poznate splitske obitelji. Vjerojatno je Jacob zapravo Jakov koji se krajem 18. st. bavio skladanjem.¹³⁶

1.4. Katedralni zbor i orkestar

Neki sačuvani podaci neposredno bi mogli svjedočiti o postojanju i djelovanju zvorske kapele i malog instrumentalnog sastava u katedrali. Naime, u zadnjem desetljeću 18. st. djelovao je u Zadru Domenico Bevilacqua, čembalist u Teatru Nobile, koji je skladao i crkvena djela (sačuvan je samo *Tantum ergo*).¹³⁷ Kako se o životu Domenica zna vrlo malo (najvjerojatnije je djelovao i izvan Zadra), ne može

¹³¹ Vidi PRILOG 1. u ovom radu str. 122-123.

¹³² Može se pretpostaviti da su ove 3 *Messe a due Voci* nastale prije *Messe a tre Voci* i ostalih sačuvanih djela, zbog jednostavnijeg vokalnog i instrumentalnog sastava za koje su pisane. Pretpostavljam da u katedrali 1790-ih, kada je kao orguljaš djelovao Giovanni Battista, nije bilo ostalih instrumenata.

¹³³ Može se pretpostaviti da je Giovanni Battista Bevilacqua djelovao kao orguljaš u katedrali i prvih godina 19. st. kada je *maestro di cappella* bio Girolamo Alesani. Tome u prilog bi mogla govoriti činjenica da je velik broj Alesanijevih djela (koja se čuvaju u ZAK-u) pisana za sastav od tri glasa i orgulje, a kasnije za dvije violine, violu, dva klarineta i dva roga.

¹³⁴ Nisam uspjela naći podatke o N. Covacevichu; možda bi se uvidom u matične knjige rođenih i umrlih u Starigradu na Hvaru, doznali neki podaci o njemu.

¹³⁵ *Ex Musica Jacobi Marcocchia*. Jakova Marcocchii spominje i Grgić. Vidi GRGIĆ, M., *Glazbena kultura...*, str. 25.

¹³⁶ GRGIĆ, M., *Glazbena kultura...*, str. 49, 52.

¹³⁷ Vidi poglavlje 1.3.5, te PRILOG 1. na str. 85.

se sa sigurnošću tvrditi komu su ta djela namijenjena. Pretpostavimo li da su ipak nastala u Zadru i za tamošnje prilike, a pisana su za vokalno-instrumentalni sastav, moglo bi se govoriti o postojanju muškog zbora i instrumentalnog ansambla koji su činili sljedeći instrumenti: prva i druga violina, viola, violončelo, prvi i drugi klarinet, prva i druga truba, trombon i bombardon.

1.5. Svjetovna glazba u 18. stoljeću

Svjetovna glazba, odnosno, djelovanje skladatelja, izvođača i glazbena događanja, pa čak i prve glazbene »kritike«, svoj intenzivniji razvoj počinju 1783. godine osnutkom Teatra Nobile. Ipak, još od kraja 17. pa kroz cijelo 18. stoljeće, postojao je »improvizirani« scenski prostor u kojem su se, možemo pretpostavljati, ponekad održavali i koncerti.¹³⁸

Da se kroz zadnja dva desetljeća 18. st. u Zadru koncertiralo i izvan crkvenih zidina, potvrđuju podaci o nekolicini izvođača, uglavnom talijanskog podrijetla, koji su duže ili kraće djelovali u Zadru.

1.5.1. Angelo (Angiolo) Maria FREZZA (1759.-1834.)

Jedini podaci koji govore o zadarskom podrijetlu glazbenika Angela M. Frezze nalaze se u studiji Mihe Demovića.¹³⁹ Frezza je rođen u Rimu oko 1759. od oca Filipa i majke Roze. Nije poznato mjesto njegova školovanja, a prema Demoviću, Frezza je oko 1780. kao mladi učitelj violine službovao u Zadru. Na poziv dubrovačkog Vijeća umoljenih 1786. godine odlazi u Dubrovnik. Prihvatio je poziv te uskoro postao najbolje plaćen i veoma angažiran instrumentalist u Dubrovniku.¹⁴⁰

1.5.2. Giuseppe GALLI (18./19. st.)

Talijanskog violinista i učitelja glazbe Giuseppea Gallija 1788. godine pozvala je uprava kazališta u Zadar da osposobi kazališni orkestar. U veoma kratko vrijeme Galliju je to i uspjelo: okupio je orkestralni sastav, a ujedno je obavljao i dužnost direktora orkestra.¹⁴¹ Godine 1792. i 1793. sa svojim »diletantima« gostuje u Splitu (najvjerojatnije i u Šibeniku) pa se može pretpostaviti da je njegova instrumentalna skupina bila na visokoj razini (za to vrijeme i te prilike), te da je zasigurno u Zadru

¹³⁸ Vidi poglavlje 2.2.1.

¹³⁹ DEMOVIĆ, Miho, *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od polovine XVII. do prvog desetljeća XIX. stoljeća*, Zagreb: JAZU, 1989, str. 97.

¹⁴⁰ *Ibid.*, 97.

¹⁴¹ RAUKAR - PETRICIOLI - ŠVELEC - PERIČIĆ, *Zadar pod...*, str. 531.

održavao koncerte. Poslije je Galli osnovao sastav pod nazivom »Virtuozi iz Zadra« s kojima je također organizirao koncertna gostovanja, a 1797. godine u Zadru je osnovao i violinističku školu.¹⁴²

1.5.3. Marco BATTAGEL (18./19. st.)

Marco Battagel (18./19. st.) zadarski je skladatelj koji je djelovao na prijelazu 18. u 19. stoljeće. Kao violinist kazališnog orkestra, kao i svojim skladbama, pripada krugu skladatelja oko Teatra Nobile tako da će više govora o njemu biti u poglavlju o skladateljskom krugu oko zadarskog kazališta.¹⁴³

Njegova su djela *Sinfonia*, *Quartetto*, *Sei Suonate*, dvije kantate, te *Sei Suonate*, a moguće je njegovo autorstvo i skladbi *Che non può te...*, te *L'ampio precipio*.¹⁴⁴

1.5.4. Domenico BEVILAQUA (18./19. st.)

O Domenicu Bevilaqui zna se samo to da je bio čembalist u družini Marca Battagela koja je 1791. godine prikazivala opere u Teatru Nobile.¹⁴⁵

Danas je poznato samo jedno djelo Domenica Bevilacque: *Tantum ergo* (Sk: sign. 679) za bas solo i orgulje,¹⁴⁶ koje je možda bilo namijenjeno zadarskoj katedrali.

1.5.5. Francesco MACCARI - SPADA (18./19. st.)

Francesco Maccari-Spada (18./19. st.) zadarski je violinist, otac poznatijeg Niccole,¹⁴⁷ također violinista. O Francescu se zna da je u prvoj polovici 19. stoljeća svirao u kazališnom orkestru zajedno sa svojim sinom, iz čega bi se moglo zaključiti da je i zadnje desetljeće 18. stoljeća (možda i dva zadnja desetljeća) djelovao u Zadru kao violinist (i bio možda jedan od Gallijevih »diletanata«).¹⁴⁸

¹⁴² GRGIĆ, *Glazbena kultura...*, str. 50.

¹⁴³ Vidi poglavlje 2.2.1.2.1.

¹⁴⁴ Vidi PRILOG 1, str. 121-122.

¹⁴⁵ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 11: »... maestro al cembalo Domenico Bevilacqua, maestro d'Urbino, ...Il Bevilacqua lascio discendenza nella nostra città...«.

¹⁴⁶ U zadnjem popisu djela zadarskih skladatelja 18.-19. st., kojeg je načinio Blažeković (vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 550), Domenicu Bevilacqui pripada 5 djela. Međutim, uvidom u inventarske knjige hrvatskih arhiva, utvrdila sam da je autorstvo ovog skladatelja sigurno za samo jedno djelo. Ostala djela koja su mu se pripisivala pripadaju zapravo Giovanniju Battisti Bevilacqui.

¹⁴⁷ Niccolò Maccari-Spada je zadarski violinist iz prve polovice 19. stoljeća. Zajedno je sa svojim ocem svirao punih petnaest godina u orkestru Teatra Nobile (1800.-1816.). Nakon 1816. otišao je u Padovu i stekao slavu svirajući prvu violinu u orkestru *del Santo*.

¹⁴⁸ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 15-20.

1.5.6. Giuseppe Michele STRATICO¹⁴⁹ (1728.- nakon 1782.)

Giuseppe Michele Stratico¹⁵⁰ (Zadar, 1728. — Sanguinetto, nakon 1782.) potjecao je iz poznate zadarske obitelji (njegov otac imao je dvanaestero djece) podrijetlom s otoka Krete, od kojih je čak četvero važnih za hrvatsku kulturu.¹⁵¹

Giuseppe je već kao devetogodišnjak poslan na školovanje u Padovu.¹⁵² Čini se da ga je na glazbu prvi usmjerio Padre Antonio Stratico koji se i sam pomalo bavio glazbom.¹⁵³ U Padovi je Giuseppe studirao pravo, a kompoziciju i violinu je učio kod Giuseppea Tartinija.¹⁵⁴

Oko 1760. godine Stratico napušta Padovu i odlazi u Sanguinetto (mjesto pokraj Verone), čime je, čini se, i prekinuo skladateljsku djelatnost. U Sanguinettu se Stratico bavio pravničkim poslovima,¹⁵⁵ a glazbenim se aktivnostima bavio samo usput. Intenzivno je samo proučavao teoriju glazbe što dokazuju i mnogi teoretski spisi.¹⁵⁶

Njegov opus (koliko je dosad poznato) čini više od 300 djela, od kojih je oko 170 sonata, 63 violinska koncerta, barem 29 simfonija i velik broj komornih djela (kvarteta, tria, dueta).¹⁵⁷ Skladbe su namijenjene uglavnom gudačim instrumentima, čemu je uzrok najvjerojatnije sredina u kojoj je djelovao. Stilski skladbe mu pripadaju europskom stvaralaštvu četrdesetih i pedesetih godina 18. stoljeća, a karakterizira ih violinistički virtuoziitet te inventivna melodika.¹⁵⁸ Više od polovice Straticova opusa, dakle, čine sonate. Sredinom 18. st., sonata je bila omiljeni oblik, a zasigurno je i u Zadru bila često na koncertnim programima.¹⁵⁹

¹⁴⁹ Blažeković upotrebljava hrvatski prijevod imena - Josip Mihovil. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Zdravko, *Elementi za životopis Josipa Mihovila Stratica, RADOVI JAZU u Zadru*, 32, Zadar 1990, str. 109-138.

¹⁵⁰ O Josipu Mihovilu Straticu postoji iscrpni članak Z. Blažekovića, koji još predstavlja najaktualnija saznanja o ovom skladatelju, tako da u ovoj radnji nisam ulazila u biografske pojedinosti, kao što nisam iznijela ni popis svih skladateljevih djela. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., *Elementi za životopis...*, str. 109-138.

¹⁵¹ Ivan Dominik (1732.-1799.) je bio biskup Novigrada u Istri, a poslije i u Hvaru, Šimun (1733.-1824.) profesor sveučilišta u Padovi i Paviji, te poznati stručnjak za regulaciju rijeka i brodogradnju, autor glazbeno-akustičnoga traktata, načinjenoga na temelju vlastitih pokusa; Grgur (1736.-1806.) kao odvjetnik, diplomat i pjesnik djelovao je u Zadru. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., *Elementi za životopis...*, str. 109.

¹⁵² Na sveučilištu u Padovi školovali su se svi nadareniji i imućniji mladići iz Dalmacije.

¹⁵³ Padre Antonio Stratico bio je očevar stariji brat, koji je kao rektor i učitelj na *Collegio Cottunio* djelovao u Padovi. Vidi *ibid.*, str. 110.

¹⁵⁴ Najraniji spomen Stratica kao učenika Tartinija potječe iz 1758. godine, što bi značilo da je kao tridesetogodišnjak bio ne samo Tartinijev učenik nego da je i svirao u tada poznatoj kapeli padovanske Bazilike koju je vodio Tartini. *Ibid.*, str. 122.

¹⁵⁵ Imao je titulu *Vicario* te *Giudice al Malescio*.

¹⁵⁶ Glavno Giuseppeovo teoretsko djelo nosi naslov *Trattato di Musica* (rukopis, Venecija, 17..), a postoji i manji rukopis tzv. *Lo spirito Tartiniano...* (Padova 1767.) *Ibid.*, str. 129-134.

¹⁵⁷ U njegova djela ubrajaju se: VI Concertini a quarteto (1769.), Sonata za dvije violine (1778.), 6 gudačkih trija (1790.-1796.), 2 dua za dvije violine (1797.-1798.), 2 sonate za violoncello i bas, 156 sonata za violinu i bas, 14 dua za dvije violine, 35 trija za dvije violine i bas, 15. simfonija à 4, 2 koncerta za dvije violine i orkestar, 61 koncert za violinu i orkestar, 2 sonate za violinu i bas, 14 simfonija à 4, 7 simfonija à 3, 9 sonata za dvije violine i bas 8 sonata à 3 (1756.). Pripisuje mu se i 15 sonata za violinu i bas. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., *Elementi...*, str. 132-134.

¹⁵⁸ *Ibid.*, str. 124.

¹⁵⁹ Vidi NOVAK, M., *Javni i društveni...*, str. 275.

Ne zna se je li Stratico za vrijeme života uopće dolazio u rodni grad (poznato je da se dopisivao s mladom braćom), te je li njegov skladateljski rad imao ikakvog odjeka u Zadru ili uopće u Dalmaciji.¹⁶⁰

Njegov je opus najvećim dijelom pohranjen u knjižnici University of California u Berkeleyu, SAD, a tridesetak djela nalazi se u knjižnici zaklade *Ugo e Olga Levi* u Veneciji. Nekoliko djela čuva se u padovanskoj *Biblioteca Antoniani*, te u fondu muzikalija obitelji Malaspina pohranjenih u *Archivio di Stato* u Veroni.¹⁶¹

1.6. Zaključak

Iako postoje svojevrсни podaci o prisutnosti glazbenog života u Zadru u 18. stoljeću, usporedivši ih sa Splitom i Dubrovnikom, može se pretpostaviti da nisu najvjerniji pokazatelji onodobnih glazbenih događaja u Zadru. U prvoj polovici 18. stoljeća u crkvenoj se praksi nastavila glazbena tradicija 17. stoljeća (gregorijansko pjevanje, pjevanje života svetaca, glagoljaško pjevanje). Postoji samo jedan podatak iz početka 18. stoljeća koji svjedoči i o uporabi instrumenata unutar katedrale i to *spineta*, *organeta* i *harfe*. Da se glazba izvodila, točnije, da je postojala potreba za kvalitetnim zvukom unutar crkvenih zidina (katedrale i ostalih crkava), svjedoče Nakićeve orgulje koje su sredinom 18. stoljeća naručene za četiri zadarske crkve. Neizravno, potreba za orguljama, odnosno njihova prisutnost (u zadarskim crkvama), govori i o postojanju orguljaša (koji su djelovali u tim crkvama).

O postojanju glazbenih zbivanja sredinom 18. st. svjedoči i podatak iz jednog pisma datiranog 18. 03. 1741. koje opisuje priredbu kod generalnog providura. Spominju se dame, kavaliri, časnici koji su tamo »slušali četiri sonate dvorskih muzikanata, pili nešto malo kave..., i nekoliko sati kartali«.¹⁶²

U drugoj polovici 18. stoljeća, odnosno, posljednjih desetljeća, počinje djelovanje nekolicine umjetnika — skladatelja, izvoditelja i orguljara, koji su djelovanjem u sklopu katedrale ili kazališta znatno pridonijeli glazbenom životu Zadra, a čije će se glazbeno stvaralaštvo (bilo da se radi o djelima ili izvodilačkoj produkciji) nastaviti i u prvoj polovici 19. stoljeća. Radi se o skladateljima: Giovanniju Battisti Bevilacqua, Domenicu Bevilacqua i Marcu Battagelu; violini-stima: Angelu Mariji Frezzi, Giuseppeu Galliju i Francescu Maccari-Spadi; te orguljarskoj obitelji Moscatelli, koji su, iako svi talijanskog podrijetla, odabrali Zadar kao plodno tlo svog umjetničkog izražaja.

¹⁶⁰ PERIČIĆ, Šime, Zadraniin Grgur Stratico (1736-1806), *Radovi Centra JAZU u Zadru*, knj. 21, Zadar 1974, str. 272.

¹⁶¹ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Elementi...*, str. 132.

¹⁶² NOVAK, M., *Javni i društveni...*, str. 275 i 278.

2. GLAZBENI ŽIVOT ZADRA U PRVOJ POLOVICI 19. STOLJEĆA

Padom Mletačke republike (1797.) završava dugogodišnja talijanska vladavina na području Dalmacije. Osim što su Zadar (i Dalmaciju) financijski osiromašili te politički dezorganizirali,¹⁶³ čini se da su svojim odlaskom odnijeli i velik dio artefakata o glazbenom životu Zadra 18. stoljeća.¹⁶⁴

U sljedećih pedesetak godina 19. stoljeća u Zadru (i Dalmaciji) tri puta će se mijenjati vlast,¹⁶⁵ što će znatno utjecati ne samo na društveni nego i kulturni život grada. Međutim, iznenađuje kako je ratom iscrpljeni i slobodom ograničeni narod,¹⁶⁶ vodio tako živ i glazbenim događajima bogat život.

2.1. Crkvena glazba prve polovice 19. stoljeća

U prvoj polovici 19. stoljeća na planu crkvene glazbe nastavila se praksa izvođenja gregorijanske tradicije, a glagoljaška se tradicija nastavila pretežno u okolnim seoskim kopnenim i otočkim crkvama, te u crkvi sv. Mihovila u Zadru.¹⁶⁷ U nastavku tih dviju tradicija dogodile su se neke promjene. Naime, malo-pomalo na liturgijsku su glazbu sve više utjecala svjetovna obilježja ondašnjih glazbenih nastojanja, što će pogotovo doći do izražaja u drugoj polovici 19. stoljeća.¹⁶⁸

Naime, u glagoljaško pjevanje već od prve polovice 19. stoljeća počinje prodor elemenata svjetovne vokalne folklorne glazbe. Upravo su laici, koji počinju u sve većem broju sudjelovati u pjevanju stalnih dijelova mise, i najjači prenositelji elemenata glazbenog svjetovnog folkloru u glagoljaško pjevanje.¹⁶⁹

¹⁶³ Vidi poglavlje 0.2.

¹⁶⁴ Na to upućuje činjenica da u zadarskim arhivima (ZAK, ZAH) nema muzikalija ni ikakvih drugih dokumenata koji bi govorili o glazbi u Zadru u 18. stoljeću. Iako se pretpostavlja da je bombardiranjem Zadra u Drugom svjetskom ratu uništen velik dio glazbene građe tog vremena, iznenađuje kako je onda sačuvana građa iz kasnijih razdoblja.

¹⁶⁵ Austrija (1797. -1806.); Francuska (1806. - 1813.); Austrija (1813. - 1918.).

¹⁶⁶ Svaka od vlasti je zabranjivala službenu uporabu hrvatskog jezika. Na svim važnijim političkim i inim mjestima bili su isključivo Talijani.

¹⁶⁷ Pjevanje pojedinih dijelova mise na hrvatskom jeziku, iako je glagoljaška misa bila zabranjena, nastavilo se u crkvi sv. Stošije, radi puka koji nije poznao latinski jezik.

¹⁶⁸ ŠPRALJA, I., *Povijest crkvene...*, str. 179.

¹⁶⁹ BEZIĆ., J., *Razvoj glagoljaškog pjevanja...*, str. 223-224.

Širenje, odnosno razvitak glagoljaške tradicije (koja je bila isključivo vokalna) vidljiv je u podatku prema kojem se 1803. godine u zadarskoj franjevačkoj trećoredskoj crkvi sv. Ivana, na veoma svečanim obredima, crkvenoslavensko liturgijsko pjevanje pratilo gudačkim i puhačkim instrumentima.¹⁷⁰ Taj podatak govori ne samo o odstupanju od strogih pravila u glagoljaškoj tradiciji, nego upozorava na intenzivniji glazbeni život u ostalim zadarskim crkvama. To je možda i najraniji podatak o postojanju izvođača instrumentalista (osim podataka o orguljašima) u crkvenoj praksi 19. stoljeća, a koji može također svjedočiti u prilog pretpostavci da su već krajem 18. stoljeća postojali instrumentalisti.

U općoj crkvenoj glazbenoj praksi u prvoj polovici 19. stoljeća već prvih godina dogodila se i značajnija promjena. Naime, gregorijanskoj tradiciji i mjestimičnim pojavama glagoljaškog pjevanja (npr. kod franjevaca Trećoredaca, crkva sv. Mihovila u Zadru) u zadarskim crkvenim obredima, pridružila se još jedna, figuralna tradicija.¹⁷¹ I dok je, kako upućuju raspoloživi podaci u splitskoj katedrali figuralna tradicija bila prisutna kroz cijelu drugu polovicu 18. stoljeća,¹⁷² u Zadru se ona javlja tek pojavom prvih skladatelja kapelnika.¹⁷³ Razvitak figuralnog pjevanja odrazio se najviše na radovima aktualnih kapelnika, ali i u djelima ostalih skladatelja koja su se izvodila u katedrali. Ono čime se figuralna tradicija (izvođenje, odnosno, glazba) bitnije razlikovala od ostalih dviju tradicija, očitivalo se u tome da se izvodila vokalno-instrumentalno.¹⁷⁴

2.1.1. Katedrala sv. Stošije

Kao i u ostalim dalmatinskim gradovima, (a na to upućuju i sačuvane muzikalije) i u Zadru je figuralna tradicija izvođenja crkvene glazbe postojala samo u katedralnoj crkvi.

Najranije muzikalije koje ZAK pohranjuje, potječu iz prve polovice 19. stoljeća te, prema dosadašnjim istraživanjima, one su jedini izvori iz tog razdoblja.¹⁷⁵

¹⁷⁰ BEZIĆ, J., *Razvoj...*, str. 205.

¹⁷¹ Za razliku od melodije (općenito glazbe) približno jednakih notnih vrijednosti (cantus planus; op. K. B.: *gregorijansko pjevanje*) postojala je u crkvenoj glazbi (u europskim razmjerima još od XV. st.) ritmički složena i odmjerena (»menzuralna«) melodija ili općenito menzuralna glazba (cantus mensuratus; cantus figuratus; cantus figuralis). U 18. st. pod pojmom *musica figurata* ili *musica figuralis* razumijevala se melodijska figuracija npr. figuralni koral ili figuralni bas. Vidi MELZ, JLZ, Zagreb, MCMLXXI, sv. 1, str. 288.

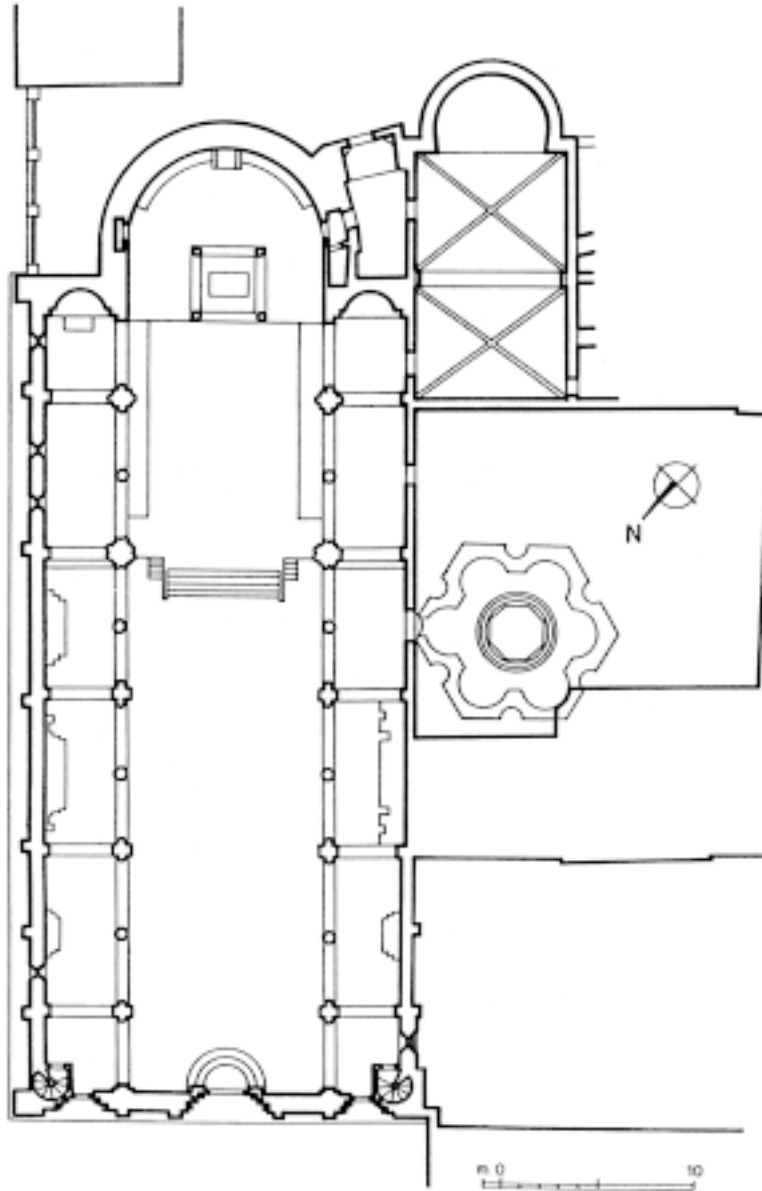
¹⁷² GRGIĆ, M., *Glazbena kultura...*, str. 26, 28.

¹⁷³ Teško je povjerovati da u 18. st. nije bilo skladatelja kapelnika, ali podaci koji bi govorili tome u prilog nisu zasad pronađeni. O tome govori i djelomično nepotpuni podatak koji daje C. F. Bianchi, *Zara Cristiana I.*, Zara 1877, str. 137: »Di questa parte dell' esterno culto si occuparono i canonici nostri, nel secolo passato (op. K. B.: tj. 18. st.) ed anche nel presente con particolare zelo e premura; per il ch'è troviamo un primicerio Frangipani, un canonico Dezorzi, ed in questi ultimi tempi un canonico Alesani...«.

¹⁷⁴ GRGIĆ, M., *Glazbena kultura...*, str. 27.

¹⁷⁵ BLAŽEKOVIC, Z., *Izveštaj...*, str. 173.

Sl. 3. Tlocrt katedrale sv. Stošije u Zadru
(iz: PETRICIOLI, I., *1000 godina umjetnosti u Zadru...*)



Najraniji sloj fonda (iz prve polovice 19. st.) nosi signature ranije inventarizacije (najviši nađeni broj je 425), prema kojima se vidi da je od ovoga dijela arhiva sačuvana približno samo četvrtina, uglavnom anonimnih skladbi (čak 162 anonimne skladbe). Muzikalije su isključivo rukopisne i većinom su sačuvane dionice zajedno s partiturama, što svjedoči o sustavnoj uporabi. Uglavnom se radi o prijepisima koji su došli iz posjeda kanonika Giovannija Mandicha (1794.-1863.), ili Mate (Matije) Curtovicha (1804.-1875.).

Osim skladbi skladatelja koji su djelovali u Zadru (G. Alesani, L. Basinello, A. di Licini), katedralni fond čine i djela stranih autora (B. Furlanetto, S. R. Mercadante, F. G. Bertoni). Ipak, prema sačuvanim muzikalijama može se zaključiti da su glazbenici iz prve pol. 19. st. više komponirali za potrebe svoje prakse, nego što su nabavljali glazbu drugih skladatelja (kakav je slučaj u drugoj polovici 19. st.).

Za repertoar, angažiranje glazbenika i uvježbavanje kompozicija brinuo se *maestro di cappella*.¹⁷⁶ U prvoj polovici 19. st. to su bili: Girolamo Alesani, Giovanni Cigala, Antonio di Licini, a najvjerojatnije i Mate Curtovich. Kapelnici su redovito nastupali u dvojnoj ulozi kao skladatelji i izvoditelji, a kapelničko je stvaralaštvo zanimljivo zbog toga što je bilo usko vezano za ambijent njihova djelovanja. O tome svjedoče ne samo podaci o prigodama (npr. blagdanskim svečanostima), nego i raspoloživ izvodilački sastav koji je na neki način diktirao vrstu i sastav djela. O dopadljivosti djela i priznanju publike nerijetko je ovisio i njihov ostanak u službi (ili u gradu).¹⁷⁷

2.1.2. Skladateljski krug oko katedrale sv. Stošije

2.1.2.1. Girolamo (Jerolim) ALESANI (1776.-1823.)

Jerolim Alesani (Zadar, 1776. - Zadar, 1823.) bio je jedna od najvažnijih osoba u glazbenom životu Zadra u prvoj polovici 19. stoljeća. Glazbenu je naobrazbu stekao u Veneciji, a vrativši se u rodni grad postaje kanonik i *maestro di cappella* prvostolne crkve. Istovremeno je u bogoslovnom sjemeništu podučavao klerike pjevanju i crkvenoj glazbi. U tom će ga poslu nakon njegove smrti naslijediti Francesco Sabalich.¹⁷⁸

Njegove su skladbe bile namijenjene crkvenoj praksi i to prvenstveno onoj u prvostolnoj crkvi. Ali, njegova se glazba mogla čuti i u crkvama izvan Zadra, npr. u splitskoj katedrali,¹⁷⁹ što potvrđuje popularnost njegove glazbe i izvan rodnoga grada i mjesta djelovanja. Posebno je rado izvođen njegov *Popule meus* (prijekori;

¹⁷⁶ *Ibid.*, str. 173.

¹⁷⁷ GRGIĆ, M., *Glazbena kultura...*, str. 54.

¹⁷⁸ BLAŽEKOVIC, Z., *Glazbena kultura...*, str. 549.

¹⁷⁹ U splitskoj katedrali sv. Dujma čuva se nekoliko Alesanijevih djela. Vidi GRGIĆ, M., *Glazbena kultura...*, str. 55.

Puče moj) za tenor i bc (SGc: sign. 1; Zha: sign. LXXX.3S) komponiran za Veliki tjedan, koji se još desetljećima pjevao u crkvama Zadra, Šibenika, Splita, Dubrovnika i Visa sve do Boke Kotorske.¹⁸⁰

Skladbe mu stilski pripadaju pretklasiци i klasiци, nerijetko u stilu tadašnje talijanske operne glazbe što ne iznenađuje s obzirom na to da je bio školovan u Italiji.¹⁸¹

Osim skladbi za crkvenu praksu, napisao je jednu kantatu (koliko je dosad poznato) u povodu povratka baruna Tomašića.¹⁸²

Alesanijeva se djela čuvaju u čak 7 glazbenih arhiva u različitim hrvatskim gradovima: arhiv zadarske katedrale sv. Stošije (ZAK), arhiv franjevačkog samostana Male braće u Dubrovniku (Dsmb), franjevački samostan na Košljunu (KRfk), arhiv Nikole Udine-Algarottija (Zha), glazbeni arhiv župne crkve sv. Stjepana u Starigradu na otoku Hvaru (SGc), arhiv splitske katedrale sv. Dujma (Sk), te franjevački samostan u Omišu (OMf).¹⁸³

Alesanijev opus čine samo crkvena djela: 8 *Miserere*, 6 *Messa*, 2 misna stavka *Kyrie* i *Credo*, 2 *Te Deuma*, 2 *Passije*, 2 *Popule meus*, 2 *Puče moj*,¹⁸⁴ *Dies Irae*, *Turba...*, te *Tantum ergo*.¹⁸⁵ Od toga 3 skladbe (*Turba*, sign 36/1014 u Dsmb; *Messa*, sign. LXXVIII/3, Zha; *Miserere*, sign. I/43, OMf) nisu bile uvrštene u zadnji popis Alesanijevih djela koji je sastavio Zdravko Blažeković.¹⁸⁶

Skladbe su pisane za vokalni ili instrumentalni sastav. Od ukupno 27 Alesanijevih skladbi, 9 ih je pisano za glasove (tenor i bas) *a cappella*,¹⁸⁷ u 8

¹⁸⁰ Koliko je njegova glazba bila omiljena, potvrđuje činjenica da se i 80 godina nakon njegove smrti (u vrijeme kada je G. Sabalich pisao svoju *Cronistoriu*) u katedrali pjevala Alesanijeva glazba. Vidi SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 96.

¹⁸¹ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 549.

¹⁸² »...conservati nella biblioteca del Capitolo di s. Anastasia si trova anche la seguente: *Cantata in musica del maestro di cappella, Alesani don Girolamo, canonico. Poesia di Giovan. Kreglianovich e coro in prima pagina che cominciava: Al suon di tibie e di timballi*, ed è dedicata al Fran Saverio de Tomassich — con la data, Zara novembre 1813. — Anton — Luigi Battara.« Vidi SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 95, 96; barun Tomassich (Tomašić) je bio namjesnik austrijske vlasti u Dalmaciji (za vrijeme druge vladavine Austrije (od 1813.)). Vidi NOVAK, G., *Prošlost Dalmacije...*, str. 311. Giovanni Kreglianovic (Ivan Kreljanović-Albinoni) bio je zadarski intelektualac koji je kao sudac Prizivnog suda, borac za otvaranje čitaonica, pokretač časopisa, prevoditelj, pjesnik, te autor rasprave *Memorie per la storia della Dalmazia* djelovao u prvoj polovici 19. st. Vidi BALIĆ, Nedjeljka, *Modernost dramskih djela Ivana Kreljanovića-Albinonija*, Zadar: Filozofski fakultet, 1989/1990, str. 211.

¹⁸³ Popis Alesanijevih djela preuzela sam od Blažekovića (BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 549-550), s tim da sam zadarski arhiv sv. Stošije, kao i sve kataloške knjige ostalih arhiva pregledala, te ispravila eventualne netočne navode iz spomenute literature.

¹⁸⁴ Do sada još nije definitivno potvrđeno radi li se o skladbi (*Popule meus*), prevedenoj na hrvatski i nešto prerađenoj. Naime, sve četiri skladbe razlikuju se po mjeri, tonalitetu, tempu ili sastavu, tako da bi tek uvidom u partiture u SGc-u, mogli riješiti zagonetku.

¹⁸⁵ Vidi PRILOG 1.

¹⁸⁶ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 459.

¹⁸⁷ To su skladbe: dvije *Pasije* — SGc; *Smiluj se meni* — 478; *Turba* — ZAK; *Miserere* — KRfk; *Popule meus* — SGc; *Miserere* — SGc; *Messa* — SGc; *Miserere* — Sk. Vidi PRILOG 1.

Puče moj — ZAK; *Miserere* — ZAK; *Puče moj* — SGc; *Messa da morto* — SGc; *Miserere* — SGc; Vidi PRILOG 1.

skladbi kao pratnju glasovima koristi se samo orguljama,¹⁸⁸ a u (samo) njih 8 kao instrumentalnu pratnju rabi i ostale instrumente.¹⁸⁹ Alesanijev instrumentalni sastav uglavnom čine: dvije violine, viola, dvije flaute, dvije oboe, dva roga i orgulje, a u skladbama *Messa di Requiem* (ZAK: sign. 11), *Messa a tre Voci* (ZAK: sign. 22) i *Te Deum* (ZAK: sign. 121) koristi veliki instrumentalni sastav koji čine: dvije violine, viola, dvije flaute, dva klarina, fagot, dva roga, truba (trombon) i orgulje. U samo jednoj skladbi (*Te Deum*, Zha: sign. LXXX.2W) koristi i violončelo.

Zanimljivo je da Alesani u skladbama *Smiluj se meni* (ZAK: sign. 479) i *Puče moj* (SGC: sign. 3) piše i za ženske glasove.¹⁹⁰ Većina Alesanijevih skladbi koje se čuvaju u ZAK-u nosi potpis Mate Curtovicha¹⁹¹ i to iz 1837-1838. godine, a na jednoj skladbi (*Messa*, sign. 22) stoji datacija 1856.¹⁹² Može se pretpostaviti da je Curtovich bio i prepisivač tih skladbi (a ne samo njihov vlasnik), te da ih je prepisivao za svoje potrebe. Uz skladbu *Messa di Requiem* (ZAK: sign. 28) stoji ime (vlasnika ili prepisivača) Braškića, te datum 29. X [19] '13., a na *Tantum ergu* (ZAK: sign. 29) potpis Cigale. Prepisivač (ili vlasnik) skladbe *Messa da Morto* koja se čuva u SGC-u (sign. 4) je Gio. Nicolo Covacevich, a *Te Deuma* koji se nalazi u zbirci Zha, je Pre Bernardo Fiorentini.¹⁹³

Raširenost Alesanijevih skladbi po raznim hrvatskim arhivima (čak 7) nedvojbeno dokazuje nekadašnju popularnost njegovih skladbi. O tome dodatno svjedoči i to što je Mate Curtovich sve do 1858. godine prepisivao (i najvjerojatnije izvodio) Alesanijeva djela.

Alesanijev je opus zasad najveći od svih skladatelja vezanih za Zadar u prvoj polovici 19. stoljeća. Postoji pretpostavka da će se temeljitim proučavanjem mnogih anonimnih skladbi u ZAK-u (kao i u ostalim navedenim arhivima) pronaći još koja Alesanijeva skladba.

¹⁸⁸ Može se pretpostaviti da su te skladbe nastale ranije kad instrumentalni sastav u Zadru još nije postojao (ili nije bio stalan) (*Messa di Requiem* - ZAK; *Dies irae* - ZAK; *Tantum ergo* - ZAK; *Puče moj* - ZAK; *Miserere* - ZAK; *Puče moj* - SGC; *Messa da morto* - SGC; *Miserere* - SGC; Vidi PRILOG 1).

¹⁸⁹ *Messa di Requiem* - ZAK; *Messa a tre Voci* - ZAK; *Te Deum* - ZAK; *Miserere* - SGC; *Kyrie* - Sk; *Messa a tre Voci* - Zha; *Credo* - Zha; *Te Deum* - Zha. Vidi PRILOG 1.

¹⁹⁰ Vidi PRILOG 1, str. 856 (SGC: 3).

¹⁹¹ Mate Curtovich bio je učitelj gregorijanike u zadarskom sjemeništu te crkveni zborovoda. Iako nema pravih izvora, može se pretpostaviti da je upravo 1837-1838. Curtovich bio *maestro di cappella* u katedrali. Vidi poglavlje 2.1.2.3.

¹⁹² *Messa a tre Voci* (sign. 22); *Dies irae* (29); *Te Deum* (121); *Passio* (188); *Passio* (189); *Miserere* (508).

¹⁹³ Don Bernardin Fiorentini (19. st.) je bio krčki orguljaš, čiji se najveći dio glazbene ostavštine nalazi u bogatoj zbirci Don Nikole Udine-Algarottija. Vidi KATALINIĆ, V., Glazbena zbirka franjevačkog samostana na Košljunu, *AM*, XX, 1989, 1-2, str. 129-137.

2.1.2.2. Antonio di LICINI (?-1836.)

Antonio di Licini¹⁹⁴ (?-1836.) pripadnik je zadarskoga plemićkog staleža. Godine 1823. postao je *maestro di cappella* prvostolne crkve u Zadru naslijedivši G. Alesanija, a na tome mjestu je ostao sve do svoje smrti.¹⁹⁵

Po ustaljenom običaju, za potrebe liturgijske službe skladao je mise i ostala crkvena djela. Njegov opus ima 12 skladbi (pohranjenih u 3 hrvatska arhiva i to: ZAk, SGc i Sk),¹⁹⁶ a čine ga: 4 *Messe*, *Domine ad adjuvandum*, *Inno nuovo*, *Dilexi quoniam*, *Levavi oculos...*, *Miserere*, *Dies irae*, *Litanie*, te *Tantum ergo*. Gotovo sva su djela skladana za tri glasa (prvi i drugi tenor te bas) uz pratnju orgulja, osim jedne *Messe* (sign. 136) koja je, uz tri muška glasa i orgulje, pisana i za *cornu da caccia*, te *Misererea* (sign. 109) koji je osim za tri glasa i orgulje pisan i za viole. Po tome bi se moglo pretpostaviti da je u vrijeme Licinijeva djelovanja na mjestu *maestra di cappella*, katedralni orkestar bio nestalan, odnosno, sveden na violu, dva roga, trubu i orgulje. Sve su skladbe pisane za glasove i to za dva tenora i bas, osim skladbe *Tantum ergo* (Sk: sign. 1572) koja je za bas solo (uz pratnju orgulja), te skladbi *Domine ad adjuvandum* (ZAk: sign. 33), *Inno nuovo* (ZAk: sign. 101), *Levavi oculos* (ZAk: sign. 104), *Messa a tre Voci* (SGc: sign. 21) koje su pisane za solističke glasove (*principale*) i tutti skupinu (*ripiene*).

Na tri skladbe (*Domine ad adjuvandum*, sign. 33; *Miserere*, sign. 109; i *Messa*, sign. 136) koje se čuvaju u ZAk-u, nalazi se ime vlasnika (ili prepisivača) Mate Curtovicha.¹⁹⁷

Na većini Licinijevih skladbi postoji datacija (od 1820. do 1836.),¹⁹⁸ pa se može pretpostaviti da je Licini počeo skladati i prije nego je postao *maestro di cappella*,¹⁹⁹ te da je skladao do svoje smrti (1836.).

¹⁹⁴ U ranijim napisima o Liciniju, godina smrti (kao i rođenja) smatrala se nepoznatom. BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 552; BLAŽEKOVIĆ, Z., *Izvještaj...*, str. 178. Podatak o smrti nalazi se u Sabalichevoj *Cronistoriji...*, str. 129: »quando, poi, nel'36 moriva il Licini, maestro di cappella alla nostra cattedrale, ne occupava il posto, nuovo campo alla sua attività feconda«. Međutim, uvidom u Matične knjige umrlih za godinu 1836. (koja se čuva u zadarskoj Prvostolnici), nisam pronašla podatak o smrti A. Licinija, što je neobično, budući da je Licini bio dugogodišnji maestro di cappella zadarske katedrale.

¹⁹⁵ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 552.

¹⁹⁶ Vidi PRILOG 1, str. 97.

¹⁹⁷ Na skladbama *Domine...*, i *Miserere* stoji potpis Propr. Matteo Curtovich, a na *Messi Ex Musica Matthaei Curtovich*. Može se pretpostaviti ili da je Curtovich 1835-1836. (zadnju godinu Licinijeva djelovanja na mjestu *maestra di cappella*) preuzeo vođenje zbora, ili da je samo pomagao (prepisivao) Liciniju.

¹⁹⁸ *Dies irae* - 1820, ZAk: sign. 173; *Messa* - 1824, Sk: sign. 34/954; *Dilexi* - 1828, ZAk: sign. 103; *Levavi oculos* - 1828, ZAk: sign. 104; *Inno nuovo* - 1831, ZAk: sign. 101; *Miserere* - 1836, ZAk: sign. 109.

¹⁹⁹ Licini je na mjesto *maestra di cappella* došao nakon Alesanijeve smrti (1823.).



Sl. 4. Antonio di Licini: *Immo nuovo* (ZAK: sign. 101)



Sl. 5. Antonio di Licini: *Dilexi, quoniam* (ZAK: sign. 103)

2.1.2.3. Giovanni CIGALA (1805.-1857.)

Giovanni Cigala (Padova, 1805. - Zadar, 1857.) Talijan je koji je tridesetogodišnjim djelovanjem u Zadru znatno obilježio glazbeni život toga grada. Do sada nije poznato kad je Cigala došao u Zadar, ali se zna da je 1827. stupio na mjesto čembalista i voditelja zbora u Teatro Nobile, te da je godine 1836. preuzeo mjesto *maestra di cappella* katedralne crkve, naslijedivši Antonia de Licinija. Sve će te dužnosti Cigala obavljati do svoje smrti.²⁰⁰ Osim angažiranosti u teatru i crkvi podučavao je privatno glasovir i pjevanje.²⁰¹

Živio je u kući zadarskog plemića Fillipa Franceschija,²⁰² a 23. travnja 1833. oženio se pjevačicom Antonijom Franceschi,²⁰³ pa se može pretpostaviti da je to bila kćerka stanodavca.

Cigaline skladbe većim dijelom pripadaju crkvenoj glazbi (što je razumljivo s obzirom na njegovo službovanje u katedrali). To su uglavnom mise za tri ili četiri glasa, *Tantum erga* itd. Danas je poznato 28 Cigalinih djela koja su pohranjena u 5 hrvatskih arhiva i to u: ZAK-u,²⁰⁴ Dsmb-u, SGc-u, Kom-u i Dik-u.²⁰⁵ Cigalin opus čini: 7 *Tantum erga*, 6 *Messa*, 2 *Mottetta*, 2 *Pastorele*, 2 *Quoniam...*, 2 *Creda*, *Kyrie*, *Crucifixus...*, *Si queris...*, *Laudamus...*, *Incarnatus*, te *Marcia*. Prema popisu može se zaključiti da je Cigala skladao uglavnom crkvena djela, osim *Marcie* za glasovir (Dsmb: sign. 1515.), te *Pastorele* (Dsmb: 4/103; 4/104)²⁰⁶ za *Piano-forte*, odnosno, za prvu i drugu violinu, violu, prvi i drugi klarino, trubu, fagot, trombon i orgulje.

Djela su uglavnom za tri muška glasa (prvi i drugi tenor, te bas) uz pratnju orgulja ili orkestra, osim *Tantum erga* (Dsmb: sign. 1517) za tenor solo (uz veliki orkestar), *Laudamusa* (SGc: sign. 14) za tenor solo i orgulje, te *Incarnatusa* (SGc: sign. 17) za bas solo i orgulje, te *Quoniam* (Zak: sign. 478) za bas solo i orkestar.²⁰⁷

Orkestar je veći od onog za vrijeme Alesanijeva službovanja na mjestu *maestra di cappella*, pa ga nerijetko čini i do devetnaest instrumenata.²⁰⁸ Najveći orkestar je u skladbi *Kyrie e Gloria* (SGc: sign. 19), a čine ga dionice 19 instrumenata (prva i druga violina, prva i druga viola, prva i druga flauta, prva i druga oboa, prvi i drugi klarinet, prvi i drugi rog, prva i druga truba, prvi i drugi fagot, prvi i drugi

²⁰⁰ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 550.

²⁰¹ Njegovi učenici bili su Mestrovich, student Falobrovich (poslije državni prokurator u Dubrovniku) i Giacich. Čini se da je Cigala zaslužan za slavu »genijalnog pjevača« tenora Mazzolenija. Vidi SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 129.

²⁰² SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 128.

²⁰³ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 551.

²⁰⁴ U ZAK-u postoji više notnih materijala koji nose njegov potpis, ali nije sigurno je li im on autor ili samo vlasnik, odnosno, prepisivač. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 551.

²⁰⁵ Oznaka za glazbeni arhiv dubrovačkog Isusovačkog kolegija.

²⁰⁶ Radi se zapravo o istoj skladbi, pisanoj u dvije verzije. Vidi PRILOG 1.

²⁰⁷ Vidi PRILOG 1.

²⁰⁸ Više od polovice skladbi pisano je za orkestar, što svjedoči o postojanju velikoga katedralnog orkestra za vrijeme Cigalina službovanja u katedrali.

trombon, orgulje).²⁰⁹ Skladbe *Messa* (Dik: sign. I-8) i *Credo* (Dik: sign. I-9) pisane su za tri glasa uz pratnju prve i druge violine, te orgulja, pa se može pretpostaviti (kao i prema rukopisu) da se radi o najranijim Cigalinim skladbama.

Na samo jednoj skladbi (*Tantum ergo*, SGc: sign. 12) postoji ime prepisivača (ili vlasnika): Di. Giovanni Nicolo Covacevich.

Od 1827. do 1834. godine Cigalina specijalnost bile su kantate.²¹⁰ Piše ih redovito prigodom careva rođendana, a na tekstove profesora zadarske gimnazije Agostina Brambille. Libreta su im tiskana u Zadru kod Giovannija Demarchija,²¹¹ a danas su sačuvana samo ta libreta. Dosad je poznato 5 (vjerojatno) njegovih kantata: *Il compimento dei voti della Liburnia*, libreto Agostina Brambille, tiskan u Zadru kod Giovannija Demarchija,²¹² *L' Astro Novello*,²¹³ *Rodolfo di Habsburg*,²¹⁴ *La presa di Tolemaide ossia Leopoldo V. duca di Babenberg*, *marchese d' Austria alle Crociate*,²¹⁵ *Il passaggio per la Dalmazia di Leopoldo VI. di Bamberg*, *duca d' Austria nel suo ritorno Dalla Crociata*.²¹⁶

Postoji podatak da se na jednoj instrumentalnoj akademiji u Kasinu izvela kantata *Massimiliano I* (melodrama u 2 čina), a glazbu za zbor (»musica dei cori«) je napisao Giovanni Cigala (na libreto G. Francesca).²¹⁷

Četrdesetih godina 19. stoljeća Cigala se odlučuje na zahtjevniji posao, pisanje opere pod naslovom *Cecilia di Baone* ili *La marca trevigiana al finire del medio evo*.²¹⁸ Namjera mu je bila da se opera izvede u Italiji, ali je zbog financijskih troškova morao odustati od te svoje namjere. Dana 19. ožujka 1846. godine u Teatru Nobile izvedena je *Sinfonia* iz te opere. Između 1849. i 1856. godine operu je izveo vojni orkestar.²¹⁹ Nakon neuspjeha s Italijom njegova slava u Zadru pomalo blijedi, postao je predmetom ismijavanja te ubrzo napušta mjesto *maestra di cappella*.²²⁰ Umro je od tuberkuloze, a pokopan je u Lukoranu.²²¹

Osim tih djela spominje se i Cigalina *Grande sinfonia* (danas vjerojatno izgubljena) koja je izvedena na koncertu 13. prosinca 1835. godine prigodom

²⁰⁹ Može se pretpostaviti da je orkestar imao i više od 19 instrumentalista.

²¹⁰ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 129.

²¹¹ BLAŽEKović, Z., *Glazbena kultura...*, str. 551.

²¹² Libreto se nalazi u NBZ, sign. Misc. D 9923, te NBS, sign. IIF-8 0-1131. Sabalich govori da je to »forse da Cigala« SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 131.

²¹³ NBZ, sign. Misc. D. 3107.

²¹⁴ NBZ, sign. R-870; i u: NBZ, sign. IIF-8 0-1207.

²¹⁵ NBZ, sign. Misc. C 3761. Na naslovnoj strani libreta piše: Duca di Babenberg, ali očito je to greška jer na str. 4 piše: Leopoldo V. di Bamberg...

²¹⁶ Postoji libreto iz 1834. tiskan u Zadru kod Giovannija Demarchija, te iz 1842. tiskan kod braće Battara. Pohranjeni su u NBZ, sign. Misc. C 7433.

²¹⁷ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 183. Ta kantata nije dosad bila uvrštena u popis Cigalinih djela.

²¹⁸ Blažeković ne spominje ovo djelo. Podaci o toj operi nalaze se u: SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 129. Nigdje se ne navodi da li je djelo uopće sačuvano (ili samo libreto).

²¹⁹ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 129.

²²⁰ *Ibid.*, str. 129.

²²¹ BLAŽEKović, Z., *Glazbena kultura...*, str. 550.

Sl. 6. Giovanni Cigala: *Pastorella* (Dsmb: sign. 6)

The image shows a page of handwritten musical notation for the piece "Pastorella" by Giovanni Cigala. The score is arranged in a system of ten staves, each labeled with an instrument name in cursive script. From top to bottom, the instruments are: Violino I, Viola, Bassi, Flauto, Clarinetto B, Corni I & II, Trombe I & II, Fagotti, and Trombone Bassi. The notation includes various musical symbols such as clefs, time signatures, and notes. The paper shows signs of age, with some staining and wear.

otvorenja kazališne zgrade nakon obnove, zajedno s *Varijacijama za klarinet* Ivana Zaytza st.²²²

Prema Sabalichu, još početkom 20. stoljeća u općinskoj knjižnici²²³ u Zadru čuvale su se mise i misni stavci, čiji je Cigala autor, aranžer ili samo prepisivač.²²⁴ To su *Messa a tre voci* (N.o 18) *con versetti di Cigala da Padova, m.o di cappelle della Cattedrale di Zara*. 3884. — Num. d'inventario 16218. (49-IV, I); *Kyrie, Gloria e Credo a quattro voci* (838) *del maestro G. Cigala; Messa breve a quattro voci del maestro G. Cigala* 1838; N.o X: *Kyrie, Gloria, Credo, a quattro voci del maestro Cigala, m.o di capp. Alla Metropolitanam* 1838. — (con istrum.).

2.1.2.4. Mate (Matija) Kurtović (CURTOVICH) (1804.-1875.)

Mate Curtovich²²⁵ (Kurtovich) (Drniš, 1804. - Zadar, 1875.) svoje prvo glazbeno obrazovanje stekao je za vrijeme boravka u bogosloviji u Zadru, kod tadašnjeg *maestra di cappella* crkve sv. Stošije Antonia di Licinija.²²⁶ Bio je učitelj gregorijanike na zadarskom sjemeništu, te crkveni zborovoda.²²⁷

Autor je priručnika koralnog pjevanja pod naslovom *Manuale dei principi di canto fermo giusta le regole di S. Gregorio Magno*, tiskanog u Veneciji 1844. godine kod Giovannija Battista Marlea.²²⁸ Godinu dana kasnije (1845.) objavljen je (kod Battare) hrvatski prijevod u Zadru: *Naručnik početnikah i upravah pivanja carkoenoga po stazam utemeljenim sv Gargura velikoga*. No za sada nije poznat ni jedan primjerak ovog prijevoda.²²⁹

Jedini, »šturi«, popis Kurtovićevih djela koja do danas nisu pronađena niti dopunjena, ubraja: *Pomiluj mene* na hrvatski tekst, za dva glasa, *Tantum ergo* za dva glasa, *Messa di S. Grisogono* za dva glasa, te *Preghiera a Maria*, za dva glasa, na talijanski tekst.²³⁰

²²² SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 147.

²²³ Tzv. Biblioteca Comunale. Vidi SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 129.

²²⁴ *Ibid.*, str. 129.

²²⁵ Na rukopisima sačuvanih muzikalija najčešće piše prezime Curtovich, ili Kurtovich. Blažeković navodi - Kurtović.

²²⁶ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 552.

²²⁷ Prema Blažekoviću Curtovich je 1855. godine naslijedio Francesca Sabalicha na mjestu ravnatelja kora crkve sv. Stošije, gdje je djelovao do smrti (Blažeković nije naveo izvor za taj podatak). Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 552. Naime, do 1857. na mjestu *maestra di cappella* bio Giovanni Cigala, a F. Sabalich nije nikada ni djelovao kao ravnatelj kora. Da je Curtovich ipak bio zborovoda u katedrali govori on sam: »Scelto io da 'miei Superiori a dirigere il Canto Ecclesiastico nelle qualità di Maestro di Coro in questa Chiesa Metropolitana...«. Vidi CURTOVICH, Mate, *Manuale dei principi di canto fermo giusta le regole di S. Gregorio Magno*, 1844, str. 3.

²²⁸ U knjižnici Prvostolnog kaptola zadarske nadbiskupije (Zak) čuvaju se primjerci tog Priručnika; sign. 1676, a postoji i u ZAH, sign. LXXVI.3T.

²²⁹ KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI, Ivan, *Bibliografija hrvatska*, I, Zagreb, 1860, str. 941.

²³⁰ ŠIROLA, Božidar, *Muzički život u Zadru, Zbornik Zadar*, Zagreb, Matica hrvatska, 1964, str. 604; BIANCHI, Carlo, *Zara christiana*, Zadar, Tip. Woditzka, 1877, I, str. 139.

2.1.2.5. Francesco SABALICH (1804.-1855.)

Zadarski svećenik (Zadar, oko 1804. - Zadar, 1855.) Francesco Sabalich je prve »škole i bogosloviju« učio u Zadru.²³¹ Tek nakon zaređenja za svećenika poslan je u Veneciju »da uči glazbu«.²³² Studirao je strogi kontrapunkt kod »uglednih venecijanskih majstora«, gdje je i izabran za crkvenog pjevača.²³³ Nakon povratka u Zadar 1824. godine naslijedio je Girolama Alesanija na mjestu učitelja gregorijanskog i figuralnog pjevanja u zadarskom sjemeništu i tu je službu obavljao do smrti. Za potrebe poduke zadarskih klerika napisao je priručnik *Regole del canto fermo*.²³⁴

Još kao đak, a poslije i kao učitelj sudjelovao je u crkvenim izvedbama »kao pjevač lijepa tenorska glasa.«²³⁵

Skladao je niz crkvenih vokalnih skladbi, a »njegove ga kompozicije odaju... lahkim kompozitorom ali i prilično izvježbanim kontrapunktistom. Jednom je pokušao komponirati i Pange lingua s klasičnom polifonijom što mu je dosta dobro uspjelo.«²³⁶

Sabalichev opus čini 9 skladbi koje se nalaze u 4 hrvatska arhiva: Dik-u, Dsmb-u, KRfk-u, te SGc-u. Čine ga 4 *Misererea*, 2 *Christus factusa*, 2 *Puče moj*²³⁷ i *Pangue lingua*. Radi se o skladbama nastalim za crkvene potrebe (Sabalich je bio svećenik). Skladbe su uglavnom namijenjene trima muškim glasovima, osim *Misererea* (KRfk: sign. 41) za tri glasa i zbor, te još 2 *Misererea* (SGc: sign. 54; Dik: sign. III-122) za dva glasa i *basso continuo*. Osim pratnje na orguljama, Sabalich ne uvodi nikakve druge instrumente.

Na dvije skladbe (*Miserere*, SGc: sign. 54; sign. 56) postoji datacija iz 1830. godine, a na samo jednoj skladbi (*Miserere*, SGc: sign.54) postoji ime prepisivača (ili vlasnika): Giovanni Nicolo Covacevich (Kovačević).

Prema popisu djela što ga donosi Širola (a preuzeo ga je od Bianchija),²³⁸ gore navedenom popisu nedostaju djela: *Litanije Gospine* za tri muška glasa, *Lauda Sion Salvatorem*, *Il Vexilla*, *Salutis humanae* te *Pange lingua* za četiri glasa.²³⁹

²³¹ ŠIROLA, B., Muzički život..., str. 604.

²³² *Ibid.*, str. 604.

²³³ *Ibid.*, str. 604.

²³⁴ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 553; BIANCHI, C., *Zara Cristiana...*, str. 139.

²³⁵ Vidi ŠIROLA, B., Muzički život..., str. 604; BIANCHI, C., *Zara Cristiana...*, str. 139.

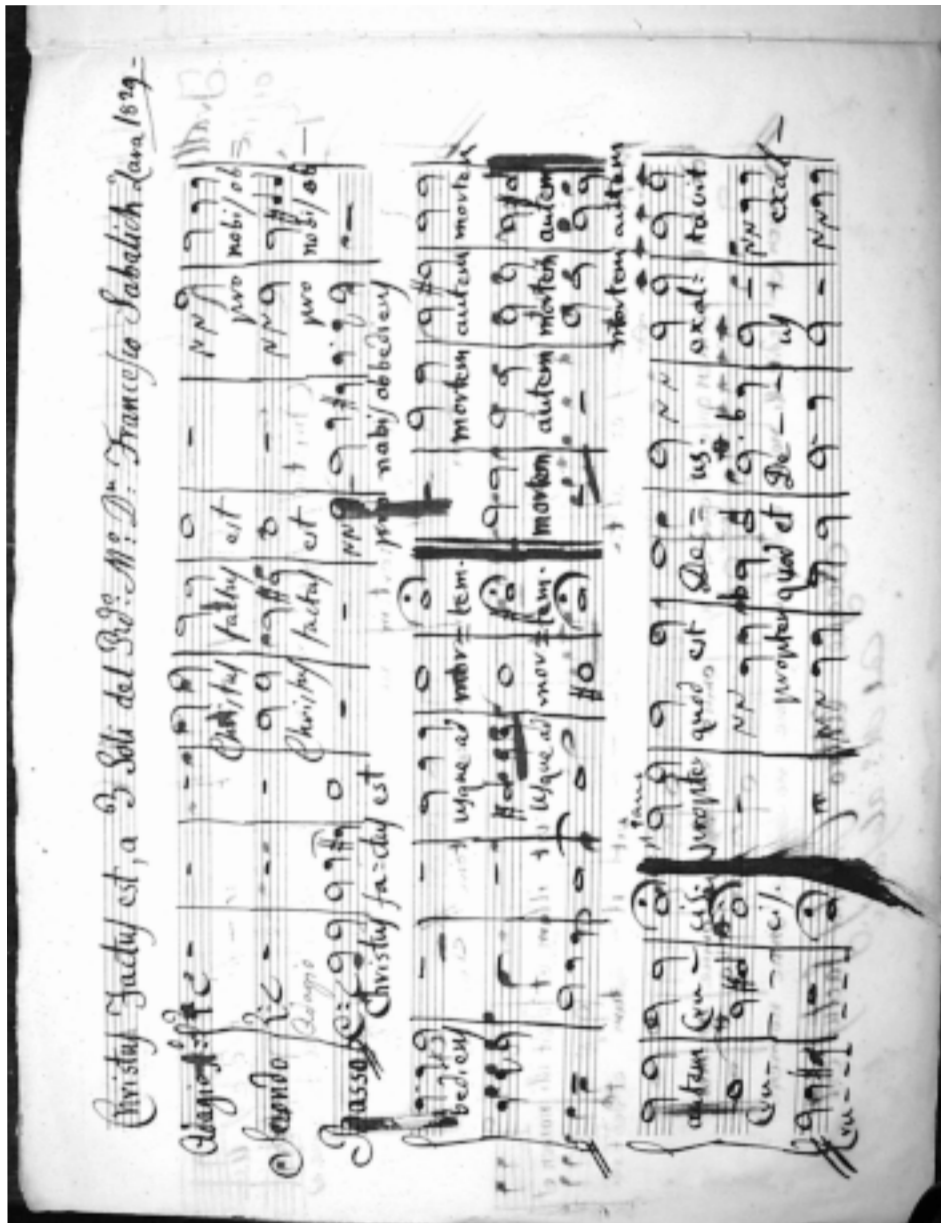
²³⁶ KUHAČ, F. Ks., *Grada za biografski i muzikografski slovník*, rukopis u Arhivu JAZU, Zagreb, kutija M-P, M119.

²³⁷ Dva *Puče moj* (Dsmb: 4890 i 194/5214) zasigurno datiraju iz novijeg datuma te su zato na hrvatskom jeziku. Pretpostavljam (prema ostalim skladbama toga vremena odnosno, prema tadašnjoj izvedbenoj praksi), da su obje skladbe u originalu na latinskom, dakle, naslova *Popule meus*.

²³⁸ Vidi ŠIROLA, B., Muzički život..., str. 604; BIANCHI, C., *Zara Cristiana...*, str. 139.

²³⁹ *Ibid.*, str. 604.

Sl. 7. Francesco Sabalich: *Christus factus est* (Dsmb: sign. 1017)



2.1.2.6. Luigi BASINELLO (19. st.)

Luigi Basinello je skladatelj Talijan koji je sredinom 19. stoljeća djelovao u Zadru.²⁴⁰

Sačuvana su samo dva njegova moteta (*Motetto*, ZAk: sign. 76 i *Motetto*, ZAk: sign. 77). Radi se najvjerojatnije o autografima, skladanim prigodom misne proslave na Badnjak i na blagdan sv. Stošije. Obje su skladbe pisane za jedan glas, s tim da je jedan *Motetto* (sign. 76) za tenor solo, a drugi *Motetto* (sign. 77) za bariton solo. Basinello sklada za veliki instrumentalni sastav koji čine: violina *principale*, prva i druga violina, viola, violončelo, flauta, prvi i drugi klarinet, fagot, prvi i drugi rog, trombon, a u drugom *Motettu* koristi i timpane. Na skladbama postoji i datacija iz 1855. i 1856., te se može pretpostaviti da je u to vrijeme Basinello djelovao u Zadru. Također, na objema je skladbama potvrda: *Visto Begna Presid.te.*²⁴¹

2.1.3. Katedralni orkestar

O članovima katedralnog orkestra za sada nisu pronađeni nikakvi podaci.²⁴² Iako postoji podatak da je bilo instrumentalista koji su po potrebi svirali prigodom misnih slavlja,²⁴³ o stalnom katedralnom orkestru može se govoriti tek pojavom G. Alesanija.

Prema Alesanijevu opusu može se zaključiti da se radilo o orkestru koji su činili ovi instrumenti: prva i druga violina, viola, prva i druga oboa, klarino, rog i orgulje (npr. skladbe u Zha-u, pod signaturom LXXXIX.V, LXXX.2W, LXXX.3S). Većina je njegovih skladbi za 3 glasa uz pratnju orgulja, a naslov poput *Te Deum a tre Voci con gli Strumenti* (ZAk, sign. 121) dale naslutiti da se radilo o nestalnom broju članova orkestra, odnosno da su skladbu izvodili oni instrumenti koji su tada bili na raspolaganju.

Za vrijeme Licinijeva službovanja u katedrali (1823.-1836.) čini se da se orkestar nije znatno povećao, a iz njegovih skladbi, koje su uglavnom pisane za 3 glasa uz pratnju orgulja, može se zaključiti da se u to vrijeme radilo o svojevrsnom manjku instrumentalista (ili novca za plaćanje tih instrumentalista) u katedrali. Jedina uporaba nekog drugog instrumenta (osim orgulja) vidljiva je u skladbi *Miserere* iz 1836. godine (ZAk, sign. 109) gdje je upotrijebio viole, a u skladbi *Messa a tre Voci...* (ZAk, sign. 136) osim orgulja uvrstio je i *corne da Caccia*. No, na prijepisu jedne

²⁴⁰ BLAŽEKOVIĆ, Z., Izvještaj..., str. 180.

²⁴¹ Begna je zasigurno Mario Begna, jedan od prvih vlasnika Teatra Nobile.

²⁴² Pretpostavljam da će se sređivanjem mnoge crkvene dokumentacije (najmanje 30 kutija za razdoblje prve polovice 19. stoljeća), koja se nalazi u arhivu sv. Stošije, naći na podatke o instrumentalistima.

²⁴³ 14. listopada 1807. u stolnoj se crkvi (u 11 sati) pjevala svečana misa »s'skladnoudaranjem« . Pojam »skladnoudaranje« značio je sviranje, pa je to pouzdan podatak o postojanju instrumenata ili orkestra u katedrali. Usp. S. Tuksar, *Hrvatska glazbena terminologija u razdoblju baroka*, HMD-MIC, Zagreb 1992, str. 42 (A. Della Bella, *Dizionario italiano, latino, illirico*, 1728: skladnoudaranje = tal. conserto d'instrumenti musicali = lat. concentus organicus).



Sl. 8. Luigi Basinello: Motetto (ZAK: sign. 78)

Alesanijeve skladbe (ZAk, sign. 22) piše da je skladbu instrumentirao Licini i to za prvu i drugu violinu, violu, flautu, prvi i drugi klarino, prvi i drugi rog, trubu i orgulje. Kako na skladbi nema oznake datacije, moguće je da je Licini instrumentaciju napravio još za vrijeme Alesanijeve službovanja.

Iz opusa Giovannija Cigale (*maestro di cappella* 1836.-1857.) vidi se da se orkestar povećao, pa uz prvu i drugu violinu, violu, flautu, prvi i drugi klarinet, prvi i drugi rog, trubu i orgulje, uvodi i drugu flautu, fagot, drugu trubu i drugi trombon (npr. 2 *Tantum erga*, Dsmb: sign. 102, 1517; *Mottetto*, SGc: sign. 16; *Kyrie*, SGc: sign. 19).

2.1.4. Katedralni zbor — kapela

Za prvu polovicu 19. stoljeća čini se da jedino sačuvana djela skladatelja i *maestra di cappella* svjedoče o vokalnom sastavu koji je djelovao u katedrali.²⁴⁴ Zbor je isključivo bio muški, podijeljen na prve i druge tenore te prve i druge basove, a imao je redovito i soliste. Skladba G. Alesanija *Passio...* (ZAk, sign. 189) iz 1814. godine skladana je za 6 tenora pa bi se moglo zaključiti da se zbor sastojao od najmanje 8 pjevača (a najvjerojatnije i više). Još od 17. st. u katedrali se često pjevalo na način »dva po dva« (*binis uocibus*).²⁴⁵ Da se taj način pjevanja koristio i u prvoj pol. 19. st., potvrđuju djela kapelnika u kojima se zborske dionice dijele na *principale* i *ripiene*. Takva je skladba A. de Licinija *Inno nuovo...* (ZAk, sign. 101) iz 1831. godine, u kojoj se zbor dijeli na prve tenore *principale*, druge tenore *principale* i basove *principale*, te iste *ripiene*. Isto pokazuje Licinijeva skladba *Domine ad adjuvandum...* (ZAk, sign. 33) iz 1835. godine u kojoj se ta tri glasa također dijele na *principale* i *ripiene*, s time da je sačuvano po 5 primjeraka svake dionice, pa se može zaključiti da je kod izvedbe te skladbe zbor bio sastavljen od čak 30-ak pjevača.

Godine 1846. katedralni zbor (*cappella musicale del Duomo*) činili su Giovanni Cioja, Giovanni Sala, Biagio Matulan i Pietro Armanini,²⁴⁶ a ponekad su im se pridružili i *dilettanti filarmonici* Simeone de Stermich, Amadeo Fabris, Carlo Zarboni i Bonaventura Vidovich. Zborom je dirigirao G. Cigala, a orkestar je vodio A. Dionisi.²⁴⁷

²⁴⁴ Postoji podatak da je Franz von Suppé kao sedmogodišnjak pjevao u katedralnom zboru. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., *Nekoliko podataka...*, str. 124. Suppé je rođen 1819. godine, pa znači da je u katedralnom zboru pjevao oko 1826. godine.

²⁴⁵ Taj podatak nalazi se u jednoj didaskaliji rukopisa iz druge pol. 17. st. koji se čuva u arhivu HAZU, sign. IV.a. 33., a pod nazivom »Prikazanje kako Isus oslobodi svete oce iz limba«. Vidi BEZIĆ, J., *Razvoj...*, str. 173.

²⁴⁶ Može se pretpostaviti da je Pietro Armanini bio poznati pjevač u Zadru jer postoji skladba očito njemu posvećena: *Cantato nel giorno della Riconoscenza grande / dal famosissimo don In Pietro Armanini da Zara*. Autor ove skladbe je nepoznat, a postoje rukopisne dionice za prvi i drugi tenor i bas. Skladba se nalazi u arhivu Zha, pod signaturom LXXXI.3T.

²⁴⁷ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 181.

Iz sredine 19. stoljeća već postoji podosta podataka o imenima pjevača.²⁴⁸ Tako se npr. na partituri skladbe *Miserere* Romana Guglielmija navode pjevači koji su ga izveli u Velikom tjednu 1851. i 1855. godine.²⁴⁹

| <i>Tenori I</i> | <i>Tenori II</i> | <i>Bassi I</i> | <i>Bassi II</i> |
|-----------------------|------------------|----------------|-----------------|
| 1851. godina: | | | |
| Cerone ²⁵⁰ | Polnello | Dominis | Cioja |
| Armanini | un frate | Uglesich | Zarboni |
| Zanchi ²⁵¹ | un chierico | Davillo | Curtovich |
| 1855. godina: | | | |
| Pini | Stermich | Curtovich | Cioja |
| Cerone | Armanini | Randi | Ampisegolo |
| Zanchi | | Servo | Zarboni |

Može se pretpostavljati da su neki pjevači (Armanini, Cioja, Stermich, Zarboni) djelovali u katedrali i desetak godina.

2.1.5. Blagdanske svečanosti

Kao i u svim dalmatinskim gradovima, i u Zadru su se crkveni blagdani slavili svečanim misama (uglavnom u stolnoj crkvi, ali najvjerojatnije i u ostalim zadarskim crkvama) na kojima bi uz mnoštvo puka bili i svi politički uglednici, a nerijetko bi dolazio narod iz okolnih sela i manjih gradova, jer su se poslije mise obično održavali sajmovi. Na te se dane siromašnom puku darivao novac i kruh, pucalo se iz gradskih topova, a navečer se u Kasinu ili *Teatru Nobile* za plemićki stalež organizirao ples, ili kakva druga priredba (koncert, predstava, tombola, moreška itd.)

²⁴⁸ Na vokalnim dionicama kompozicija u zadarskom arhivu postoje zapisi imena pjevača iz katedrale.

²⁴⁹ Sljedeće podatke preuzela sam iz: BLAŽEKović, Izvještaj o sređivanju..., str. 173, jer građa koju sam ja pregledavala (muzikalije iz prve polovice 19. st.) nije sadržavala takve podatke. Vjerojatno su dio građe druge polovice 19. stoljeća kojom se ja nisam bavila.

²⁵⁰ Postoji podatak da je Carlo Cerone još 1846. godine pjevao na velikom koncertu u *Teatru Nobile*. Vidi *Gazzetta di Zara*, 1846, br. 5, str. 13.

²⁵¹ Roberto de Zanchi bio je zadarski skladatelj iz druge polovice 19. stoljeća s opusom pretežno svjetovne glazbe salonskog karaktera. Desetak njegovih djela nalazi se u ZAH-u. Postoji podatak da je R. de Zanchi još 1846. pjevao u kazališnom zboru.

Najveća crkvena ceremonija bila je prigodom blagdana patrona crkve sv. Stošije, 15. siječnja, kada se u katedrali sv. Stošije obvezno izvodila figuralna misa. U izvedbi te mise sudjelovao je trenutačno najveći mogući instrumentalni i vokalni ansambl, a za te su se prigode skladale i nove kompozicije.²⁵² Takve su skladbe: *Inno nuovo... obbligato pel p/ri/mo e 2do Vespro da Sant' Anastasia*, 3 Gennajo 1831. (ZAK: sign. 102), Antonija de Licinija, *Mottetto... per la Solennità di S. Cecilia* (ZAK: sign. 28) Giovannija Cigale, te skladba Luigija Basinella *Motetto nella Messa per la Solennità di S. Anastasia*, 15. Genarro 1856. (ZAK: sign. 78).

Osim na blagdan sv. Stošije, velika se svečanost održavala na Cvjetnicu za koju se također običavala skladati prigodna misa, kao npr. skladba Girolama Alesanija *Passio... per la Domenica delle Palme*, ili *Domenica Palmarum* (ZAK: sign. 188) iz 1814. godine.

Isto tako se obilježavao i tjedan prije Uskrsa (Veliki tjedan). To pokazuje skladba *Passio... per Venerdi Santo* (ZAK: sign. 189) Girolama Alesanija iz 1814. godine, a da se skladba izvodila na isti blagdan i godinama poslije, potvrđuje i njezin prijepis iz 1838. godine.²⁵³

Za Božić (kao i za Badnju večer) također se skladala figuralna misa što potvrđuje skladba Luigija Basinella *Motetto per la Messa de St Natale* 24. Dicembre 1855. (ZAK: sign. 77).

U stolnoj se crkvi i blagdan Vele Gospe (15. kolovoza) svečano slavio i to pjevanjem pjesme *Tebe Boga hvalimo*, a na samu svetkovinu uz mnoštvo puka dolazili bi svi predstavnici vlasti i vojska.²⁵⁴

Osim crkvenih blagdana, u stolnoj su se crkvi svečano slavili i neki drugi važniji događaji poput rođendana Franje I. (1768.-1835., car od 1792.) 12. veljače, a onda i Ferdinanda I. (1793.-1875., car 1835.-1848.) 19. travnja, kada se pjevao *Te Deum*.²⁵⁵ Ili npr. 21. lipnja 1807. godine kada se u crkvi i izvan crkve slavilo pjevajući *Te Deum* »od Prisv. Biskupa od Nina...«, i bio je (skladba *Te Deum*, op. K. B.) pivan skladnopjetno.« Svetkovinu su posjetili svi »Glavari od Vladanja... Oblastih Sudbenih, Vladaonih i Vojniskih od Darxave, i pratjena od jedne cette vojnika od obrane...«.²⁵⁶ Slijedi datum 14. listopada 1807. kada se u stolnoj crkvi (u 11 sati) pjevala svečana misa »s'skladnoudaranjem«.²⁵⁷ Poslije mise se pjevao *Tebe Boga* »od skladnopevaecza CEZAROVIIH, i od mnogih drugih od mudroskupsctine cezarske od skladnoudaranja«.²⁵⁸ Dvije godine kasnije, 17. siječnja, pjevao se u katedrali *Te Deum* »coll'intervento delle Autorità per render

²⁵² BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 546; *Kraglski Dalmatin*, 1807, br. 32, str. 268: »...bila je pivana S. Misa i zapivana Piesan *Tebbe Boga*...«.

²⁵³ Na partituri skladbe *Passio*... stoji ime prepisivača: M. Curtovich, 1838.

²⁵⁴ *Kraglski Dalmatin*, 1807, br. 32, str. 268: »...bila je pivana S. Misa i zapivana Piesan *Tebbe Boga*...«.

²⁵⁵ Vidi TABLICU 2.

²⁵⁶ *Kraglski Dalmatin*, 1807, br. 25, str. 207.

²⁵⁷ Pojmom »skladnoudaranje« i ovdje se označavalo instrumentalno sviranje. Usp. bilj. 243.

²⁵⁸ *Kraglski Dalmatin*, 1807, br. 45, 357.

grazie all'Altissimo del felice parto di A. I. l' Amatissima nostra Vice-regina«. ²⁵⁹ Ili 22. siječnja iste godine slavila se Napoleonova pobjeda u Španjolskoj pjevanjem u stolnoj crkvi *Tebe Boga*. ²⁶⁰

Postoji i jedan podatak o crkvenom slavlju izvan katedrale i to u crkvi Sv. Šime prigodom dolaska cara Franje I. i njegove supruge Karoline Austrijske u Zadar (20. ožujka 1818.). ²⁶¹

2.2. Svjetovna glazba u prvoj polovici 19. stoljeća

Znatniji razvoj svjetovne glazbe u Zadru može se povezati s otvorenjem kazališta (1783.). Iako su kroz 18. st. postojala različita »improvizirana« kazališta, tek pojavom Teatra Nobile počinje bogati kulturni život u gradu, a time i stvaranje veće glazbene publike. Iako se radilo prvenstveno o talijanskom repertoaru, izvođačima i skladateljima, mnogi su domaći skladatelji, ali i izvođači dobili prigodu pokazati se na daskama Teatra Nobile.

Ipak, i izvan kazališta postojao je svojevrsan glazbeni život. To potvrđuje postojanje Filharmonijskog društva (»Filarmonica Società«) koje je 1804. godine bilo u »punom cvatu«. ²⁶² Društvo se okupljalo dva puta na tjedan i to prvenstveno radi zajedničkog muziciranja, ali može se pretpostaviti da su ponekad održavali i javne koncerte. ²⁶³

Postoji podatak da je u Zadru u prvoj polovici 19. st. postojao gudački kvartet u kojem su svirali Angelo Benvenuti (violina), ²⁶⁴ Niccolo Maccari-Spada (violina), Nasso (viola) i Pietro Battara (violončelo). ²⁶⁵

Iz prve polovice 19. stoljeća potječu i zadarski plesovi (*Contradanze di Zara*) ²⁶⁶ koji se nalaze u sklopu ostalih plesova (*Monferine*) nepoznatog autora. Rukopisni primjer od deset zadarskih plesova nalazi se u zbirci N. Udine-Algarottija pod signaturom LXXXII.3B. *Contradanze...* na svojevrsan način svjedoče o razvijenosti plesne umjetnosti u Zadru.

²⁵⁹ *Kragljski Dalmatin*, 1809, br. 3, str. 124.

²⁶⁰ *Kragljski Dalmatin*, 1809, br. 4, str. 32.

²⁶¹ Vidi TABLICU 2.

²⁶² CONCINA, G., *Viaggio nella Dalmazia...*, str. 19.

²⁶³ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 57.

²⁶⁴ Benvenuti je, navodno, bio vrstan violinist. Prema podatku J. Gracina (Vidi GRACIN, Juraj, *Iz zadarske povjesnice*, Zadar, 1997, str. 46) Benvenuti je (navodno) posjedovao glazbalo iz radionice glasovitih graditelja violina obitelji Amati iz Cremona.

²⁶⁵ *Ibid.*, str. 46. Čini se da su Nasso (Napoleon) i Pietro Battara zapravo sinovi poznatog zadarskog tiskara Battare koji su nakon očeve smrti preuzeli tiskarske poslove.

²⁶⁶ Vidi sl. 10.

SI 9. *Kraglski Dalmatin*, 1807., br. 32, str. 268.²⁶⁷

Seguirono nella Cattedrale colla maggior pompa le sagre funzioni della Messa pontificalmente celebrata da Mons. Vescovo di Nona, eletto Arcivescovo di Zara, e del *Tedum*, coll'assistenza di tutte le Autorità costituite, con grandissima folla che riempiera persino le vaste gallerie, con numeroso militare corteggio dentro e fuori di Chiesa, e allo sparò delle artiglierie. Dopo ciò vennero esercitati con pubblica edificazione atti di carità verso ogni classe di bisognosi ed infelici; e l'umanissimo Provveditor Generale dispensò particolarmente limosina di pane, vino e denaro a tutti i miseri della città, nelle case, ai carcerati, ai condannati in ferri.

Passò poscia il numeroso corpo delle Dignità e dei Capi delle Autorità a lautissimo banchetto presso l'E. S. alla gioia del quale fece alcun torto l'assenza sua da grave incomodo cagionata. Erano preparate l'altre feste annunziate nel Programma, quando il Cielo volle anch'esso prendervi parte, e sospendendole regalare all'infuocata terra, all'assetata popolazione una ristoratrice pioggia abbondante. Al Teatro riccamente illuminato si diede lo spettacolo adattato dell'*Alessandro vincitore nell'India*, che terminando coll'apparizione di un sontuoso Tempio della Gloria ne mostrò l'applicazione ad un più grande Alessandro.

Nel giorno di Domenica, susseguente, non men sereno il Cielo e rinfrescata la terra nostra, il popolo riprese l'atteggiamento dell'allegrezza, e si continuarono le feste sì gradatamente sospese il giorno prima. In fedele esecuzione del Programma. Nel dopo pranzo avanzato una sterminata quantità di popolo con corse nella spianata o spalto esterno della Piazza, ove lanciato il gran Pallone Aereostatico

U stolarci Crarkvi najvecchim blagdasom bilaje pivana 5. Misa i zapivana Pjesan *Trebe Boga* od Gosp. Biskupa Ninskoga odabereba za Arkipiskupa od Zadra. Dogiosce na ovu svetkovinu sve Vlasti Kraglieve, velikio mnoztvo puka i obilata vojniska družba i u Crarkvi i van Crarkve. Na bedemam od grada udarahu Tappovi. — Posli ovoga sledisce dilla od miliosardja prema svakoj varsti ubozih i potrebnih; i milostivi Providur General razdilio navlastito lemosinu od kruba i jaspe mesojnim pokuchiam, Ospitalom, Tamnicarom, i odsadjenim u verzah na radgna. Poromtoga velibroki kip od Dostojanstva, i Glavari od Vlastih proidesce na gospodski sobra kod G. U. na kojem ne pomanka drugo nego gnegovo lice, buduchi od tescke bolesti odavno naskepen. — Blahu pripravljena i druga veseglia dokazana u Naviscenju, kada i Nebbo hoti nemoziti opchienu radost podajuchinam obilatu kissu. U Teatru lipo prosvitljeniu biloje prikazano zghledanje, *Alessandro silevobitnik u Indiam*, i biloje dovarseno jednim uzoritim Tempiom od Slave kojim ukazo da ovo zghedanje znamenovace jednoja drugoga josc Vechirga Alessandra.

Drugi dan u nedigliu buduchi vedro Nebbo, i ohladjena zemglia Puk imova postavise na veseglia kojase immediata uccinoti dan parvo. Po podnevu neizbrojno mnoztvo puka izaide na ravnicu van Grada gdi bi puscrea u aer jedna loptina, talianski *Pallone*, koji brez ničihove poghibili zanioje u aer brez dase mogasce okom dosechi jedan narasceni Tempio prikazan na slavu VELLIKOGA. Ovi Tempio immediasce tri Reza koja davahu ogniazischie. biasce scitrok oamdeset pedglia a visok trideset

²⁶⁷ Tekst uz blagdan sv. Stošije.

Sl. 10. *Contradanze di Zara*; u sklopu plesova *Monferine* (Zha: sign. LXXXII.3B)



2.2.1. Kazališni život — uvod²⁶⁸

U 17. i u prvoj polovici 18. stoljeća obalni su gradovi bili gospodarski prilično slabi, pa nije ni čudo da nisu mogli podići posebne kazališne zgrade. U tadašnjim zidinama i tijesno izgrađenim gradovima nije niti bilo prikladnog mjesta za kazališne zgrade. Zbog toga su kao kazališne prostorije služile dvorane gradskih vijećnica ili, kao u Dubrovniku ili gradu Hvaru, arsenali. Takva su kazališta već imala lože, parter i stalnu pozornicu.²⁶⁹ Tijekom 17. stoljeća smanjuje se broj plemića, odnosno gradskih vijećnika, pa su i Vijećnice bile sve praznije, a kako nije bilo novca za gradnju novog kazališta, vijećnice su se preuređivale za zabavne svrhe. Posebne kazališne zgrade nisu još tada gradili ni veći europski gradovi.²⁷⁰ Krajem 17. stoljeća u Zadru je bio uređen scenski prostor u objektu gradske straže, a početkom 18. stoljeća postojao je u gradu Teatro nella Corte.²⁷¹ Do sredine 18. stoljeća kao kazališni prostor korištena je jedna dvorana Kneževe palače, što se već tada smatralo privremenim (kazalištem) (*teatro provisionale*).²⁷² Postoje podaci da se u razdoblju oko 1740.-50. u Splitu (1742.), Šibeniku i Trogiru gradska vijećnica povremeno preuređivala za kazalište.²⁷³ U Zadru se samo rijetko u tu svrhu rabila dvorana Velikog vijeća. No, to je bio prilično malen prostor sa samo 29 loža, pa su priredbe zbog toga bile slabo posjećivane.²⁷⁴

Tijekom 18. st. u Zadru je postojalo nekoliko scenskih prostora, koji su služili kao teatar, npr. u palači Fozza i Amfiteatru Manzin.²⁷⁵

Sredinom 1778. g. Veliko vijeće predložilo je osnutak »novog« kazališta u Zadru »ad uso dei spettacoli, passatempo e popolari distrazioni«. ²⁷⁶ Sačuvala su se pisma iz 1778. godine koja dokazuju da je zadarsko plemstvo već tada nastojalo sagraditi kazališnu zgradu.²⁷⁷ Mletački *Consiglio dei Dieci* odobrio je 15. svibnja 1781. gradnju zadarskog kazališta,²⁷⁸ a te iste godine počela je gradnja zgrade koju je financiralo nekoliko zadarskih plemića.²⁷⁹ Dana 10. ožujka 1783. kazališna zgrada

²⁶⁸ Iako se u uvodu o zadarskim kazalištima radi o 18. stoljeću, kojemu pripadaju i prva dva desetljeća postojanja Teatra Nobile, cijelo poglavlje sam stavila pod 19. stoljeće u kojemu se i događa glavina kazališnog života.

²⁶⁹ BEZIĆ, J., *Glazba u zadarskom...*, str. 63.

²⁷⁰ FISKOVIĆ, C., *Baština starih...*, II, str. 173.

²⁷¹ PERKOVIĆ, Zdeslav, *Arhitektura dalmatinskih kazališta*, Split, 1989, str. 17; U članku M. Novak također se spominje to kazalište: »Ad udire quattro suonate degl' Istrumenti di Corte...«. Vidi NOVAK, M., *Javni i društveni...*, str. 278.

²⁷² RAUKAR - PETRICIOLI - ŠVELEC - PERIČIĆ, *Zadar pod Mletačkom...*, str. 531.

²⁷³ FISKOVIĆ, *Baština starih...*, II, str. 173.

²⁷⁴ RAUKAR - PETRICIOLI - ŠVELEC - PERIČIĆ, *Zadar pod Mletačkom...*, str. 531.

²⁷⁵ PERKOVIĆ, Z., *Arhitektura...*, str. 17.

²⁷⁶ RAUKAR - PETRICIOLI - ŠVELEC - PERIČIĆ, *Zadar pod Mletačkom...*, str. 531.

²⁷⁷ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 337-340.

²⁷⁸ BEZIĆ, J., *Glazba u zadarskom...*, str. 64.

²⁷⁹ RAUKAR - PETRICIOLI - ŠVELEC - PERIČIĆ, *Zadar pod Mletačkom...*, str. 531.

bila je sagrađena (pedesetak godina prije Stankovićeve kazališta na Markovu trgu u Zagrebu),²⁸⁰ ali je svečano otvorena tek 1784. kada počinje moderna epoha kazališnog života u Zadru, koji je otada postao vrlo živ i kvalitetan.²⁸¹

Kao pokretači i vlasnici akcija u dokumentu od svibnja 1781. ističu se kapetan Girolamo Nonweiller, Francesco Carceniga, Grgur Stratico i Antonio Dall' Aqua. U jesen te iste godine pridružiti će im se Mario Begna i Gabriel Petrovich.²⁸²

Nobile Teatro otvoren je 1784., a zatvoren 1882. godine, poslije uvođenja novih protupožarnih propisa. Teatar je tijekom svojeg gotovo stogodišnjeg postojanja preuređen 1835. i 1853. godine. Tlocrt pokazuje sličnosti s najstarijim talijanskim teatrima iz 17. stoljeća, ali i elemente prostornog koncepta koji su svojstveni za sale »all' italiana«.²⁸³ Imao je četiri reda loža, dakle, bio je veći od splitskog, trogirskog i hvarskog kazališta.²⁸⁴ (vidi priloženu sliku 11 na str. 88)

Za vrijeme djelovanja Teatra Nobile, u Zadru je izgrađeno drugo kazalište, Teatro Nuovo, kasnije nazvano Teatro Verdi, koje je otvoreno 7. listopada 1865. godine.²⁸⁵

U svim zadarskim teatrima u prvoj pol. 19. st. igralo se isključivo na talijanskom jeziku. Nastupali su talijanski glumci iz raznih putujućih družina koje su okupljale operne, dramske i baletne sastave.²⁸⁶ Posebnu pozornost privlače bilješke Mlečanina Carla Gozzija, koji je između 1741. i 1744. boravio u Zadru. Sudjelovao je u zadarskoj amaterskoj kazališnoj družini, gdje su sve uloge izvodili samo muškarci. U komedijama koje su ovi amateri predstavljali važno je mjesto zauzimao improvizirani tekst, pogotovo u monologu.²⁸⁷

Prve predstave na hrvatskom jeziku u 19. stoljeću susrećemo u Zadru tek 1857., 1858. i 1859. godine, a izvode ih o pokladnim danima bogoslovi Zmajevićeva sjemeništa.²⁸⁸

Čak ni druga, nova zgrada otvorena 1865. godine ne pomaže razvoju hrvatske kazališne aktivnosti. Autonomaška kazališna uprava poslije ujedinjenja

²⁸⁰ BEZIĆ, J., *Glazba u zadarskom...*, str. 64.

²⁸¹ RAUKAR - PETRICIOLI - ŠVELEC - PERIČIĆ, *Zadar pod Mletačkom...*, str. 531.

²⁸² RAUKAR - PETRICIOLI - ŠVELEC - PERIČIĆ, *Zadar pod Mletačkom...*, str. 584.

²⁸³ PERKOVIĆ, Z., *Arhitektura...*, str. 17.

²⁸⁴ FSKOVIĆ, C., *Baština starih...*, str. 177.

²⁸⁵ Teatro Verdi srušen je nakon Drugoga svjetskog rata. Vidi GRACIN, J., *Iz zadarske povijesnice...*, str. 146.

²⁸⁶ BEZIĆ, J., *O hrvatskom kazalištu...*, str. 609.

²⁸⁷ Za povijest hrvatskog kazališta u Zadru neobično je važna Gozzijeva bilješka da je on kao stranac, Mlečanin, izvodio svoju ulogu s mnogim potalijančanim ilirskim (tj. hrvatskim) riječima. On napominje da su tu ulogu vrlo povoljno primili i Hrvati i Talijani. Glumio je sobaricu koja se zvala Luce. Značajno je da se sobarica nije zvala Smeraldina, ili Corallina, nego Luce: »che vuol dire tra noi Lucia.« Vidi BEZIĆ, J., *O hrvatskom...*, str. 610.

²⁸⁸ U nastojanju da što više oteža ujedinjenje Dalmacije s Hrvatskom, austrijska vlast 1857. dopušta tri predstave na talijanskom, a samo jednu na hrvatskom. Od kazališnih komada koji su se davali kroz spomenute tri godine ističu se jača, izvorna i tada suvremena djela *Stjepan posljednji kralj bosanski* hrvatskog pisca Mirka Bogovića i *Hajduci* srpskog pisca Jovana Sterije Popovića. Vidi BEZIĆ, J., *O hrvatskom kazalištu...*, str. 610.

Italije, zbog svojih političkih ciljeva, namjerno onemogućava iznajmljivanje kazališne zgrade hrvatskim i srpskim kazališnim družinama, pa tako i hrvatskoj operi iz Zagreba.²⁸⁹

Stjecajem političkih i povijesnih okolnosti, hrvatska riječ na zadarskoj sceni čula se tek 1944. godine, poslije oslobođenja od talijanske fašističke okupacije.

2.2.1.1. *Teatro Nobile*

Središnje mjesto zadarskoga kazališnog života krajem 18. i u prvoj pol. 19. stoljeća, zauzimao je *Teatro Nobile*.²⁹⁰

Kazalište je od samog osnutka (1784.) postavljeno na profesionalnoj osnovi koja se ogledala u ustanovljenju dužnosti direktora i nekoliko impresarija, čija je zadaća bila vođenje kadrovske politike, repertoara, kostima i svega drugog u vezi s kazalištem. Osim toga odmah je bilo angažirano nekoliko profesionalnih glazbenika, glumaca i baletana, pa je kazalište već tada moglo davati nekoliko premijernih predstava na godinu. Svi ti umjetnici bili su dovedeni iz Italije. »Tako se u devetom desetljeću 18. stoljeća konstituirao kazališni sustav u gradu, u doba kada su mnogi znatno veći gradovi razvijene Europe o tome mogli samo sanjati.«²⁹¹

Kazališni repertoar činile su komedije, drame, književne i glazbene akademije,²⁹² opere,²⁹³ koncerti, krabuljni plesovi itd. Dok je prvih godina postojanja (posljednje godine mletačke vlasti) naglasak bio na operi (2 puta na godinu dolaze talijanske operne družine: u jesen [*stagione autunnale*] i u vrijeme karnevala), za vrijeme Francuza (1806.-1813.) težište je na izvođenju igrokaza s glazbom, priredivanju plesova, tombola, a opera je u drugom planu.²⁹⁴ Ponovnom uspostavom austrijske vlasti (1813.) glazbena situacija je opet slična onoj pod Mletcima, s dvije sezone, a u svakoj po 4 do 6 opera, i to isključivo talijanska djela, npr. Gioacchina Rossinija (1792.-1868.), Vincenza Bellinija (1801.-1835.), Gaetana Donizettija (1797.-1848.), Luigi Riccija (1805.-1859.) i dr.²⁹⁵

Sve do sezone 1788./89. ne zna se što je prvo bilo na repertoaru. Godine 1784. Zadar je bio zahvaćen epidemijom kuge, pa predstave zbog toga nisu mogle biti održavane. Od jeseni 1788. ima više podataka o repertoaru. Sačuvani su naslovi djela, imena glazbenika, gdjekad i libretista, te imena izvođača. Prema naslovima

²⁸⁹ BEZIĆ, J., O hrvatskom..., str. 610.

²⁹⁰ Budući da muzikalije, programi i dokumenti uglavnom nisu sačuvani, glavni izvor podataka je *Cronistoria aneddotica del Nobile Teatro di Zara...* Giuseppea Sabalicha. Radi se o cjelovitoj monografiji kroz gotovo stotinu godina postojanja toga kazališta.

²⁹¹ RAUKAR - PETRICIOLI - ŠVELEC - PERIČIĆ, *Zadar pod Mletačkom...*, str. 531.

²⁹² Vidi TABLICU 3.

²⁹³ Vidi TABLICU 1.

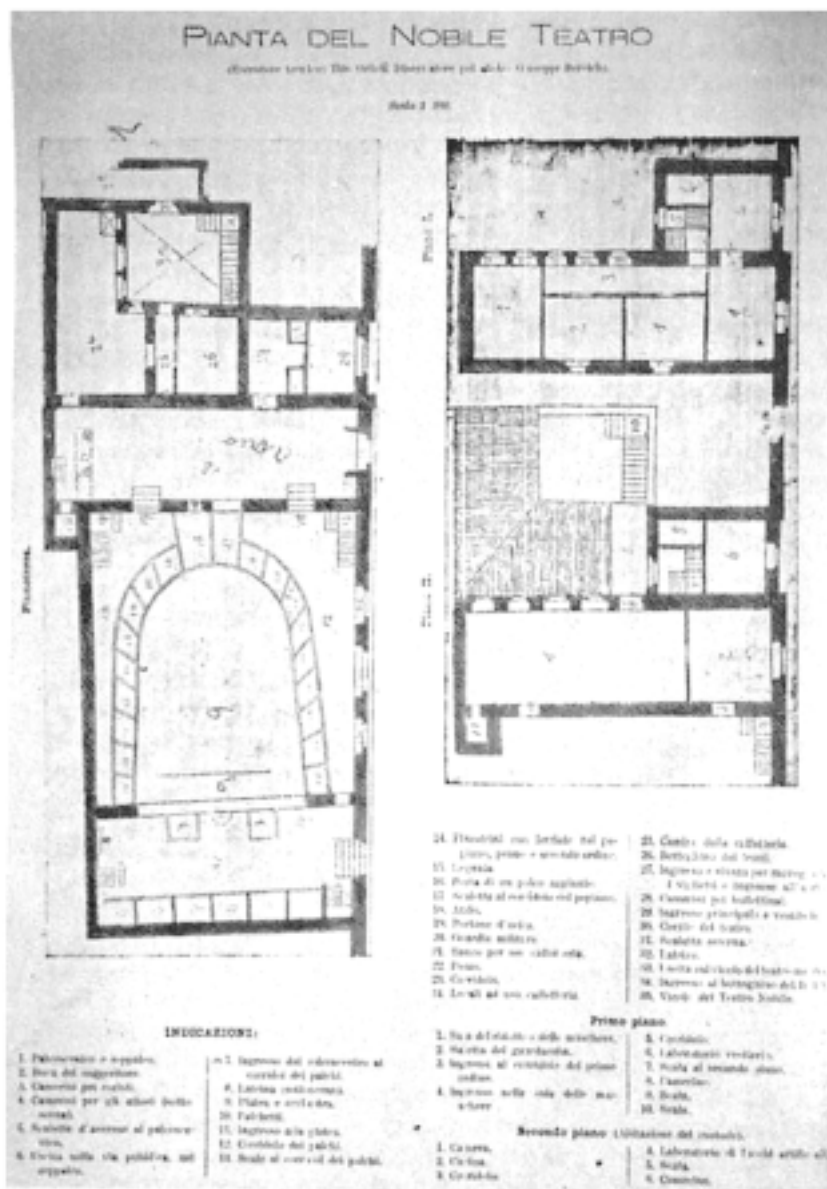
²⁹⁴ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 544.

²⁹⁵ Vidi TABLICU 1.

Sl. 11. Teatro Nobile (Zadar) - Crtež unutrašnjosti gledališta (iz: PERKOVIĆ, Z., Arhitektura...)



Sl. 12. *Teatro Nobile (Zadar) - Tlocrt* (iz: PERKOVIĆ, Z., *Arhitektura...*)



libreta i njihovih autora, kao i prema muzičarima koji su ih uglazbili, vidi se da je u Zadru od samog početka redovitog kazališnog života bila popularna *opera buffa*.²⁹⁶

Prema poznatim naslovima i poznatim pjevačima koje donosi Sabalich, već na prvi pogled se vidi koliko su Zadrani dobro poznavali operne novitete. Izvodile su se isključivo talijanske opere tada suvremenih skladatelja kao što su: Pietro Guglielmi (1728.-1804.), Domenico Cimarosa (1749.-1801.), Giovanni Paisiello (1740.-1816.), Pasquale Anfossi (1727.-1797.), Giuseppe Sarti (1729.-1802.), Valentino Fioravanti (1764.-1837.) i dr.²⁹⁷

Dakle, kazališna se uprava pobrinula da zadarsko kazalište po svom repertoaru bude u rangu talijanskih opernih kuća: milanske Scale, napuljskog Teatra del Fondo, venecijanskog La Fenice itd.

U kazalištu su se svake godine održavali pokladni plesovi na kojima je sudjelovala skupina glazbenika instrumentalista. Takva je glazba bila izrazito funkcionalna. Morala je prije svega stvarati opuštenu atmosferu i pridonositi živosti pokladnih zabava.²⁹⁸

Od kraja 18. prema prvoj polovici 19. stoljeća dirigenti kazališnog orkestra su bili ujedno i skladatelji Marco Battagel, Giovanni Cigala, Luigi Garbato i Antonio de Stermich, a tu su dužnost često preuzimali i koncertni majstori Niccolo Maccari-Spada, Alessandro Dionisi i dr.²⁹⁹ Često su zajedno s talijanskim opernim družinama dolazili i gostujući dirigenti.³⁰⁰

U razdoblju od 1790. do 1798. nekoliko je poduzetnika dovodilo operne trupe u Teatro Nobile: Francesco Battagel (1790./91.), Gregorio D'Angeli (1791., 1795./96.), Angelo Bonifazi (1792./93.). Oni su za svaku sezonu postavljali program, a onda prema zahtjevima uloga angažirali pjevače. Prema sredini 19. stoljeća »izvođači (*virtuosi*) su bili među najboljima, a neki od njih su pripadali samom vrhu.«³⁰¹ To su npr. Giovanni Cigala (čembalo), Alessandro Dionisi (prva violina), Simeone Lazzarin (flauta), i dr. U svakoj je sezoni bilo angažirano desetak talijanskih pjevača koji su u Zadru ostajali jednu ili nekoliko sezona. Tako je kroz to kazalište prošao razmjerno velik broj pjevača.³⁰²

Teško je danas suditi o kvaliteti tih produkcija. Neki autori pretpostavljaju da su u Zadar dolazili trećerazredni pjevači.³⁰³ No, utvrdivši gdje su ti pjevači još nastupali, može se zaključiti da su se i zadarske izvedbe (bar ponekad) mogle ravnopravno uspoređivati s onima u venecijanskim kazalištima. Čak trinaest

²⁹⁶ RAUKAR - PETRICIOLI - ŠVELEC - PERIČIĆ, *Zadar pod Mletačkom...*, str. 585.

²⁹⁷ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 544.

²⁹⁸ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 206.

²⁹⁹ Vidi poglavlje 2.2.1.4. (Kapelnici kazališnog orkestra).

³⁰⁰ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 542.

³⁰¹ RAUKAR - PETRICIOLI - ŠVELEC - PERIČIĆ, *Zadar pod Mletačkom...*, str. 585.

³⁰² Talijanske pjevače koji su gostovali u zadarskom Teatru Nobile, nisam uvrstila u ovaj rad. Smatrala sam da popisivanje naslova, odnosno, praizvedbi velikog broja opera koje su se izvele u Teatru Nobile, dovoljno govori o kulturnoj razini grada. Na relativno malo sačuvanih libreta koja su se tiskala za svaku predstavu, postoji popis pjevača. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 36.

³⁰³ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Zadarsko kazalište...*, str. 521.

pjevača koji su tumačili uloge u Zadru bili su prije ili poslije angažirani na talijanskim pozornicama. Neki su pjevali iste uloge na praizvedbama pojedinih opera u Italiji, da bi ih onda ponovili u Zadru.³⁰⁴

Kazališna je uprava pokazala veliku okretnost u još jednoj aktivnosti. Naime, redovito je u Veneciji davala tiskati libreta, s naslovnom stranicom na kojoj je osim naslova djela uvijek bilo naznačeno: »da rappresentarsi nel nuovo teatro di Zara«.

Teatro Nobile djelovalo je kao privatno poduzeće, s dobrom upravom i sa zahvalnom publikom. Njegov rad nije omeo ni pad Mletačke Republike, kao ni prva austrijska pa onda francuska uprava.

U svemu tome začuđuje kako je maleni Zadar mogao napuniti gledalište i do osam puta na mjesec, kao npr. 1791. kad su se predstave davale 4., 13., 14., 16., 17., 18., 20., i 22. listopada.³⁰⁵

2.2.1.2. Skladateljski krug oko *Teatra Nobile*

U prvoj polovici 19. stoljeća osim skladateljskog kruga koji je svojim djelovanjem bio povezan s katedralom, razvio se i skladateljski krug koji je svojim skladbama, odnosno djelovanjem, povezan s *Teatro Nobile*. Toj skupini pripadaju dirigenti i koncertni majstori kazališnog orkestra koji su tu duže ili kraće vrijeme djelovali ili bili glazbenici amateri. To su Marco Battagel, Giovanni Cigala, Antonio de Stermich i Luigi Garbato. Može se vidjeti da se ta dva skladateljska kruga nisu strogo razgraničavala, jer je npr. G. Cigala istovremeno bio *maestro di cappella* u katedrali, te čembalist i dirigent kazališnog orkestra.³⁰⁶

2.2.1.2.1. Marco BATTAGEL (18./19. st.)

Marco Battagel (18./19. st.) jedan je od mnogih zadarskih skladatelja o kojima se do danas premalo zna. Djelovao je u Zadru početkom posljednjeg desetljeća 18. stoljeća.³⁰⁷ Godine 1791. nastupao je kao prvi violinist, a vjerojatno i kapelnik družine koja je izvodila operne predstave u *Teatro Nobile*.³⁰⁸

Dosad je poznato samo 7 Battagelovih djela koja se čuvaju u tri različita arhiva: Zha-u, KRfk-u i Dsmb-u. Battagelov opus čine svjetovna djela, i to prvenstveno instrumentalna: *Sinfonia*, *Quartetto*, *Sei Suonate... per Flauto Violino e Chitarra francese*, *Sei Suonate... a Due Violini e Violoncello*, *Contradanze*, te dvije vokalne *Cantata* i *Disparue*.³⁰⁹

³⁰⁴ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Zadarsko kazalište...*, str. 521.

³⁰⁵ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 12.

³⁰⁶ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 547.

³⁰⁷ *Ibid.*, str. 550.

³⁰⁸ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 11.

³⁰⁹ Moguće je Battagelovo autorstvo i skladbi *Che non può te...* (Zha: sign. XLIX.F/1) i *L'ampio precipio...* (Zha: sign. XLIX.F/2)

Sl. 13. Plakat za operu *La Capricciosa Pentita* V. Fioravantija iz 1817. godine (iz: SABALICH, G., *Cronistoria...*)

NEL NOBILE TEATRO
DI ZARA
NEL CORSO DEL CORRENTE AUTUNNO 1817.
E SUSSEGUENTE CARNOVALE
SI RAPPRESENTERANNO OPERE E FARSE IN MUSICA
LA PRIMA DELLE QUALI AVRÀ PER TITOLO
LA CAPRICCIOSA PENTITA
OPERA IN DUE ATTI DEL CELEBRE SIGNOR MAESTRO VALENTINO FIORAVANTI
LE ALTRE DA DESTINARSI

ATTORI

| | | |
|--|---|--|
| <i>Prima Donna</i> Sig. PAOLINA ANTI | <i>Primo Buffo a perfetta vicenda</i> Sig. GIUSEPPE TAVANI | <i>Primo Mezzo Carattere anziano</i> Sig. PAOLO ACCONCI |
| <i>Secunda Donna</i> Sig. MARIETTA RINAUD | <i>Alto primo Mezzo carattere</i> Sig. PIETRO GENTILI | <i>Secundo Buffo</i> Sig. GIO: BATTISTA CASALINI |
| <i>Primo Violino, e Direttore d'Orchestra</i> Sig. NICCOLO' SPADA | <i>Maestro al Cembalo</i> Sig. LUIGI TRIPPA | <i>Primo Violino de' Sordani</i> Sig. FRANCESCO SPADA |
| <i>Primo Contrabbasso al Cembalo</i> Sig. GIOVANNI ROSSI | <i>Banda Militare per gli istrumenti da fiato.</i> <i>Supperiore</i> GIACOMO TICINA | <i>Secundo Contrabbasso</i> Sig. VALENTINO ROSSI |

Marchisisti, Attrezzisti ed Illuminatori
LORENZO ZAVAGNA E GIUSEPPE TISI

Coristi e Comparsa

Il Vestiario di ricca e vaga invenzione, sarà diretto dall'Impresa.

La prima Recita avrà luogo la sera 7 ottavo 1817. e si comincerà alle ore sette e senza la pasta.
Il Biglietto d'ingresso sarà vesti solo il Biglietto de' scagni soli otto.
Alla Porta non si riceveranno che i Biglietti i quali saranno venduti nella Battaglia disopetto al Teatro.
L'abbonazione per l'autunno è finita a Lire venete venticinque.

Sve su skladbe pisane za orkestar, a od njih 7 čak ih je 5 samo za instrumentalni sastav. Zanimljiv je Battagelov izbor instrumenata, npr. skladba *Quartetto* (KRFk: sign. 204) pisana je za dvije violine, violončelo i gitaru, a *Sei Suonate* (KRFk: sign. IV/206) za flautu, dvije violine i gitaru. *Sinfonia* (Dsmb: 37/1057) je pisana za dvije violine, violettu, violončelo i oboju, ali se može pretpostaviti da je mišljena i za veći sastav.³¹⁰ U dvije skladbe (*Cantata*, Zha: sign. XLV.U; *Disparue*, Zha: sign. XLV.V) Battagel se koristi velikim instrumentalnim sastavom koji čine: prve i druge violine, viola, flauta, prva i druga oboa, prvi i drugi fagot, prvi i drugi rog, prva i druga truba, prvi i drugi klarinet te orgulje. Zanimljivo je da je skladbu *Disparue* (Zha: sign. XLV.V) napisao i za ženske glasove.³¹¹

Na dvije skladbe nalazi se ime prepisivača (ili vlasnika): Giacomo Adelman.³¹²

2.2.1.2.2. Giovanni CIGALA³¹³ (1805.-1857.)

Giovanni Cigala (Padova, 1805. - Zadar, 1857.) Talijan je koji je tridesetogodišnjim djelovanjem u Zadru znatno obilježio glazbeni život tog grada.

Djelovao je istovremeno kao čembalist i voditelj zbora u *Teatro Nobile*, te kao *maestro di cappella* katedralne crkve. Njegovoj opus čine uglavnom crkvena djela, nastala za liturgijske potrebe.

2.2.1.2.3. Antonio de STERMICH di Valcrociata³¹⁴ (1770.-1866.)

Zadarski skladatelj Antonio de Stermich (Zadar, 1770.-1866.) otac je mnogo poznatijeg skladatelja i violinista Nikole, aktivnog u drugoj polovici 19. stoljeća.³¹⁵ Glazbu je učio u Italiji,³¹⁶ iako se njome bavio samo amaterski uz mnogobrojne ugledne dužnosti. Bio je carski kraljevski gubernijski tajnik, član zemaljskog zastupstva za kraljevinu Dalmaciju, te član zastupstva grada Zadra.³¹⁷

³¹⁰ Sačuvane su samo navedene dionice *Sinfonie*, pa se može pretpostaviti da nedostaju ostale.

³¹¹ Vidi PRILOG 1.

³¹² Giacomo (Jakov) Adelman (Brescia, 1770. - Krk, 1853.) bio je pripadnik ugledne krčke obitelji njemačkog podrijetla. Bio je pokrajinski inspektor kraljevskih šuma, te glazbeni amater čije je javno djelovanje znatno pridonijelo glazbenom životu grada Krka. Zbirka od oko 160 sačuvanih skladbi komorne i orkestralne literature iz Adelmanova posjeda, koja se čuva u knjižnici košljunskog franjevačkog samostana, kazuje da je bio temeljito glazbeno obrazovan, da je svirao violinu i flautu te da je ravnao amaterskim orkestrom grada. Vidi *Hrvatski biografski leksikon*, JLZ, Zagreb, 1983, sv. 1, (A-Bi), str. 21.

³¹³ Giovannija Cigalu svrstala sam pod skladateljski krug oko katedrale (vidi poglavlje 2.1.2.3.) jer njegova djela uglavnom pripadaju glazbi nastaloj za crkvene potrebe.

³¹⁴ Blažeković navodi hrvatsku verziju pisanja Stermicheva prezimena - Strmić. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 553.

³¹⁵ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 553.

³¹⁶ ŠIROLA, B., *Muzički život...*, str. 604.

³¹⁷ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 553.

Sl. 14. Marco Battagel: *Contradanze*, dionice prve i druge violine (Zha: sign. LXXIV.2L)





U njegovoj je kući glazba imala istaknuto mjesto pa su osim sina Nikole dobro glazbeno školovanje stekli sin Šime i snaha Adelina rođena Putti³¹⁸ (Adelaide) koji su oboje nastupali kao solo-pjevači.³¹⁹

Danas znamo za tri Stermicheva djela od kojih dva postoje samo kao navodi iz literature.

Skladba *Fruit de Melancholie ou Seize Valses et une polonaise pour le Piano Forte* za klavir,³²⁰ *Il Ritorno di Giasone in Liburnia* je kantata skladana u povodu rođendana Franje I.,³²¹ te *Sinfonia* izvedena na koncertu u korist glazbenika vojne glazbe 19. prosinca 1819.³²²

2.2.1.2.4. Luigi GARBATO (19. st.)

Luigi Garbato (prva pol. 19. st.) talijanski je skladatelj i obrađivač (aranžer) glazbe,³²³ koji potječe najvjerojatnije iz Roviga u Italiji.³²⁴

Za vrijeme karnevala 1838. i 1840. godine bilo je u ansamblu glazbenika koji su izvodili opere u Dubrovniku,³²⁵ a 1840. i 1842. u orkestru koji je izvodio opere u zadarskom kazalištu. U oba je ansambla bio *primo violino e direttore d'orchestra*.³²⁶

Danas su poznata samo 4 Garbatova djela koja se nalaze u KRfk-u, a u tri djela se radi o obradama poznatih talijanskih opera. To su skladbe: *Cavatina nell'Opera Beatrice Ridotta per due violini* (KRfk: sign. 323), *Cavatina nell'Opera Anna Bolena* (KRfk:

³¹⁸ BEZIĆ, J., Glazba u zadarskom..., str. 79. SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 193.

³¹⁹ 10. XI. 1857. organizirana je *accademia* u korist invalida Dalmacije. Uz ostale nastupala je Adela (Adelaide nobile Stermich) kao pjevačica, te njen šogor Nicolo. Vidi SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 232.

³²⁰ Skladba je vjerojatno tiskana u vlastitoj nakladi. Nije kompletna, a čuva se u Dsmb-u. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., Glazbena kultura..., str. 553; Širola navodi naslov: »*Fruit de melancolie*« ou 16 *Walses et une Polonaise pour piano*. (Cartellone 76). Vidi ŠIROLA, B., Muzički život..., str. 604. Širola navodi Bianchia (*Zara Christiana*, I, 1877, 139) kao izvor podataka o Stermichu, ali Bianchi na tom mjestu uopće ne spominje Antonia de Stermicha.

³²¹ U NBZ-u se čuva libreto ove kantate, a glazbeni materijal nije sačuvan. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., Glazbena kultura..., str. 554. Skladbu spominju: ŠIROLA, B., Muzički život..., str. 604; Tekst kantate napisao je dr. Ferdinand pl. Pellegrini. Valentinelli spominje tu skladbu kao: *Cantata con cui la Comune di Zara festeggia nel patri teatro la sera di 12. Febbraio 1824, natalizio di Sua Maesta Imperatore e Re Francesco I. - Zara, dalla stamperia governiale, p. 24, in 8. La composizione e del Nob. Ferdinando Dottor Pellegrini, la musica del Sig. Antonio Dr. Stermich*. Vidi VALENTINELLI, Giuseppe, *Bibliografia della Dalmazia e del Montenegro, Zagabria 1855*, str. 103.

³²² BLAŽEKOVIĆ, Z., Glazbena kultura..., str. 553. »Era preceduta da una *nuova sinfonia* composta del nostro concittadino nob. Antonio de Stermich, lavoro che, *applaudito sulle patavine scene...*«. Vidi SABALICH, *Cronistoria...*, str. 109.

³²³ Prema nekolicini njegovih djela za koja danas znamo, vidimo da se radi o obradama tada aktualnih opernih djela.

³²⁴ Taj podatak se nalazi na libretu opere *Marino Faliero* Gaetana Donizzettija tiskanom za izvedbu u Dubrovniku u vrijeme karnevala 1840. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., Glazbena kultura..., str. 552.

³²⁵ *Ibid.*, str. 552.

³²⁶ U tri opere te sezone: *I Normanni a Parigi*, *Chi dura vince*, *Roberto Devereux*, Luigi Garbato je *primo violino e direttore d'orchestra*, a *maestro alle ripetizioni ed istruttore dei cori* je Giovanni Cigala. Vidi SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 164.

sign. 324), te *Cavatina nell'Opera Anna Bolena* (KRfk: sign. 325).³²⁷ Sva tri djela su prerade opera za violine. Garbato je za violinu preradio i skladbu *Muda di Valtz*,³²⁸ pa se može pretpostaviti da je Garbato bio vrsni violinski virtuoz.

Luigi Garbato je najvjerojatnije autor skladbe *Il Re Colomano in Zara. Azione melodrammatica con musica del maestro Luigi Garbato-Zara*. Skladba je tiskana 1842. godine u Zadru kod izdavača *Fratelli Battara*.³²⁹

Osim te skladbe čini se da postoji (samo kao navod u literaturi) još jedno djelo koje je Garbato skladao, a to je jedan ples za Donizettijevu operu *Marino Faliero*.³³⁰

2.2.1.3. Kazališni orkestar

Očito je da Zadar prvih godina postojanja kazališta nije obilovao glazbenim izvođačima, ili onakvim koji bi mogli zadovoljavati uvjete jednog kazališnog orkestra. Tome u prilog ide podatak da je 1788. godine za profesora glazbe bio angažiran Giuseppe Galli iz Italije, koji je odmah osnovao privatnu školu za violinu. Kako je u gradu postojalo veliko zanimanje za tu vrstu muziciranja, poslije kratkog vremena kazalište je zaista dobilo potrebno glazbeno osoblje. Spomenuti profesor je ujedno obavljao dužnost direktora orkestra, dirigenta i impresarija,³³¹ što bi značilo da se Galli duže razdoblje zadržao u Zadru. Tome u prilog ide podatak da je nakon 1790. godine zajedno sa skupinom svojih diletanata održao koncert u Splitu, koji je organizirao Julije Bajamonti.³³²

Orkestar je bio izvodilačko tijelo koje su po potrebama formirali glazbenici ostalih zadarskih instrumentalnih ansambala, npr. glazbenici vojne »bande« smještene u Zadru, zadarski amateri (tzv. *dilettanti*), te nekoliko profesionalnih glazbenika.³³³

³²⁷ Uvidom u partiture dviju *Cavatina* koje su pohranjene u KRfk-u, trebalo bi provjeriti da li se radi o istim skladbama.

³²⁸ Autor skladbe *Muda di Valtz* je J. Lanner. Vidi PRILOG 1.

³²⁹ Dosad u popisu Garbatovih djela nije bilo ovog djela. Vidi VALENTINELLI, G., *Bibliografia...*, str. 108; Međutim, Sabalich spominje kako je autor ovog djela Francesco Garbato: »Colla solita Cantata si rappresento un' azione melodrammatica in due atti con libretto del basso Casanova (pare fosse anche avvocato) e musica del direttore d'orchestra Francesco Garbato. Era una cosa circostanza intitolata: *Il re Colomano in Zara*, e l'autore dedicava il lavoro alla Dalmazia chiamandola poetica terra sorriso dal cielo.« Vidi SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 161. Kako se Francesco više nigdje ne spominje (u literaturi), te kako se radi o godini 1842. baš u vrijeme Luigijeva boravka u Zadru, može se pretpostaviti da je to ipak Luigijevo djelo.

³³⁰ »Marin Faliero... le opere rappresentate, oltre il Marin Faliero, furono il Mosè, vecchio per Zara... Il Marin F. piacque e picquae pure il passo a due su musica espressamente scritto dal Garbato.« Vidi SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 161.

³³¹ RAUKAR - PETRICIOLI - ŠVELEC - PERIČIĆ, *Zadar pod Mletačkom...*, str. 531.

³³² GRGIĆ, M., *Glazbena kultura...*, str. 49.

³³³ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 545.

Prvi podaci o instrumentima u kazalištu potječu iz 1789. godine, kada je kazališni orkestar bio sastavljen od lutnji (leut; *liuti*), « torbe,³³⁴ gravicembala,³³⁵ spineta, « te violine koju je obično svirao *maestro*.³³⁶

Prvi izvođači javljaju se tek 1791. godine, kada je prvi violinist družine koja je izvodila operne predstave u *Teatro Nobile* (a vjerojatno i kapelnik) bio je Marco Battagel. U njegovoj je družini djelovao i čembalist Domenico Bevilacqua.³³⁷ Iz 1811. godine postoje podaci za petoricu izvođača koji su se bunili protiv tadašnjeg voditelja kazališta jer ih nije plaćao. Ti »signori dell'orchestra« bili su Antonio Ragazzini, Tommaso Marro, Niccolo Maccari-Spada, Francesco Maccari-Spada, te Domenico Bevilacqua.³³⁸

Slijedeći podaci govore o kazališnom orkestru kao »orchestra cittadina e una militare« iz 1817. godine, koji su činili: Niccolo Maccari-Spada (*primo violino e direttore d'orchestra*), Pietro Tedeschi (*primo violino*), Francesco Maccari-Spada (*primo violino dei secondi*), Bernardo Moro (*altro secondo violino*), Giovanni Rossi (*contrabasso al cembalo*),³³⁹ te Antonia Venturi (*M. o al cembalo*).³⁴⁰ Dakle, orkestar je bio poprilično skroman, sastojao se od 2 prve violine, 2 druge violine, kontrabasa i čembala, a uvježbavao ih je *direttore d'orchestra*. Može se pretpostaviti da je orkestar ostao uglavnom isti do 1822., kada je na mjesto prvog violinista i dirigenta kazališnog orkestra došao dilettant Antonio Illusich.³⁴¹ Mora da je Illusich bio samo gost izvođač jer ga se u popisu izvođača više uopće ne spominje. Zanimljivo je i da se 1822. godine čembalistica Antonia Venturi spominje kao *direttrice della musica*.³⁴² Sljedeću sezonu (1823./1824.) orkestar se vidljivo proširio, uz oca Francesca (*primo violino dei secondi*) i sina Niccole Maccari-Spada (*direttore d'orchestra*), te Giovannija Rossija (*contrabasso al cembalo*), spominju se »... altri violini e viole, due oboe, un flauto, due clarinetti, ottavino, due fagotti, contrafagotto, due corni da caccia, tromba, trombone e gran cassa«³⁴³ (isti sastav i i kod izvedbe Stermicheve kantate). Od 1827. pa sve do 1857. *maestro al cembalo* te *istruttore de' Cori* je bio Giovanni Cigala (koji je usporedno bio i *maestro di cappella* u katedrali). Za godinu 1828. postoji samo podatak da je Giuseppe Olivieri bio *primo violino e direttore d'orchestra*. U sezoni 1829./1830. orkestar su činili: Guido Cimoso (*direttore d'orchestra i primo violino*), Francesco Maccari-Spada (*primo dei secondi*), Giovanni Rossi (*contrabasso al cembalo*) i Giovanni

³³⁴ Pojam torba se najvjerojatnije odnosi na instrument teorba (vrsta lutnje). Vidi TUKSAR, S., *Hrvatska glazbena terminologija...*, str. 22.

³³⁵ Pojam *gravicembalo* najvjerojatnije znači isto što i *grave cimbal*; *gravicymbalus*; *klavocimbal*. Vidi *ibid.*, str. 22.

³³⁶ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 9.

³³⁷ BLAŽEKović, Z., *Glazbena kultura...*, 550; prema: SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 11.

³³⁸ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 64.

³³⁹ Od 1834. pa sve do 1840-ih u splitskom katedralnom orkestru svirao je kontrabasist Ivan Rossi. Vidi GRGIĆ, M., *Glazbena kultura...*, str. 122. Te iste godine bio je i u zadarskom orkestru, pa je velika vjerojatnost da je odlazio u Split kao ispomoć katedralnom orkestru za velike blagdane.

³⁴⁰ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 92.

³⁴¹ *Ibid.*, str. 114.

³⁴² *Ibid.*, str. 114.

³⁴³ *Ibid.*, str. 123.

Cigala (*maestro al cembalo*).³⁴⁴ U sljedećoj sezoni (1833./1834.) orkestar se znatno povećao, te prvi put u njegov sastav ulaze dva *corni da caccia*. Orkestar su činili: Benedetto Romanini (*primo violino e direttore d'orchestra*), Biagio Melchiori (*primo dei secondi*),³⁴⁵ Giovanni Rossi (*primo contrabasso al cembalo*) te Giovanni Cigala (*maestro al cembalo ed istruttore dei cori*), kao i ostali *professori d'orchestra*.³⁴⁶ Wenceslao Fleschetig (*oboe*), Vajani (*flauto e ottavino*), Ertl (*fagotto*), Mattia Vodiscka (*corni*) te neki *maestro di chitarra*.³⁴⁷ Te iste godine prigodom izvedbe jedne druge opere orkestar se nije znatno promijenio, s tim da su osim navedenih sudjelovali i Antonio Bregozzo (*primo violino e direttore d'orchestra*), Francesco Spada (*primo dei secondi*), Rettico (*prima viola*), Rossi (*primo contrabasso al cembalo*), Pessina (*primo clarinetto*), Hruby (*primo corno*), Grapf (*contrafagotto*), Marcotti (*prima tromba*), Cozzi (*primo trombone*), Giovanni Cigala (*maestro al cembalo e direttore dei cori*), te »altri professori della cita«. ³⁴⁸ Da se radilo o velikom orkestru (najvjerojatnije oko 30 izvođača), vidi se i po tome jer su navedeni samo oni koji su svirali primo instrumente. Sljedeće godine (1834.) sastav je isti, s tim da se još navode Giuseppe Tramontina (*prima viola*), Francesco Treinkoiz (*prima tromba*) te Benedetto Romanini (*primo violino e direttore d'orchestra*).³⁴⁹ Iz 1835. godine postoji podatak da je Leonardo Uebelbank, koji je inače svirao prvu violinu u vojnom orkestru, bio dirigent u kazalištu. Te iste godine (u izvedbi neke druge opere) tu je ulogu preuzeo Antonio Bragazzo. Sezone 1838./1839. *primo violino e direttore d'orchestra* je bio Pietro Avogadro, a *primo contrabasso al cembalo* Napoleone Volebele.³⁵⁰ Od 1840. do 1842. godine osim G. Cigale koji je i dalje bio *istruttore dei cori*, djeluje Luigi Garbato (*primo violino e direttore d'orchestra*), te Calisto Guatelli (*primo contrabasso al cembalo*). Na mjesto Guatellija 1842. ponovno dolazi N. Volebele.³⁵¹ Iako nadalje ima sve manje zapisa imena izvođača, može se pretpostaviti da orkestar nije imao manje od dvadesetak izvođača, te da su se zapisivala samo imena solista, odnosno dirigenata orkestra. Od 1844. godine na mjesto *primo violino e direttore d'orchestra* dolazi Alessandro Dionisi koji je uz povremene prekide na tom mjestu ostao do 1853. godine. Na mjestu *primo dei secondi (violini)* bio je Giovanni Dalmuti, a *primo contrabasso* Francesco Dezorzi. Od 1845. godine u službi kazališnog orkestra je i Francesco Zink koji je svirao fagot. Od 1847. kao solo flautist orkestru se pridružuje Lazzarin, te na tome mjestu ostaje

³⁴⁴ *Ibid.*, str. 132.

³⁴⁵ U splitskom katedralnom orkestru od 1834. godine, prvu violinu je svirao Paolo Melchiori. Vidi GRGIĆ, M., *Glazbena kultura...*, str. 122. Spominje se da su on i Ivan Rossi uglavnom nastupali zajedno, pa se može pretpostaviti su Paolo (iz Splita) i Biagio Melchiori (iz Zadra) zapravo jedna te ista osoba, odnosno, Zadranin koji je prigodom velikih splitskih blagdanskih svečanosti svirao u splitskom katedralnom orkestru.

³⁴⁶ Prvi put se javlja takva titula; može se pretpostaviti da se ne radi o diletantima.

³⁴⁷ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 142.

³⁴⁸ *Ibid.*, str. 143.

³⁴⁹ Imena tih glazbenika zapisana su u libretima koja se nalaze u Naučnoj biblioteci u Zadru. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 545.

³⁵⁰ *Ibid.*, str. 545.

³⁵¹ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 175.

do 1857. godine. Godinu dana kasnije (1848.) radi se o »piccola orchestra teatrale« kojim je dirigirao maestro Dionisi.³⁵² Na dvjema akademijama 1850. godine, uz orkestar *vojne glazbe (banda Guardia Nazionale)*, sudjelovali su Elena Brazzanovich, Amalia Colautti, Adelina Putti, Fanny Reiner, Carolina Sernütz, Cecilia Vitaliani, Angelo Brazzanovich (violina), Carlo Cerrone, Giuseppe Daucha, Carlo Kutschig, Luigi Loy, Francesco Mazzoleni, Luigi Ragazzini, dr. Simeone Stermich, Giovanni Uglessich, Bonaventura Vidovich, Rocco Zanghi.³⁵³ U izvedbi opera 1853. godine, osim Antonia Tamburlina koji je svirao čembalo, sudjeluju »...migliori professori della città, civili e militari«, a orkestar je imao »non meno di 28« izvođača.³⁵⁴ Iste godine (13. II.) organiziran je koncert na kojem su sudjelovali Carlo Ferrari (*violino*), Dionisi (*violino*), Angelo Brazzanovich (*primo violino*), Simeone Lazzarin (*flauto*), Luigi Ragazzini (*corno da caccia*), Benedetto de Werixhaszy (*viola*).³⁵⁵

2.2.1.4. Kapelnici kazališnog orkestra (*direttori d'orchestra*)

Prema Sabalichevoj *Cronistoriji*... može se djelomično rekonstruirati sastav kazališnog orkestra i dirigenti (*direttori d'orchestra*) koji su se redovito izmjenjivali i nekoliko puta u sezoni. Među samo nekoliko dirigentskih imena na koje sam naišla vidi se da se gotovo podjednako radi o talijanskim i domaćim izvođačima, odnosno kapelnicima. Kapelnici su redovito bili i prva violina u kazališnom orkestru.

Prvo ime koje se spominje u *Teatru Nobile* je već spominjani Marco Battagel koji je 1791. godine najvjerojatnije bio *direttore d'orchestra*.³⁵⁶ Nakon toga postoji podatak tek za 1817. godinu, kada je tu dužnost obnašao Niccolo Maccari-Spada. Godine 1822. spominje se Antonio Illusich, Hrvat (možda i Zadranin), čije se ime poslije više ne spominje. Sezone 1823./1824. na mjesto dirigenta kazališnog orkestra ponovno je došao Niccolò Maccari-Spada.³⁵⁷ Godine 1828. tu je ulogu obavljao Giuseppe Olivier, najvjerojatnije Talijan, a već sljedeću sezonu 1829./1830., na njegovo mjesto dolazi Talijan Guido Cimoso. Sljedeći podaci govore tek o sezoni 1833./1834. kada je nakon Benedetta Romaninija, došao Antonio Bregozzo, a zatim ponovno Antonio Romanini. Godine 1835. dužnost dirigenta preuzima Leonardo Uebelbank, inače i kapelnik vojne glazbe. U sezoni 1838./1839. spominje se Pietro Avogadro, a od 1840. do 1842. na toj je dužnosti poznati violinist i skladatelj Luigi

³⁵² *Ibid.*, str. 196.

³⁵³ *Osservatore Dalmato*, 1850, br. 49, str. 4. Nije sigurno za svakog navedenog da li je instrumentalist ili pjevač. Zna se da su Rocco Zanghi, Adelina Putti, Carlo Cerrone, Francesco Mazzoleni i Simeone Stermich bili pjevači.

³⁵⁴ *Ibid.*, str. 213-214.

³⁵⁵ *Ibid.*, str. 221.

³⁵⁶ Vidi poglavlje 2.2.1.2.1. na str. 62.

³⁵⁷ Valjda samo kao gost, jer je Niccolò od 1816. bio nastanjen u Padovi.

Garbato. Posljednje ime koje se spominje kao *primo violino* i *direttore d'orchestra*, a prije dolaska Antonia Ravasija,³⁵⁸ je Alessandro Dionisi.

2.2.1.4.1. Niccolò Maccari-Spada³⁵⁹ (19. st.)

Niccolò Maccari-Spada zadarski je violinist iz prve polovice 19. stoljeća, sin violinista Francesca. Zajedno sa svojim ocem svirao je punih petnaest godina u orkestru *Teatra Nobile* (1800.-1816). Nakon 1816. otišao je u Padovu i stekao slavu svirajući prvu violinu u orkestru del Santo.³⁶⁰

U prosincu 1819. godine Niccolò je u Zadru organizirao dobrotvorni koncert na kojem je izvedena *Sinfonia* iz opere *La Gazza ladra*, jedan *Concerto* (Niccolò je svirao violinu), a izvedena je i farsa *Le lagrime d'una vedova*, te *Nuova sinfonia* Antonia de Stermicha. Orkestar je bio sastavljen od »professori dell'armonia della Banda militare«.³⁶¹

Postoji podatak da je sredinom 19. stoljeća Niccolò svirao u gudačkom kvartetu, zajedno s Angelom Benvenutijem (violina),³⁶² Nassom (viola) i Pietrom Battara (violončelo).³⁶³

2.2.1.4.2. Alessandro Dionisi (19. st.)

Alessandro Dionisi (Verona, 1821. - Zadar, 1896.) bio je violinist *dilettante*, koji je došao u Zadar 1843. godine.³⁶⁴ »Posvetivši se klasičnoj glazbi«,³⁶⁵ Dionisi je već krajem 1840-ih bio dirigent kazališnog orkestra,³⁶⁶ a oko 1850-ih je na mjestu »direttore della Banda Guardia Musicale«.³⁶⁷ Jedan od njegovih prvih učenika bio je Ivan Bersa, otac Blagoja Berse.³⁶⁸

³⁵⁸ Antonio Ravasio je bio skladatelj i dirigent u katedrali i u kazalištu u drugoj polovici 19. stoljeća.

³⁵⁹ Ovdje sam navela samo one izvođače o kojima sam pronašla više podataka, a koji su u prvoj polovici 19. stoljeća bili osobito popularni. Imena ostalih izvođača kazališnog orkestra navedena su u prethodnom poglavlju kao i u TABLICI 3.

³⁶⁰ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 53.

³⁶¹ *Ibid.*, str. 109.

³⁶² Benvenuti je, čini se, bio vrstan violinist. Vidi GRACIN, Juraj, *Iz zadarske povjesnice*, Zadar, 1997, str. 46.

³⁶³ *Ibid.*, str. 46. Nasso i Pietro Battara su najvjerojatnije sinovi poznatog tiskara Battare koji je u prvoj pol. 19. st. djelovao u Zadru.

³⁶⁴ BEZIĆ, J., *Nosioci zadarskog...*, str. 307.

³⁶⁵ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 64.

³⁶⁶ Godine 1848. kazališnim je orkestrom dirigirao »...maestro Dionisi, figura come dilettante di violino...«. Vidi SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 189.

³⁶⁷ Nakon njega je na mjesto dirigenta vojne glazbe došao Giovanni Salghetti-Drioli. Vidi SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 196.

³⁶⁸ BEZIĆ, J., *Nosioci...*, str. 307.

U svojoj je kući često organizirao komorne koncerte okupljajući samo one najbolje od glazbenika diletanata. Ti »fiori dei dilettanti« bili su Zadrani ali i strani glazbenici (koji su povremeno ili privremeno boravili u Zadru), a koji su podržavali takva okupljanja.³⁶⁹

2.2.1.4.3. Simeone Lazzarin (19. st.)

Zadarski flautist Simeone Lazzarin djelovao je u prvoj polovici 19. stoljeća. Kao član kazališnog orkestra prvi put se javlja 1848. godine, a svirao je i nakon 1850-ih. Svojim je nastupima uvijek oduševljavao publiku.³⁷⁰

Autor je (ili vjerojatnije prerađivač) nekoliko kratkih plesnih skladbi, među kojima je i *Zara-Walz*.³⁷¹

2.2.2. Glazbene svečanosti u Gradu³⁷²

Osim blagdanskih svečanosti³⁷³ za prvu polovicu 19. stoljeća još su važnije svečanosti prigodom rođendana cara Franje II. (1768.-1835., car od 1792. do 1835.) 12. veljače, a onda i Ferdinanda I. (1793.-1875., car od 1835. do 1848.) 19. travnja. Vojna glazba svirala je po ulicama, grad je bio rasvijetljen, u katedrali sv. Stošije bila je služena svečana misa, siromašnima je dijeljen novac i kruh, a navečer je u kazalištu priređivan svečani koncert i predstava, nakon čega bi bio ples.

Za te prigode običavala se svake godine pisati kantata, a libreto joj je bio tiskan (uvijek se slavio vladar). Neki od libreta su sačuvani, a glazba ni od jedne. U kantati je obično sudjelovalo četiri do pet pjevača uz zbor. Poznato je samo da su skladatelji kantata bili: G. Alesani 1816., A. Stermich 1824., te G. Cigala 1828., 1830., 1833., 1834., 1838.?, 1842.³⁷⁴

Osim izvođenja kantata, u kazalištu su priređivani i koncerti na kojima je svirala vojna banda, a izvodila su se djela i domaćih autora. Tako je npr. 1835. godine (13. XII.) organiziran koncert prigodom otvorenja kazališne zgrade nakon obnove, na kojem je izvedena *Sinfonia* Ivana Zaytza st., te *Sinfonia* Giovannija Cigale.³⁷⁵

³⁶⁹ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 64.

³⁷⁰ *Ibid.*, str. 183.

³⁷¹ Skladbe su pronađene i pohranjene kao dio glazbene zbirke franjevačkog samostana na Košljunu. Vidi KATALINIĆ, V., Glazbena zbirka franjevačkog samostana na Košljunu, *AM*, XX, 1989, 1-2, str. 136. Lazzarin je prerađivač (ili vlasnik) raznih valcera i kadrilja neutvrđenih autora, od kojih se čuvaju rukopisne dionice flaute. Na njima piše: Strauss, J., - Loeffler, W., - Lazzarin., te potpis *Lazzarin, Zara*. 1847. Očito je Lazzarin preradio Loefflera, a Loeffler Straussa. Rukopisna dionica nalazi se u KRfku, sign. IV/234.

³⁷² Vidi TABLICU 3.

³⁷³ Vidi poglavlje 2.1.5 na str. 80-82.

³⁷⁴ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 545.

³⁷⁵ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 147.

Osim takvih svečanosti, bar jedanput na godinu su se održavale glazbene akademije (*accademie*)³⁷⁶ i to najčešće u *Teatru Nobile*, ali i u Kasinu, po privatnim kućama itd. Uglavnom su to bili koncerti vokalno-instrumentalne glazbe, a bilo ih je i samo instrumentalnih (npr. za violinu), ili su postojale i tzv. *accademie del improvvisazione*, te *accademie del canto*.³⁷⁷

Ono što ta glazbena okupljanja čini još značajnijima jest to što su u njima sudjelovali najčešće domaći umjetnici (skladatelji i izvođači).

Jedan od prvih podataka o takvim skupovima potječe iz 1807. godine, kada je (najvjerojatnije u *Teatru Nobile*) održana »grande accademia di musica« u čast glavnog providura Vincenza Dandola. Na akademiji su se izvela djela domaćih umjetnika, a osim poezije izvodila su se i glazbena djela i to »composizioni musiche ed esecuzione istrumentale in sinfonie e concerti«. ³⁷⁸ Dvije godine kasnije (1809.) u *Teatro Nobile* izveden je *Koncert za obou* nepoznatog autora uz pratnju vojne glazbe.³⁷⁹

Odlazak Vincenza Dandola iz Zadra građani su jednako tako slavili, pa je 1810. »la città fu in piena festa«. Na programu je bila jedino *Cantata* nepoznatog autora, a izveli su je *virtuosi* i možda poneki diletant.³⁸⁰

Još jedna vokalna i instrumentalna akademija (*accademia vocale ed istrumentale*) održana je 1814. u *Teatru Nobile*, a osim tada poznate primadone Caterine Angelini,³⁸¹ sudjelovali su *dilettanti* te vojna glazba regimente Franza Karla. Na repertoaru su bila djela Salierija, Mayera, Cherubinija, Farinellija, a izveo se i »pezzo d'Armonia composto dal Capo di Banda«. ³⁸²

Važan je i podatak da je 1824. godine u čast Franje I. u *Teatru Nobile* izvedena kantata Antonia de Stermicha (na tekst Ferdinanda de Pellegrinija) pod naslovom *Il ritorno di Giasone in Liburnia*.³⁸³

Na rođendan cara Franje I. godine 1825. izvedena je skladba *Saturno Nel Luzio*,³⁸⁴ a 1828. *Compimento dei voti della Liburnia*.³⁸⁵ Za istu prigodu 1830. godine izvedena je kantata: *L'Astro novello* (libreto A. Brambila), a 1834. *Passaggio per la Dalmazia di Leopoldo VI. di Bamberg*. Autor tih kantata je Giovanni Cigala.³⁸⁶

³⁷⁶ Pod pojmom *Akademija*, održavale su se koncertne priredbe, na kojima je uz glazbene izvedbe redovito bila prisutna i recitacija. Vidi MELZ, JLZ, Zagreb, MCMLXXI, sv. I, str. 18.

³⁷⁷ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 84-235.

³⁷⁸ *Ibid.*, str. 45.

³⁷⁹ *Ibid.*, str. 59.

³⁸⁰ »forse erano i dilettanti quali che eseguirano la *Cantata*«. Vidi SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 60. Koncert se održao najvjerojatnije u nekom malom, zatvorenom prostoru; »...si disposarono agli eheggiare le volte sonore del piccolo recinto...«. *Ibid.*, str. 60.

³⁸¹ Catterina Angelini je bila *Virtuosa di Musica*, porijeklom iz Beča, a pjevala je u najvećim opernim kućama Italije i Njemačke. *Ibid.*, str. 84.

³⁸² *Ibid.*, str. 84. Tko je te godine bio na mjestu upravitelja vojne glazbe — ne zna se. Može se samo pretpostaviti da je to bio jedan od trojice glazbenika za koje znamo da su obavljali tu dužnost: Cesara, Rougier ili Leopold. (ostali: Zaytz, Dionisi, Salghetti, djelovali su od 1835. nadalje).

³⁸³ *Ibid.*, str. 109.

³⁸⁴ Autor libreta je Frapporti. Vidi SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 129.

³⁸⁵ Autor libreta je Agostino Brambila, pjesnik koji je do 1835. boravio u Zadru. Vidi SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 133.

³⁸⁶ *Ibid.*, str. 135.

Godine 1832. održala se još jedna vokalno-instrumentalna akademija, a organizirao ju je te u njoj nastupao Benedetto Romanini, prvi violinist i dirigent kazališnog orkestra.³⁸⁷

Na sljedećoj vokalno-instrumentalnoj akademiji (1835.) nastupali su »professori e dilettanti« iz grada i iz vojne glazbe koju je vodio maestro Zaytz st. Nakon četiri dana održala se sljedeća, samo instrumentalna akademija, a uz djela stranih umjetnika, bila je izvedena *Sinfonia* te *Variazioni per clarinetto* G. Zaytza st., kao i *Sinfonia* G. Cigale.³⁸⁸

Na rođendan Ferdinanda I. 1838. godine, održana je u Kasinu instrumentalna akademija na kojoj je izvedena kantata *Massimiliano I*, melodrama u dva čina na tekst G. Francesca, a uglazbio ju je G. Cigala.³⁸⁹

Na carev rođendan 1841. godine također je izvedena kantata nepoznatog naslova, a podaci o autorima libreta i glazbe nisu sačuvani.³⁹⁰ Za istu prigodu godinu dana kasnije održana je akademija improvizacije (*accademia di improvvisazione*) na kojoj je izvedena kantata *Il passaggio per la Dalmazia...* G. Cigale, a nakon nje je uslijedio balet, te jedan »azione melodrammatico« u dva čina, čiji je libreto napisao Casanova,³⁹¹ a autor glazbe je Francesco Garbato.³⁹²

Godine 1843. održale su se tri akademije. Prva je bila akademija pjevanja (*accademia di canto*), koja se održavala u dobrotvorne svrhe, tj. bila je besplatna za posjetitelje, druga je bila vokalno-instrumentalna akademija, a u trećoj, također vokalno-instrumentalnoj, nastupali su zadarski diletanti.³⁹³

Iste godine održana je akademija za violinu (*accademia del violino*), a organizirao ju je markiz Manara, koji je za tu prigodu i komponirao dvije skladbe.³⁹⁴

Na velikom koncertu u *Teatru Nobile* iz 1846. godine nastupili su svi poznati zadarski pjevači i instrumentalisti. Tako se od pjevača spominju Carlo Cerrone, Giuseppe Daucha, Rocco Zanghi, Muzio Lengo, Antonio Scarante i S. Vidovich. U izvedbi jedne skladbe za *piano-forte* četveroručno sudjelovali su Adelaide Lengo i Giovanni Cigala. Od ostalih instrumentalista nastupili su Angelo Brazzanovich, Alessandro Dionisi i Simeone Lazzarin. Uz mnoga druga djela, izvela se Cigalina *Sinfonia* iz opere *Cecilia di Baone*.³⁹⁵

³⁸⁷ *Ibid.*, str. 141.

³⁸⁸ *Ibid.*, str. 147.

³⁸⁹ *Ibid.*, str. 154.

³⁹⁰ *Ibid.*, str. 158.

³⁹¹ Najvjerojatnije se radi o poznatom pjevaču Carlu Casanovi koji je, čini se, bio i odvjetnik, te libretist. Vidi SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 161.

³⁹² *Ibid.*, str. 166. O Francescu Garbatu ne postoji drugih podataka, pa se može pretpostaviti da se radi o Luigiju Garbatu.

³⁹³ *Ibid.*, str. 167-169.

³⁹⁴ »...corrente il marchese Manara...dava un accademia di violino, in cui esegui due pezzi da lui composte«. *Ibid.*, str. 165.

³⁹⁵ *Gazzetta di Zara*, 1846, br. 5, str. 13.

Godine 1853. u *Teatro Nobile* održan je javni koncert na kojem je nastupao violinist Carlo Ferrari. Taj je izvođač u Kasinu (nekoliko dana ranije) održao i dva seminara.³⁹⁶

Još je nekoliko akademija održano sljedećih godina: vokalno-instrumentalna akademija (1854.) na kojoj je nastupala Gradska glazba (*Banda musicale civica*),³⁹⁷ vokalno-instrumentalna (1856.) koja se održala u Kasinu, a izvele su se dvije »ciocche di cristallo«³⁹⁸ kojima je dirigirao G. Cigala,³⁹⁹ te akademija u korist dalmatinskih invalida (1857.), na kojoj su nastupali Anna Marchesani, Adelaide Stermich, Antonio Ravasio, Dalmazio Nasso, Riccardo Fabrovich, Giovanni Pini, Nicolo Stermich i dr. Michele Milcovich.⁴⁰⁰

2.2.3. Vojna glazba⁴⁰¹

Čini se da je u Zadru vojna glazba postojala još od vremena prve austrijske vladavine (1806.),⁴⁰² a osnovna joj je zadaća bila samostalno nastupanje prigodom vojnih svečanosti. Glazbenici vojne glazbe potpadali su pod Ministarstvo vojske, tako da je većina dokumentacije o njihovu djelovanju odlazila u Beč.⁴⁰³ Zbog toga je teško govoriti o programima njihovih nastupa, kao i o glazbenicima od kojih je *banda* bila sastavljena.

Vojne regimente smještene u gradu stalno su se izmjenjivale (Thurn, Geppert, Mayer, Bukonij i dr.), a popriličan je i broj izvođača i skladatelja koji su obavljali dužnost kapelnika vojne glazbe. Neki od njih su Cesara, Rougier, Leopoldo, Zaytz st.,⁴⁰⁴ Leonardo Uebelbank koji ga je naslijedio,⁴⁰⁵ Giuseppe Ferrari,⁴⁰⁶ A. Dionisi, G. Salghetti-Drioli, itd.⁴⁰⁷ Glazbenici koji su činili vojnu glazbu bili su glavne izvodilačke snage u gradu. Osim što su nerijetko popunjavali kazališni i katedralni orkestar, redovito su svirali u ophodima gradom prigodom važnijih svečanosti

³⁹⁶ *Ibid.*, str. 212.

³⁹⁷ *Ibid.*, str. 212.

³⁹⁸ Nisam nigdje našla podatke o tom pojmu.

³⁹⁹ *Ibid.*, str. 220.

⁴⁰⁰ *Ibid.*, str. 232.

⁴⁰¹ Vidi TABLICU 3.

⁴⁰² Blažeković navodi kako je vojna glazba u Zadru bila osnovana od vremena carice Marije Terezije (carica od 1740. do 1780.). Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 546. Međutim, podatke koji bi to potvrdili nisam pronašla, a nelogičnost te tvrdnje jest u tome što je za vrijeme vladavine Marije Terezije Dalmacija (i Zadar) bila pod mletačkom vlašću.

⁴⁰³ Veliki dio dokumenata koji se nalazio u arhivu gradske vijećnice u Beču je izgorio. Pretpostavljam da bi se u Zadru u Historijskom arhivu, među vojnim dokumentima, također moglo naći mnogo dokumentacije o vojnoj glazbi.

⁴⁰⁴ Zaytz st. je godinu dana (1835.) djelovao kao kapelnik u Zadru.

⁴⁰⁵ Osim u vojnom orkestru, Uebelbank je svirao prvu violinu i dirigirao i u kazališnom orkestru.

⁴⁰⁶ Ferrari je bio flautist i kapelnik vojne glazbe regimente baruna Gepperta.

⁴⁰⁷ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 196.

(blagdan sv. Stošije, rođendan cara i carice itd.).⁴⁰⁸ Možda najraniji podatak o takvim svečanim pohodima potječe iz 1792. godine (12. veljače) kada je u čast cara Franje II. vojna glazba svirala po ulicama.⁴⁰⁹

Nerijetko su nastupali i u *Teatru Nobile*, npr. 1807. godine (15. kolovoza) kada su kao »banda Militare« u čast Dandola, izveli »spettacolo Alessandro vincitore nelle Indie«. Dvije godine kasnije (istog datuma) u čast Napoleona ti »dilettanti militari« u teatru su izveli spektakl *L' Almanacco di Zara*.⁴¹⁰

Često su sudjelovali na raznim vokalnim i/ili instrumentalnim akademijama (*Accademia vocale ed instrumentale*) u teatru ili Kasinu. Npr. 1809. godine (10. prosinca) u *Teatru Nobile* se održavao koncert jednog oboista, a pratila ga je »tutta la banda musicale dell reggimento...«. ⁴¹¹ Ili, godine 1814. (4. srpnja) u vokalnoj i instrumentalnoj akademiji sudjeluju *dilettanti*, orkestar i »banda del Reggimento F. Karl«. ⁴¹² U akademiji 1843. (10. kolovoza.) sudjeluje »banda del barone Bukonij«. ⁴¹³

Pojedini glazbenici su dodatne honorare ostvarivali i prepisujući notne materijale.⁴¹⁴

Nakon 1850. postupno prestaje rad vojnog orkestra, ali opet počinju raditi 1854. kao glazba domaćih gradskih glazbenika (*Banda musicale civica*).⁴¹⁵

2.2.4. Diletantizam (amaterizam) i kućno muziciranje

»U XVIII. st. diletantizam se isticao kao svojevrsni populistički pokret koji je u najvećoj mjeri zahvatio građanski stalež (...). Redovitije su se pod tim pojmom spominjali pjevači i svirači«. ⁴¹⁶ *Dilettanti* (amateri) bili su neprofesionalni glazbenici široke kulture i dobri poznavatelji glazbene umjetnosti, te vješti izvođači. ⁴¹⁷ Može se pretpostaviti da su se »dilettanti« razlikovali od »prostih« glazbenika po vrsnoći i kompleksnosti svojega glazbenog obrazovanja. ⁴¹⁸ Tek oko sredine XIX. st. pojam diletant ustalio se u svakodnevnom govoru, ali je izgubio prijašnji smisao. Pod tim pojmom razumijevale su se osobe koje su se bavile glazbom prvenstveno iz ljubavi. Crkveni glazbenici imali su poluprofesionalni status, stjecali su manje prihode od pjevanja i sviranja, zbog čega ih nisu smatrali diletantima. ⁴¹⁹

⁴⁰⁸ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 36.

⁴⁰⁹ SABALICH, *Cronistoria...*, str. 36.

⁴¹⁰ *Ibid.*, str. 57.

⁴¹¹ *Ibid.*, str. 59.

⁴¹² *Ibid.*, str. 84.

⁴¹³ *Ibid.*, str. 167. Ostali podaci o prigodama u kojima je sudjelovala vojna glazba nalaze se u TABLICI 3.

⁴¹⁴ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 36. Blažeković nije naveo izvor tog podatka, tako da se ne zna koji su to glazbenici vojnog orkestra povremeno prepisivali notne materijale.

⁴¹⁵ *Ibid.*, str. 36.

⁴¹⁶ GRGIĆ, M., *Glazbena kultura...*, str. 51.

⁴¹⁷ BEZIĆ, J., *Glazba u zadarskom ...*, str. 67.

⁴¹⁸ GRGIĆ, M., *Glazbena kultura...*, str. 52.

⁴¹⁹ *Ibid.*, str. 51.

U Zadru još od početka 19. stoljeća susrećemo pojam *dilettante*. Ti glazbeni amateri redovito su bili dijelom kazališnog orkestra, a organizirali su i vlastite koncerte. Tome svjedoči podatak iz 1804. godine, kada je postojala svojevrсна *Società filarmonica*, a te je godine baš bila u punom cvatu. Činili su je glazbenici *dilettanti* koji su se dva puta na tjedan okupljali u svojim domovima. Njihovi koncerti nisu bili javni, ali postoji podatak da su 1806. napravili javni koncert na *Piazz dei Signori*.⁴²⁰

Glazbeni amateri često su muzicirali i u svojim domovima pa se tako među poznatim diletantima u prvoj polovici 19. stoljeća spominje Antonio de Stermich koji je u svom domu organizirao izvedbe komorne glazbe u kojima je i sam sudjelovao.⁴²¹ Poznati dirigent Alessandro Dionisi također je bio diletant koji je 1840-ih, također u svojoj kući, često organizirao komorne koncerte okupljajući samo one najbolje među glazbenicima diletantima. Ti »fiori dei dilettanti« bili su Zadranali ali i stranci koji su podržavali takva okupljanja.⁴²²

I u mnogim se plemićkim kućama muziciralo, npr. u dvorištu kuće Gregurić (gdje je živjela obitelj Lana) te u dvorani obitelji Luxardo (zadarski proizvođač maraskina i drugih žestokih pića).⁴²³ Zanimljiv je i podatak da je Franz von Suppé (1834.-1835.) u roditeljskom domu, uz pomoć svojih gimnazijskih kolega, prikazao svoju prvu operu *Il Pomo*.⁴²⁴

U Historijskom arhivu u Zadru pronađeno je mnoštvo muzikalija koje pripadaju repertoaru kućnog muziciranja, ali prvenstveno iz druge polovice 19. st. i kasnije.⁴²⁵

2.2.4.1. Giovanni JURASSICH (19. st.)

O Giovanniju Jurassichu (19. st.) ne postoje nikakvi podaci osim njegovih djela. Da je taj skladatelj ipak djelovao u Zadru, svjedoči podatak na dionici violine njegove Poloneze in A: Scritta... 1843. a Zara.⁴²⁶ U KRfk-u čuvaju se tri njegova djela (*Polca*, sign. III/175; 2 *Poloneze*, IV/226a) iz prve polovice 19. stoljeća, svjetovnog karaktera, dakle, najvjerojatnije namijenjena kućnom muziciranju.

2.3. Skladatelji koji su djelomično bili povezani s glazbenim životom Zadra u prvoj polovici 19. stoljeća

Glazbeni život Zadra prve polovice 19. stoljeća jednim su dijelom svoga skladateljskog djelovanja obilježila još četiri skladatelja. To su Giovanni Salghetti-

⁴²⁰ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 57; Prema CONCINA, G., *Viaggio nella Dalmazia...*, str. 19.

⁴²¹ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 547. Blažeković ne navodi izvor tog podatka.

⁴²² SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 64.

⁴²³ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 547.

⁴²⁴ BLAŽEKOVIĆ, Z., *Nekoliko podataka...*, str. 135.

⁴²⁵ STIPČEVIĆ, E., *Izveštaj o sređivanju...*, str. 105.

⁴²⁶ Vidi PRILOG 1, str. 96.

Drioli, Tommaso Resti, Franz von Suppé, te Ivan Zaytz st. G. Salghetti-Drioli bio je skladatelj i glazbeni kritičar koji većim dijelom svoga života i stvaralaštva pripada drugoj polovici 19. stoljeća, pa ga ovdje spominjem samo zbog onog dijela njegova djelovanja koji je vezan za razdoblje obuhvaćeno u ovome radu. Tommaso Resti skladatelj je i *maestro di cappella* koji je svojim stvaralačkim radom povezan prvenstveno s glazbenim životom Dubrovnika. Djelujući dvije godine u Zadru zasigurno je pridonio glazbenom životu grada. Franz von Suppé poznati je skladatelj koji je svoje djetinjstvo proveo u Zadru. Spominjem ga u sklopu ovoga rada jer jedno njegovo djelo iz tih mladenačkih dana ulazi u prvu polovicu 19. stoljeća. Ivan Zaytz st. također je pridonio glazbenom životu Zadra, time što je godinu dana bio dirigentom vojnog orkestra.

2.3.1. Giovanni SALGHETTI - DRIOLI (1814.-1868.)

Giovanni Salghetti-Drioli (Zadar, 1814. - 1868.)⁴²⁷ sin je konzula napuljskog kralja Giuseppea koji je došao u Zadar 1814. godine.⁴²⁸ Također je mladi brat tada poznatog zadarskog slikara Francesca Salghetti-Driolija.⁴²⁹

G. Salghetti-Drioli svoju je prvu glazbenu naobrazbu stekao kod maestra G. Alesanija, a nakon toga otišao je u Trst na daljnju glazbenu izobrazbu kod poznatog opernog skladatelja Luigija Riccija (1805.-1859.).⁴³⁰

Bio je svestran umjetnik, skladatelj, dobar klavirist, glazbeni kritičar i organizator glazbenog života u Zadru.⁴³¹ Osim toga bio je i jedan od kapelnika koji su vodili glazbenike (svirače) zadarske Narodne straže (*La banda della Guardia Nazionale*). Oni su izvodili i pojedine Driolijeve skladbe.⁴³²

Salghetti-Drioli se bavio glazbenom kritikom, područjem u kojem je bio gotovo osamljen. Do tada su se uglavnom pisala kraća novinska izvješća, gdje su ponekad bili navedeni izvođači i skladatelji (često ni to) bez nekog osobnog stajališta o priredbi ili glazbi.⁴³³ Dosadašnji napisi spominju Salghettijev kritičarski rad tek od 60-ih godina 19. stoljeća, premda Sabalich govori o 1846. godini kada

⁴²⁷ Prema Stipčeviću, Salghetti-Drioli rodio se 1817. godine. Vidi STIPČEVIĆ, E., Izvještaj o sređivanju..., str. 130. Stipčevićev navod je najvjerojatnije preuzet od Andreisa koji navodi istu godinu. Vidi ANDREIS, J., *Povijest hrvatske...*, str. 219. Prema Sabalichu, Salghetti-Drioli se rodio 1814. godine. Vidi SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 251: »Nasque Giovanni, a Zara, del 1814«. Bezić također navodi godinu 1814. kao godinu rođenja. Vidi BEZIĆ, J., *Glazba u zadarskom...*, str. 67. Pretpostavljam da je najvjerođostojniji Sabalichev navod.

⁴²⁸ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 251.

⁴²⁹ BEZIĆ, J., *Glazba u zadarskom...*, str. 66.

⁴³⁰ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 251; BEZIĆ, J., *Glazba u zadarskom...*, str. 66.

⁴³¹ Drioli je bio »...abilissimo pianista e musicista valente...« Vidi SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 196.

⁴³² SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 195.

⁴³³ STIPČEVIĆ, E., *Glazbeni život...*, str. 85.

Salghetti navodno piše svoju prvu kritiku.⁴³⁴ »Salgettijevi se napisi odlikuju lucidnim zapažanjima, velikom stručnošću i živim stilom. Njegove su kritike imale velik utjecaj među glazbenicima, a njegovi sudovi držali su se meritornim kriterijem.«⁴³⁵

Poznato je da je prijateljevao sa skladateljem Riccijem, često su se dopisivali, npr. u vezi s pjevačem Zanchijem i njegovim uspjesima na gostovanjima u Italiji.

Njegovo stvaralaštvo u najvećoj mjeri pripada salonskoj glazbi,⁴³⁶ ali ima i vrijednijih rezultata.⁴³⁷ Uglavnom se radi o duetima uz pratnju pianofortea, a negdje se javlja i samo kao autor glazbe za zbornice dionice (*Dall' Alpi al Mare, Coraggio e speranza*). U skladbi *Le memorie* koristi se velikim orkestrom. Salghettijeva se djela (koliko je dosad poznato) čuvaju samo u zadarskom Historijskom arhivu. Uglavnom se radi o tiskovinama iz druge polovice 19. st.⁴³⁸

2.3.2. Tommaso RESTI (oko 1770.-1830.)

Tommaso Resti (Lecce, oko 1770. - Split, 1830) glazbenik je talijanskog podrijetla koji je najveći dio svog života (više od 30 godina) proveo u Dubrovniku. Naime, taj izvrsni *maestro di musica* djelovao je u Dubrovniku sve do 1824. godine baveći se pjevanjem, sviranjem violine i orgulja, ravnanjem zborom i orkestrom, te skladanjem. U Zadar se preselio 1824. gdje je djelovao do 1826. godine,⁴³⁹ a nakon toga je preuzeo mjesto kapelnika i orguljaša u Splitu.⁴⁴⁰ U Splitu će djelovati sve do 1829. godine. Nisu pronađene nikakve skladbe iz vremena dok je Resti živio u Zadru.⁴⁴¹

⁴³⁴ »Le prime critiche da lui dettate sui periodici zaratini, riferibili al Teatro Nobile, risalgono al 1846 e recano le sigle G. S. D«. Vidi SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 183. Zanimljivo je da, pregledavši cijelo godište (1846.) novina *Gazzetta di Zara, Zora Dalmatinska*, i *Srpsko-Dalmatinski Magazin* (jedine novine koje su izlazile godine 1846), nisam pronašla članak Salghetti-Driolija.

⁴³⁵ STIPČEVIĆ, E., *Glazbeni život...*, str. 87.

⁴³⁶ »di quest' anni (1860/61), quel Giovanni Salghetti, acuto critico teatrale e compositore di musica leggera, che lasciò tanta fama di genialità nel nostro paese.« Vidi SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 251.

⁴³⁷ Među značajnijim skladbama »koje pozivaju na revitalizaciju« je skladba *Memorie*, opsežno djelo za zbor i orkestar, na riječi Nicolò Tommasea. Vidi STIPČEVIĆ, E., *Izvjestaj...*, str. 104.

⁴³⁸ *Dall' Alpi al Mare - coro di Salghetti Drioli* (III/58), za veliki orkestar, rukopisna partitura (na zadnjoj stranici nalazi se popis nekih Salghettijevih skladbi u publikaciji F. Lucca: *La Simpatia - duettino za S, T i pf; Il nostro amor - duettino za S, B i pf; te Speranza - u tri djela: 1. Dolore e speranza; 2. Le memorie; 3. Coraggio e speranza*, za sole, zbor i orkestar). Iz toga se može zaključiti da skladbe *Le memorie* i *Coraggio...*, koje se nalaze u Zah-u čine cjelinu. Ostala djela su: *Coraggio e speranza* (III/69); *Alla Giovannina* (III/53), *Il nostro amor* (III/54), *Mari di Moulins / Romanze* (III/54), *Le memorie* (III/57).

⁴³⁹ Na kakvoj je dužnosti Resti djelovao u Zadru ne zna se, ali moguće je da je bio orguljaš u katedrali, te pjevač u zboru.

⁴⁴⁰ Vicko Capogrosso (rođak Julija Bajamontija) nastojao ga je (i valjda uspio) dovesti u splitsku katedralu. Vidi GRGIĆ, M., *Glazbena kultura...*, str. 94.

⁴⁴¹ Može se samo pretpostaviti da je skladbe, eventualno nastale za vrijeme njegova boravka u Zadru, odnio sa sobom u Split.

2.3.3. Franz von SUPPÉ (1819.-1895.)

Franz von Suppé (Split, 1819. - Beč, 1895.) poznati je operetni skladatelj čiji se glazbeni život veže isključivo za Beč. Obitelj mu se doselila u Zadar kad je imao nešto više od godinu dana, i tu je proživio mladost do 16. godine.⁴⁴² Svoje prvo glazbeno obrazovanje stekao je kod Giovannija Cigale, poznatog *maestra di cappella*, te kapelnika vojne glazbe Giuseppea Ferrarija, tada smještene u Zadru, koji ga je, prema Blažekoviću, bez znanja i odobrenja Suppéova oca, podučavao svirati flautu.⁴⁴³

U svojoj najranijoj mladosti od 13 godina (1832.), dakle, za vrijeme boravka u Zadru, napisao je misu pod naslovom *Missa Dalmatica*.⁴⁴⁴ Misa je 1835. godine u mjesecu kolovozu izvedena u franjevačkoj crkvi u Zadru.⁴⁴⁵

U ZAH-u se nalazi čak 9 Suppéovih djela, uglavnom tiskovina iz druge polovice 19. stoljeća.⁴⁴⁶ Iako je to razdoblje Suppéova djelovanja u Beču, prisutnost skladbi govori o njegovoj vezi sa Zadrom.

2.3.4. Ivan ZAYTZ st. (1800.-1854.)

Ivan Zaytz, st.⁴⁴⁷ (Domašín, Češka, 1800. - Rijeka, 1854.) poznati je skladatelj i *maestro di cappella*,⁴⁴⁸ te otac mnogo poznatijega hrvatskog skladatelja Ivana Zajca. Zaytz st. je samo godinu dana bio dijelom zadarskoga glazbenog života. Naime, još 1830. godine bio je vojnički kapelnik 45. pješačke pukovnije u Rijeci, a povremeno je dirigirao i u riječkom kazalištu. Godine 1835. sa svojom je regimentom bio upućen u Zadar kao kapelnik 45. pukovnije baruna Mayera, ali se nakon godinu dana vratio u Rijeku.⁴⁴⁹

⁴⁴² BLAŽEKOVIĆ, Z., Glazbena kultura..., str. 554.

⁴⁴³ BLAŽEKOVIĆ, Z., Nekoliko podataka..., str. 135.

⁴⁴⁴ Iz Suppéovog pisma fra Donatu Fabianiću (iz 1876.) doznajemo godinu nastanka ove mise. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., Nekoliko podataka..., str. 141.

⁴⁴⁵ BLAŽEKOVIĆ, Z., Glazbena kultura..., str. 554. Na kraju autografa postoji datacija: 24. 8. 1835., pa se može pretpostaviti da je to zaista godina praizvedbe ovoga djela.

⁴⁴⁶ U ZAH-u se nalaze djela: *Potpourri* / nach Melodien beliebter Opern und Operetten für / Pianoforte (sign. I/189); *Zehn mädchen und kein mann* / komische operette nach dem Französischen... (I/117); *Vierstimmige* / vocal - chöre / der löblichen / filharmonischen Gesellschaft / in Zara / freundlichst gewidmet / von / Franz von Suppé / kapellmeister / cori a quattro voci / dedicati / alla spettabile società filarmonica / di Zara / in segno d'amicizia / dal maestro / Francesco de Suppé (III/48 A B); *Desio* (I/33); *Fatinitza - Marsch* / nach Motiven der gleichnamigen / operette / von / Franz von Suppé (III/50); *Barcarola* (III/45); *Extremum Juditium* / Oratorium / in / duas partes divisum / compositum / et / summorum Pontificum Sepulcris in altissima / Venerationis Signum / Dedicatum a Francisco de Suppé (III/46); *Alla Vergine* / canto Sacro / Poesia del Ab. Giovanni Devich / composta per a Soli e Cori di donne, coll' accomp: / di / Pianoforte / e / Fisarmonica (ad Libitum) / ed / A Sua Maesta Imp. Reg. / Elisabetta / Augustissima Imperatrice d'Austria / umilmente dedicato da / Francesco de Suppé (III/47); *Fest Ouverture* / von / Franz von Suppé (III/49).

⁴⁴⁷ Širola navodi ime Ivan Nepomuk Zaytz de Zagics. Vidi ŠIROLA, B., Muzički život..., str. 605.

⁴⁴⁸ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 147.

⁴⁴⁹ BLAŽEKOVIĆ, Z., Glazbena kultura..., str. 554.

U Zadru je Zaytz neko vrijeme djelovao i kao dirigent u *Teatru Nobile*, a na koncertu 13. prosinca 1835. izvedena je njegova *Grande sinfonia*, te *Variazioni per clarinetto*.⁴⁵⁰ Obje skladbe nisu sačuvane u Zadru,⁴⁵¹ a sačuvao se samo rukopis njegove skladbe *Himna*, posvećene banu Jelačiću.⁴⁵²

2.4. Zaključak

Pri bombardiranju Zadra krajem Drugoga svjetskog rata, zauvijek je uništeno 80 posto grada. Tada je uništen arhiv zadarskog Filharmonijskog društva, kazališta i stolnog kora u katedrali sv. Stošije. Ono malo muzikalija i ostalih dokumenata o glazbenim zbivanjima što je ipak sačuvano, datira tek iz prve polovice 19. stoljeća. Može se zato pretpostaviti da je velik dio glazbene građe (upravo one iz 18. stoljeća) nestao prije početka 19. stoljeća, odnosno, da su ga Mlečani napuštajući grad (1797.) odnijeli sa sobom. Stoga ne čudi da ovaj grad, nekad glavno političko (a vjerojatno i kulturno-društveno) središte Dalmacije, ne posjeduje onoliko muzikalija i općenito dokumenata o glazbenom životu 18. i prve polovice 19. stoljeća, koliko bi se moglo očekivati.

Moj je rad polazio od skupljanja literature vezane za glazbeni život Zadra 18. i 19. stoljeća (i Zadar općenito), pregledavanja članaka u periodici koja je u tom razdoblju izlazila,⁴⁵³ te popisivanja svih djela skladatelja povezanih sa Zadrom, čime sam nastojala stvoriti što potpuniju sliku onodobnoga glazbenog života, a time i Zadra općenito.

Velika je praznina, što se tiče sačuvanih muzikalija i drugih spisa o glazbi, u razdoblju do potkraj 18. st. za koje, osim nekoliko podataka o gregorijanskom pjevanju i pjevanju života svetaca u katedrali, te glagoljaškom pjevanju u ostalim crkvama (i selima),⁴⁵⁴ gotovo da nema podataka o drugim glazbenim događanjima.

U predzadnjem desetljeću 18. stoljeća otvara se *Teatro Nobile* (1783.). U njemu se već prvih godina postojanja prikazuju talijanske suvremene opere (Rossinija, Bellinija, Donizettija i dr.) i drame (Goldonija, Cesarija, i dr.), a ubrzo se javljaju i domaća skladateljska imena: Marco Battagel, Antonio de Stermich i dr. Upravo je nevjerojatna činjenica da se grad, koji je bio »siromašan« glazbenim događanjima, u tako kratkom vremenu uzdigne na razinu nekih susjednih talijanskih gradova. Takav nagli uspon glazbenog života dokazuje da je u gradu postojala potreba za

⁴⁵⁰ SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 147.

⁴⁵¹ Skladbe bi mogle biti u nekom od riječkih arhiva.

⁴⁵² ŠIROLA, B., *Muzički život...*, str. 605.

⁴⁵³ Pregledavala sam novine: *Kragljski Dalmatin*, *Gazzetta di Zara*, *Osservatore dalmato*, *Narodni list*. Osim *Kragljskog Dalmatina*, novine nisam sistematski pregledavala, već uglavnom prema podacima u literaturi.

⁴⁵⁴ Glagoljaško pjevanje nastavilo se u franjevačkim crkvama (franjevaca Trečoredaca) sv. Ivan i sv. Mihovil. U katedrali se jedna misa dnevno i dalje pjevala na hrvatskom jeziku, a u crkvama okolnih sela (npr. Bibinje) i otoka, jedino se na hrvatskom i pjevalo.

otvaranjem kazališta, odnosno, da je već sredinom 18. st. postojala razvijenija (ili bar razvijenija od onog što sačuvani podaci govore) glazbena kultura.

Kulturno-umjetničku razinu Zadra u prvoj polovici 19. stoljeća uvelike ocrtavaju i mnoga izvodilačka imena, koja se u većini slučajeva prvi put spominju, a od kojih je nekolicina (Niccolò Maccari-Spada, Alessandro Dionisi, Simeone Lazzarin, Pietro Armanini) onodobno bila vrlo popularna. Značajni su i podaci o vojnoj glazbi,⁴⁵⁵ a isto tako i o različitim glazbenim zbivanjima (akademije, koncerti, blagdanske svečanosti itd.) koji svjedoče o kontinuiranom i kvalitetnom glazbenom životu onoga vremena.⁴⁵⁶

Uz intenzivniji razvoj svjetovne glazbe (osnutkom *Teatra Nobile*) početkom 19. stoljeća, počinje i snažniji razvoj crkvene glazbe. Naime, nasuprot *Teatru Nobile*, jednako tako razvija se glazbeni život u katedrali sv. Stošije. Kapelnici (Girolamo Alesani, Antonio di Licini, Giovanni Cigala, Mate Curtovich) koji su tamo djelovali, bili su ujedno i skladatelji čija su djela nastajala uglavnom za liturgijske potrebe. Njihovim djelovanjem počinje i djelovanje katedralnog zbora i orkestra.

Do sredine 19. stoljeća, te će dvije ustanove — kazalište i katedrala — biti glavnim žarištima glazbenih zbivanja, a nerijetko će se (na specifičan način) međusobno i prožimati. Npr. G. Cigala je djelovao kao čembalist i voditelj zbora u *Teatru Nobile*, te kao *maestro di cappella* u katedrali, a i izvođači (instrumentalisti i pjevači) su nerijetko djelovali na oba mjesta. Svečane su se prigode (npr. rođendan cara) redovito slavile svečanom misom u katedrali, te dramom, operom ili balom u kazalištu.

Podaci na koje sam naišla, a dosad nisu bili svrstavani u novije spoznaje o glazbenoj kulturi grada, tiču se prvenstveno skladateljskih djela.⁴⁵⁷ Npr. u popis Alesanijevih djela dosad nisu bile uvrštene skladbe: *Turba nel Passio* (Dsmb: sign. 36/1014), *Miserere* (OMf: I/43), *Messa* (Zha: sign. LXXXVIII / F), a skladba *Miserere*

⁴⁵⁵ Još je, međutim, djelovanje vojne glazbe u Zadru (i u Dalmaciji općenito) za razdoblje prve polovice 19. stoljeća, ostalo prilično nejasno (npr. od kad točno postoji vojna glazba u Zadru, tko ju je osnovao, tko su bili izvođači itd). Pretpostavljam da će se sređivanjem dokumentacijskih vojnih spisa koji se čuvaju u Historijskom arhivu u Zadru (a možda i na nekim drugim mjestima), naići na mnoge vrijedne podatke o tom glazbenom tijelu.

⁴⁵⁶ Na ovom je mjestu interesantno (i poučno) napraviti usporedbu s glazbenim životom Zadra danas, koji u svim segmentima glazbenog djelovanja (kazalište, katedrala, koncerti, skladatelji, izvođači, vojna glazba, i dr.) znatno zaostaje za onodobnim. Naime, operni život ne postoji, koncerti se održavaju otprilike jedanput u mjesecu, prestalo je djelovanje vojne glazbe, a izvođača (instrumentalista) ima samo desetak. Ali u ljetnim mjesecima, glazbeni život Zadra naglo se budi. U grad stižu hrvatski i inozemni glazbenici.

⁴⁵⁷ Zadnji popis djela zadarskih skladatelja, kao i ostale podatke o glazbenom životu Zadra u 18. i 19. st., iznio je Zdravko Blažeković. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 543-555. Polazeći od tog popisa, pregledavanjem kataloških knjiga, kao i nekih arhiva, nastojala sam dati ne samo više podataka o samim djelima, nego ispraviti moguće pogreške, odnosno, dopuniti ga djelima koja dosad nisu bila uvrštena. Npr. Alesanijeva skladba *Turba...* (Dsmb 36/1014) nije bila uvrštena u njegov popis djela, a pod tom signaturom Blažeković je označio Alesanijev *Miserere* (Dsmb 1015). Ili npr. Alesanijev *Miserere* (Zak 508), Blažeković je uvrstio u njegov opus ali bez signature, itd.

(Dsmb: sign. 36/1015) bila je pod krivom signaturom. U Battagelov popis su prvi put uvršene *Contradanze* (Zha: LXXIV.2L). Možda najviše netočnih navoda postoji u popisu opusa Domenica i Giovannija Battiste Bevilacque. Naime, od 5 djela što su se pripisivala Domenicu Bevilacqui, 4 pripadaju Giovanniju Battisti (Sk: sign: 680; 681; 682; 683a), a samo je jedno Domenicovo i to *Tantum ergo* (Sk: sign. 679). U opus Giovannija Cigale dosad nisu bila uvrštena 4 djela: *Messa* (Dsmb: sign. 1570b), *Credo* (Dik: sign. I-9), *Tantum ergo* (Dik: sign. II-51) i *Messa* (Dik: sign. I-8). Sekundarni izvori govore da je Cigala (osim kantata koje mu se pripisuju) i autor kantate *Massimiliano I*. U popisu djela Francesca Sabalicha postoje neki netočni navodi o signaturama, a skladba *Miserere* (Dik: sign. III-122) dosad nije bila uvrštena u njegov opus. Iz sekundarnih izvora može se pretpostaviti da je Luigi Garbato autor skladbe (kantate ?) *Il Re Colomano in Zara*, kao i aranžmana jednog plesa na Donizettijevu operu *Marino Faliero*.

Broj od 86 dosad poznatih skladbi (pronađenih i pohranjenih u hrvatskim arhivima) »zadarskih« skladatelja iz prve polovice 19. stoljeća, sada se popeo na 104, a osim tih, postoji i ne tako malo djela za koja znamo samo kao navode u literaturi (L. Garbato: *Il Re Colomano...*; C. Cigala: kantate; F. Sabalich: *Il Ritorno di ...*; F. Sabalich: *Sinfonia*; itd.)

Kako bi se prikazao glazbeni život Zadra od početka 18. do sredine 19. stoljeća, nastojala sam obuhvatiti što više oblika egzistiranja glazbe u jednom gradu. Počevši od povijesnih, političkih i kulturno-društvenih zbivanja kao temelja, odnosno glavnog okvira postojanja glazbenog života (u većoj ili manjoj mjeri), obuhvativši značajne i manje značajne skladatelje te izvoditelje, sredinu u kojoj su oni djelovali (kazalište ili katedrala), različite glazbene sastave (katedralni zbor i orkestar, kazališni zbor i orkestar, vojna glazba), te prigode u kojima se izvodila glazba (blagdani, rođendani careva, akademije, koncerti, kućno muziciranje), nastojala sam pružiti oris slike onodobnoga glazbenog života Zadra.

Ovim radom potpuno ostvarivanje te slike, dakako, nije dovršeno, a kao putokaz prema takvom cilju bilo bi pregledavanje svih dokumentacijskih spisa u svezi s katedralnim poslovima (30-ak kutija) koji se nalaze u ZAk-u, te pregledavanje vojne dokumentacije (ZAh i arhivi u Beču). Moguće je da će se i sređivanjem ostalih hrvatskih arhiva otkriti još poneko djelo skladatelja čije je djelovanje vezano za grad Zadar.

Sl. 15. Zadar, pročelje Gradske kavane na Kalelargi (poč. 20. st.)



Sl. 16. Zadar nakon avionskih razaranja 1945. godine — pogled sa zvonika katedrale



PRILOG. 1. Popis djela zadarskih skladatelja iz 18. i prve polovice 19. stoljeća kao i arhiva u kojima se nalaze njihova djela⁴⁵⁸**ALESANI Girolamo (28)⁴⁵⁹**

- Dsmb: 1015 *Miserere Concertato a 3 voci, munus auctoris* / Amico Clementi Pellegrini XI *Calend. Februar: Anno MDCCCXVI*. Skladba je pisana za dva tenora i bas, a uz pratnju bc. Tonalitet je Es-dur.
- Dsmb: 36/1014⁴⁶⁰ *Turba a due voci nel Passio del Venerdì Santo del maestro Allesani*. Postoji rukopisna partitura (18./19. st.) za tenor i bas, a sačuvane su i dionice za iste glasove. Skladba je u C-duru i 2/2 mjeri.
- KRfk: 44 *Miserere a tre voci*. Sačuvana je partitura za prvi i drugi tenor, bas i orgulje. Skladba je u F-duru.
- OMf: I/43⁴⁶¹ *Miserere / del Maestro Alesani*. Sačuvana je samo dionica prvog tenora. *Miserere* je u G-duru i 2/2 mjeri.
- SGc: 1 *Popule meus a Due Voci / Dal maestro Allesani*. Sačuvan je rukopis partiture koja je pisana za tenor i bas. Skladba je u F-duru i 2/2 mjeri.
- SGc: 2a *Miserere / Del / Maestro Alesani*. Sačuvana je rukopisna partitura pisana za sastav: prvi i drugi tenor, bas i orgulje. Postoje i dionice za tenor, bas, dvije flaute, 2 klarineta, kontrabas, obou, fagot i orgulje. Skladba je u G-duru i 2/2 mjeri.

⁴⁵⁸ Skladatelji su poredani abecednim redom. U ovaj popis nisam uvrstila djela Giovannija Salghettija-Driolija (jer pripadaju drugoj polovici 19. stoljeća), kao ni, osim *Messe Dalmatice*, djela Franza von Suppéa.

⁴⁵⁹ Prema dosadašnjim istraživanjima sačuvani Alesanijev opus ima sveukupno 28 djela.

⁴⁶⁰ Ova skladba (sign. 1015) nije na Blažekovićevoj popisu Alesanijevih djela. A njezinu signaturu Blažeković pripisuje *Miserereu*. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 549.

⁴⁶¹ Ovaj *Miserere* nije uvršten u Blažekovićevoj popisu Alesanijevih djela. Vidi *ibid.*, str. 549.

- SGc: 2c *Miserere*. Rukopisna partitura je pisana za dva tenora i bas. Skladba je u Es i F-duru, 3/4 mjeri te Adagio tempu.
- SGc: 3 *Puče moj / a / Due Voci / Del / Maestro Allesani*. Sačuvane su dionice u rukopisu za sopran, alt i orgulje. Skladba je u Es-duru i 2/2 mjeri.
- SGc: 4 *Messa da Morto a tre Voci / Del / Maestro Allesani*. Sačuvana je rukopisna partitura za dva tenora, bas i orgulje, a postoje i dionice za prvi i drugi tenor, te bas. Misa je u a-molu, 2/2 mjeri i Largo tempu. Prepisivač je (ili vlasnik) Gio. Nicolo Covacevich.
- SGc: 5 *Miserere a tre voci / del Sig. M.o Alesani*. Rukopisna partitura je pisana za dva tenora, bas i orgulje, a postoje i dionice za prvi i drugi tenor te bas. Skladba je u F-duru, 2/4 mjeri i Largo tempu.
- SGc: 198 *Messa (a 3 voci)*. Sačuvana je rukopisna partitura iz početka 20. st., pisana za sastav: prvi i drugi tenor i bas. Misa je u B-duru, a sastoji od tri stavka: *Kyrie* (Moderato, 3/4 mjera), *Gloria* (Allegro) i *Credo* (3/4 mjera).
- Sk: 765 *Kyrie e Gloria a 3*. Sačuvana je partitura za prvi i drugi tenor, prvu i drugu violinu, violu, dvije oboe, klarinet, rog i bc.
- Sk: 777 *Miserere*. Postoje dvije partiture za prvi i drugi tenor, te bas. Skladba je u Es-duru i 4/4 mjeri.
- ZAk: 11 *Messa di Requiem / a tre Voci / Con Istrumenti*. Sačuvala se partitura koja ima 78 stranica, a pisana je za prvi i drugi tenor, bas, prvi i drugi rog, prve i druge oboe, prve i druge violine i viole. Od dionica sačuvale su se dionice za prvu i drugu violinu, violu, kontrabas, prvu i drugu flautu, prvu obou, drugi klarinet, fagot, prvi rog i tubu. Misa je u c-molu, 4/4 mjeri i Largo tempu.
- ZAk: 22 *Messa a tre Voci / Composta da M. Alesani./ Istrumentata da M. di Licini*. Sačuvane su dvije partiture (48 stranica) za sastav prve i druge violine, viole, flaute, rogove, klarinet, trube, kontrabas. Sačuvale su se dionice prvog i drugog tenora, prvog basa, prve i druge violine, viole, prvog i drugog klarineta,

prvog i drugog roga, trube i basa. Misa je u B-duru, 3/4 mjeri, tempo je Allegro. Ima tri stavka: *Kyrie, Gloria, Credo*. Na naslovnoj stranici postoji podatak o vlasništvu: *Ex Musica / M. Curtovich /1856*.

- ZAk: 28 *Messa di Requiem a tre Voci breve / con Organo*. Sačuvane su tri partiture za sastav od prvog i drugog tenora, te basa. Postoje i dionice za prvi i drugi tenor, bas, te bc. Postoji uvod (c-mol, C mjera, Larghetto), te stavci: *Kyrie (C, Adagietto), Offertorium (3/2, Largo), Sanctus (2/4, Larghetto), Agnus Dei (2/4, Larghetto)*. Prepisivač: *Braškić, Zadar, 29. X. [19]’13*.
- ZAk: 29 *Dies Irae, dies illa / a tre Voci con Organo obbligato / del M. Canonico Alesani*. Postoje tri partiture s tim da je treća (sign. 29 c) pisana u Dubrovniku (piše: *Ragusa 12 Oktober 1890. Lederer*) Sve su partiture za isti sastav: prvi i drugi tenor, bas i orgulje, a sačuvane su i dionice za prvi i drugi tenor i bas. Skladba je u c-molu, mjera je 4/4, a tempo je Largo. Na partituri 29 b piše ime vlasnika: *Ex Musica / M. Curtovich / 1856*.
- ZAk: 52 *Tantum ergo / a due Voci*. Postoji partitura (4 stranice) i dionice. Sačuvane su sve dionice, a to su: prvi i drugi tenor, te bc. Tonalitet je c-mol, mjera je C, a tempo je Larghetto. Na partituri postoji ime prepisivača: *Cigala*.
- ZAk: 121 *Te Deum / a tre Voci / con gli strumenti / del m. canonico Allesani*. Sačuvana je partitura (22 stranice) za sastav: prvi i drugi tenor, bas, prve i druge violine, viole, prvi i drugi klarineti, flaute, fagoti, trombon, orgulje. Postoje i dionice: prvi i drugi tenor, bas, prvi i drugi tenori di ripieno, bas di ripieno, prve i druge violine, viole, orgulje. *Te Deum* je u B-duru, 4/4 mjeri i Allegro tempu. Na partituri se nalazi i ime vlasnika: *Prop. Curtovich 1837*.
- ZAk: 188⁴⁶² *Passio a due Voci per la Domenica delle Palme* — 1814. Postoji partitura (5 stranica) za tenor i bas, a sačuvane su i dionice tenora i basa. Skladba je u C-duru, a oznake mjere i tempa nisu naznačene. Na partituri piše: *Chiesa Metropolitana / Kurtovich A. D. MDCCCXXXVIII*.

⁴⁶² Ovaj naslov nalazi se na dionici tenora, gdje piše i godina 1838. Na partituri piše naslov *Domenica Palmarum*.

- ZAk: 189⁴⁶³ *Passio a due Voci per Venerdi Santo*. Partitura (6 stranica) je pisana za tenor i bas. U naslovu na dionicama piše da je skladba nastala 1814. godine. Skladba je u a-molu, 4/4 mjeri, a oznaka za tempo nije označena. Na partituri piše i ime vlasnika: *M. Curtovich, 1838*.
- ZAk: 479⁴⁶⁴ *Smiluj se meni* — Psalam 50. Sačuvane su samo dionice i to za tenor (ili sopran), alt i bas. Može se pretpostaviti da je skladba mišljena i za pratnju orgulja, ali dionica orgulja nije sačuvana. Skladba je u c-molu, 4/4 mjeri, a tempo nije označen.
- ZAk: 298⁴⁶⁵ *Puče moj*, pisan je za zbor i orgulje. Sačuvana je partitura za prvi i drugi tenor, bas i orgulje. Skladba je u F-duru, 4/4 mjeri i Largo doloroso tempu.
- ZAk: 508⁴⁶⁶ *Miserere a tre voci / con / organo obbligato a coralto / di Maestro Allesani*. Autograf partiture (11 stranica) je za sastav: prvi i drugi tenori, bas, orgulje. Sačuvane su i dionice: prvi i drugi tenor, bas i orgulje. Skladba se sastoji od 10 kratkih stavaka, svi su u F-duru, C mjeri, i Largo tempu. Na partituri piše ime vlasnika: *M. Curtovich*.
- Zha: LXXXIX.V⁴⁶⁷ *Credo / a tre Voci / con Orchestra*. Sačuvana je partitura (20 stranica) za sastav: prva i druga oboa, prvi i drugi rog, prva i druga violina, prvi i drugi tenor, bas i bc. Tonalitet je C-dur, a mjera je 3/4. Tempo nije naznačen.
- Zha: LX XX.2W *Te Deum a tre voci con Istrumenti / Composti in Zara / Dal Sig: Canonico: Allesani*. Sačuvana je partitura (30 stranica) za sastav: prve i druge oboe, prvi i drugi rog, prva i druga violina, viola, violončelo, prvi i drugi tenor, bas, bc. Postoje i dionice i to za: prvi i drugi tenor, prvi i drugi violončelo, prvu i drugu obou, prvi i drugi rog. Skladba se sastoji od 2 stavka: prvi je u

⁴⁶³ Taj je naslov na svakoj dionici (tako ga i Blažeković navodi u BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena...*, str. 549). Na partituri piše naslov *Spartito e / N 10 / Cioe 6 Tenori / Feria Sexta / di Maestro Alesani — 1814*.

⁴⁶⁴ Blažeković je u naslovu ovog djela naznačio da je skladba pisana (uz tenor, alt i bas) za orgulje. Kako orguljsku dionicu nisam pronašla niti se ona igdje spominje, Blažekovićev navod ostaje samo pretpostavka. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 549. Gotovo je sigurno da je skladba pisana na latinskom, a hrvatska verzija potječe iz novijeg vremena.

⁴⁶⁵ Prijepis na hrvatskom jeziku nastao je zasigurno u skorije vrijeme, odnosno, skladba je u originalu pisana na latinskom.

⁴⁶⁶ U popisu Alesanijevih djela u: BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 549, autor nije naveo signaturu.

⁴⁶⁷ Ovaj *Credo* pripada misi pod signaturom LXXVIII / F.

B-duru, 4/4 mjeri i Allegro tempu, a drugi u c-molu, 3/4 mjeri i Largo tempu. Na partituri piše ime prepisivača ili vlasnika: *Pre Bernardo Fiorentini*.

Zha: LXXVIII / F⁴⁶⁸ *Messa a tre Voci. / Con Istrumenti / Composta in Zara / Dal Sig: Canonico Allesani*. Sačuvana je partitura (46 stranica) za sastav: prve i druge oboe, prvi i drugi rog, prve i druge violine, viole, prvi i drugi tenor, bas, bc. Sačuvane su i dionice i to: prvi tenor, bas, prva i druga violina, viola, bc, prva oboa. Misa je u B-duru, 4/4 mjeri, ima 10 kratkih stavaka: *Kyrie* (Larghetto), *Gloria* (Allegro), *Laudamus* (Andantino), *Gratias agimus* (maestoso), *Domine Deus* (Allegro), *Qui tollis* (Largo), *Quoniam* (Allegro), *Cum Sancto Spiritu* (Larghetto), *Credo* (Allegro), *Et incarnatus* (Larghetto).

Zha: LXXX.3S *Popule meus, a due Voci, per la processione del Venerdì Santo*. Sačuvane su dvije partiture (3 stranice) za tenor i bas. Skladba je u F-duru, 4/4 mjeri i Adagio tempu, a sastoji se od 7 kratkih stavaka (po dva reda svaki).

BASINELLO Luigi (2)

ZAk: 76 *Motetto / per la Messa de St Natale / posto in Mussica da L. B. / 24. Dicembre 1855*. Postoji partitura za T-solo, prvu i drugu violinu, violu, violončelo, kontrabas, flautu, fagot, prvi i drugi rog, prvi i drugi klarinet, prvu i drugu trubu, trombon, timpane. Sačuvane su i dionice za T-solo, violinu principale, prvu i drugu violinu, violu, violončelo, flautu, prvi i drugi klarinet, fagot, prvi i drugi rog, trombon. Skladba je u C-duru, 6/8 mjeri i Andante tempu. Na partituri piše: *Visto Begna Presid. te*.

ZAk: 77 *Motetto / nella Messa per la Solennità di S. Anastasia / posto in Musica da L. B. / 15. Genarro 1856*. Sačuvana je partitura za bariton-solo, prvu i drugu violinu, violu, violončelo, kontrabas, flautu, fagot, prvi i drugi rog, prvi i drugi klarinet, trubu, trombon, timpane. Postoje i dionice za violinu principale, prvu i drugu violinu, violu, violončelo, flautu, prvi i drugi klarinet, fagot, prvi i drugi rog, trombon. Skladba je u As-duru, 3/4 mjeri i Andante tempu. Na partituri piše: *Begna Presid.te*.

⁴⁶⁸ U ranijim popisima Alesanijevih djela, ova *Messa* nije bila uvrštena. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 549.

BATTAGEL Marco⁴⁶⁹ (7; 9?)

- Dsmb: 1057 *Sinfonia / Del Sig: Marco Battagelli.* Sačuvano je 5 rukopisnih dionica i to za prvu i drugu violinu, violu,⁴⁷⁰ violončelo i prvu obou. Može se pretpostaviti da to nisu svi instrumenti za koje je *Sinfonia* pisana. Pisana je u Es-duru, 2/2 mjeri, te Allegro moderato tempu.
- KRfk: IV/204 *Quartetto a due Violini, Violoncello e Chitarra.* Sačuvane su rukopisne dionice iz prve polovice 19. stoljeća, za instrumente: prva i druga violina, viola i gitara. Na dionicama je potpis (najvjerojatnije prepisivača): *Giacomo Adelman.*
- KRfk: IV/206 *Sei Suonate Del Signor... per Flauto, Violino e Chitarra francese.* Sačuvane su rukopisne dionice iz početka 19. st. za prvu i drugu violinu, violu i gitaru. Na dionicama je potpis: *Giacomo Adelman.*
- Zha: XLV.U *Cantata / Del Signor Marco Battagel.* Sačuvana je rukopisna partitura za sastav: tenori, basovi, prve i druge violine, viola, flauta, prva i druga oboa, prvi i drugi fagot, prvi i drugi rog, prva i druga truba, prvi i drugi klarinet te *basso*. *Cantata* se sastoji od dva stavka: prvi je u Allegro moderato/Prestissimo tempu, D-duru i C mjeri, a drugi u Andante pastorale tempu, G-duru i 6/8 mjeri.
- Zha: XLV.V. *Disparue il Nembo orribile / Cantata / con Cori, Recitativo ed Aria / Musica di Marco Battagel.* Sačuvana je rukopisna partitura za sopran-solo, prve soprane i prve tenore, druge soprane i druge tenore, te basove, prvu i drugu violinu, violu, prvu i drugu flautu, prvu i drugu obou, prvi i drugi rog te *basso*. Postoje i dionice i to za: tenor principale i/ili sopran-solo, prvi i drugi tenor, bas, prvu i drugu violinu, prvu i drugu obou, prvi i drugi rog, te *basso*. Skladba se sastoji od tri dijela: *Cori* (Allegro non tanto, C mjera, C-dur), *Recitativo-Aria* (Maestoso, C mjera, c-mol), te *Cori* (2/4 mjera, A-dur).

⁴⁶⁹ Kod dvije skladbe sporno je Battagelovo autorstvo, pa ih samo ovdje navodim: Zha: XLIX.F/1: *Che non può...* (T, 2vl, 2vla, 2ob, 2cor, fg, bc; Es-dur); Zha: XLIX.F/2: *L'ampio precipio...* (2S, 2T, B, 2vl, 2vla, fl, 2ob, 2cor, timp, bc; A-dur)

⁴⁷⁰ Na rukopisnoj dionici piše violetta. Najvjerojatnije se radi o violi, koja je, sudeći prema partiturama ostalih »zadarskih« skladatelja u to vrijeme, bila prisutna među zadarskim glazbenicima.

Zha: XLIII. 2E *Sei suonate / a / Due Violini e Violoncello / Del Signor Marco Battagel*. Postoje dionice za prvu i drugu violinu, te violončelo. Prva sonata je u Allegro tempu, 4/4 mjeri i u c-molu, druga u Andante tempu, 6/8 mjeri i e-molu, treća u Allegro tempu, 2/4 mjeri i D-duru, četvrta u tempu Allegro moderato, C mjeri i D-duru, peta u Andante tempu, 3/4 mjeri i A-duru, te šesta u 3/8 mjeri i D-duru.

Zha: LXXIV.2L⁴⁷¹ *Contradanze* (sveukupno 34 plesa), među kojima su tri Battagelova. Pisani su za prvu i drugu violinu. Prvi i drugi ples su u F-duru, a treći je u Es-duru. Tempo je Allegro moderato.

BEVILACQUA Domenico (1)

Sk: 679⁴⁷² *Tantum ergo*. Skladba je pisana za bas-solo, violinu i bc, u B-duru.

BEVILACQUA Giovanni Battista (7)

SGž: 70 *Messa a due Voci con Organo obbligato*. Sačuvana je rukopisna partitura za tenor, bas i orgulje. Misa se sastoji od tri stavka: *Kyrie* (Andante sostenuto, C mjera, C-dur), *Gloria* (Allegro brillante, C mjera, G-dur) i *Credo* (Allegro, C mjera, C-dur).

SGž: 71 *Messa a due Voci*. Postoji partitura u rukopisu za tenor, bas i orgulje, a misa se sastoji od dva stavka: *Kyrie* (Allegro spiritoso, C mjera, C-dur) i *Gloria* (Allegro Vivace, C mjera, F-dur).

SGž: 186 *Messa a due Voci con Organo obbligato*. Sačuvane su rukopisne dionice za tenor solo, bas solo, te tenor i bas ripieno. Misa se sastoji od tri stavka: *Kyrie* (Andante sostenuto, C-mjera, C-dur), *Gloria* (Allegro brillante, C mjera, G-dur) i *Credo* (Allegro, C mjera, F-dur).

Sk: 680 *Tantum ergo / a voce sola con stromenti / Ex musica / Jacobi Marcoccia*. (18. st) Sačuvana je rukopisna partitura za bas, dvije

⁴⁷¹ *Contradanze* dosad nisu bile u popisu Battagelovih djela.

⁴⁷² Dosad se Domenicu Bevilacqui pripisivalo još nekoliko skladbi, ali pregledom inventarskih knjiga pokazalo se da je on autor samo jedne skladbe.

violine, violu, dva klarineta i dva roga. Postoje i dionice za dvije violine, violu, dva klarineta i dva roga. Skladba je u Es-duru i sastoji se od dva stavka: prvi je u Andante tempu, 4/4 mjeri, a drugi u Allegro tempu i 4/4 mjeri.

Sk: 681 *Litanie della Beata Vergine / con Violini, Clarinetti, Corni e Viola / di G. Battista Bevilacqua*. Sačuvana je partitura za dva tenora, bas, dvije violine, violu, dva klarineta i dva roga, a postoje i dionice za prvi i drugi tenor, bas, dvije violine, violu, dva klarineta i dva roga. Skladba se sastoji od četiri stavka: Andante con moto (3/4 mjera, C-dur), Largo devoto (3/4 mjera, Es-dur), Primo tempo i Andante sostenuto (2/4 mjera, C-dur).

Sk: 682 *Messa a tre voci / due Tenori e Basso / con Violini, Clarinetti, Corni e ViOLE / di me Gio: Battista Bevilacqua / Ex musica / Jacobi Marcoccia*. Sačuvan je rukopis partiture iz kraja 18. stoljeća za dva tenora, bas, dvije violine, violu, dva klarineta, i dva roga. Postoje i dionice za te iste glasove. Skladba je u Es-duru, a sastoji se od dva stavka. Prvi je u Andante tempu i 4/4 mjeri, a drugi u Allegro tempu i isto 4/4 mjeri.

Sk: 683a *Tota pulchra es / Mottetto a Tenore e Basso / Con Violine e Viola / da cantarsi nelle Feste della Beata Vergine / di Giov. Battista Bevilacqua / Ex Musica Jacobi Marcoccia*. Sačuvana je rukopisna partitura za sastav: tenor, bas, dvije violine, viola, violončelo, dva klarineta i dva roga. Skladba je u A-duru, sastoji se od dva stavka: prvi je u tempu Larghetto non tanto i 4/4 mjeri, a drugi u Allegro spirituosu tempu i 4/4 mjeri.

CIGALA Giovanni (27)⁴⁷³

Dik:⁴⁷⁴ I-8 *Messa / a tre Voci e Coro / del Maestro / Signor / Giovanni Cigala*. Sačuvana je rukopisna partitura iz 18./19. stoljeća, za sastav od dvije violine, prvi i drugi tenor, te bc. Postoje i dionice za iste instrumente. Misa se sastoji od dva stavka: *Kyrie* (F-dur, 3/4 mjera) i *Gloria* (C-dur, C mjera).

⁴⁷³ Dik: I-9 *Credo a tre Voci / Concertato / del Maestro Signor / Giovanni Cigala*. Postoji rukopisna partitura iz 18./19. stoljeća, pisana za sastav: prva i druga violina, prvi i drugi tenor, bas te bc. Skladba je u B-duru i 3/4 mjeri. Očito da je Cigala samo izvođač tog *Creda*.

⁴⁷⁴ Cigaline skladbe koje se nalaze u Dik-u, dosad nisu bile uvrštene u njegov opus.

- Dik: II-5 *Tantum ergo di Cigala segueto da Basadonno*. Sačuvana je rukopisna partitura iz prve polovice 19. stoljeća, pisana za bas i orgulje. Sastoji se od dva stavka: *Tantum ergo* (Es-dur, 2/4 mjera) i *Genitori* (Allegro, Es-dur, C mjera).
- Dsmb: 4/96 *Sinfonia / Dell Maestro / Giovanni Cigala / Ridotta per / Organo* dosad nije bila uvrštena u Cigalin opus. Sačuvana je dionica orgulja (7 str.). *Sinfonia* se sastoji od 2 stavka: prvi je u Es-duru, C mjere, i tempa Andante sostenuto, a drugi je u c-molu, C mjere i Allegro tempa.
- Dsmb: 100 *Messa instrumentata. / Del maestro. / Giovanni Cigala / N.n 2*. Partitura (89 stranica) je napisana za prvu i drugu violinu, viole, flaute, oboe, klarinete, rogove, trube, prvi i drugi tenor, bas i kontrabas. Misa se sastoji od 3 stavka: *Kyrie* (F-dur, 3/4 mjera, Andante sostenuto), *Gloria* (C-dur, 4/4, Andante sostenuto), *Credo* (C-dur, 2/2, Andante sostenuto). Od dionica sačuvana je samo dionica prve violine.
- Dsmb: 101 *Mottetto / in onori di St. Antonio di Padova / del Maestro / Giovanni Cigala / per li RR Padri di S. Francesco di Ragusa / li 13. Giugno 1836*. Sačuvana je partitura (25 str.) pisana za prvu i drugu violinu, violu, flautu, prvu i drugu obou, prvi i drugi klarinet, prvi i drugi rog, prvu i drugu trubu, fagot, trombon, tenor, bas, zbor i bc. Motet je u B-duru, a sastoji se od tri stavka. Prvi je 4/4 mjere i tempa Marziale assai - Moderato, drugi je iste mjere i Adagio tempa, a treći 3/8 mjere i tempa Andante sostenuto.
- Dsmb: 102 *Tantum ergo / Del Maestro / Cigala / per il giorno di St. Antonio / di Padova / dedicato alla Patria*. Partitura (22 str.) je napisana za prvu i drugu violinu, violu, prvu i drugu flautu, prvi i drugi klarinet, rog, fagot, trubu, bas, zbor i kontrabas. Sačuvane su i dionice svakog navedenog instrumenta. *Tantum ergo* je u Es-duru, a sastoji se od 2 stavka: prvi je u 9/8 mjeri i Adagio tempu, a drugi u C mjeri i tempu Allegro spiritoso.
- Dsmb: 103 *Pastorella / per Piano-forte / del Maestro / Giovanni Cigala / de Padova*. Sačuvane su dionice za piano-forte i orgulje (klavirski izvatici), a na njima su navedene ostale dionice: *Principali, Voce Umana, Trombi, Bassi*. *Pastorella* je u B-duru, 6/8 mjeri i Andantino tempu. U dionici piano-forte dodane su skice za Marš i Trio.

- Dsmb: 104 *Pastorella / per / Orchestra del Maestro / Giovanni Cigala* Partitura (9 str.) je napisana za prvu i drugu violinu, violu, kontrabas, prvi i drugi klarinet, rog, trube, fagot, trombon i bc. Ova je Pastorela identična onoj pod signaturom 4/103.
- Dsmb: 1515 *Marcia composta dal Signor Maestro / Cigala*. Postoji rukopisna partitura za pianoforte, tonalitet je B-dur, mjera je 4/4, a tempo Allegro.
- Dsmb: 1516⁴⁷⁵ *Incarnatus et Crucificans / del M. Giovanni Cigala*. Sačuvana je rukopisna partitura za dva tenora, bas i orgulje. Skladba je u As-duru, 6/8 mjeri te Andante tempu. Postoji i datacija iz 1853.
- Dsmb: 1517 *Tantum ergo / Per Tenore Solo / A piena Orchestra / Del Maestro Sig: Giovanni Cigala*. Postoji rukopisna partitura za sastav: sopran-solo, dvije violine, dvije viole, flauta, dvije oboe, dva klarineta, dva roga, fagot i basso. Skladba je u Es-duru, 2/4 mjere, a tempo je Andantino.
- Dsmb: 55/1570a *Messa / a tre Voci con Ripieno / del Maestro / Cigala Giovanni / Eseguito / Nella Chiesa dei RR Padri / di S. Francesco / in Ragusa / il 13. Giugno 1836*. Postoji rukopisna partitura za sastav: dvije violine, dvije viole, dvije flaute, dvije oboe, dva klarineta, dva roga, dvije trube, fagot, trombon, dva tenora, bas i basso. Sačuvane su i dionice i to: prvi i drugi tenor, bas, violina principale, prva i druga violina, viola, kontrabas, prva i druga flauta, prvi i drugi klarinet, fagot, rog, truba i trombon. *Messa* je u tri stavka, *Kyrie* (Andante maestoso, C, c-mol), *Gloria* (Allegro, C, c-mol) i *Credo* (Allegro moderato, 3/4, h-mol).
- Dsmb: 55/1570b *Messa facile a 3 voci / Ragusa Ginajo 1859*. Sačuvana je rukopisna partitura za sastav: tri violine, dvije viole, dva klarineta, dva roga, dva tenora, bas i basso. Postoje i dionice za violinu principale, prvu i drugu violinu, violu, prvu flautu, prvi i drugi klarino, dva roga, trubu, kontrabas, sopran, prvi i drugi tenor i bas. *Messa* se sastoji od tri stavka, *Kyrie*, *Gloria* i *Credo*, a svi su stavci u G-duru, C mjeri i Allegro tempu.

⁴⁷⁵ Blažeković navodi naslov *Crucifixus et Incarnatus*. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., Glazbena kultura..., str. 551.

- Dsmb: 1577 *Si queris miracula / composto appositamente / per R. R. Padri di Francesco in / Ragusa / dal Maestro / Giovanni Cigala / di Padova / per il 13. Giugno 1836.* Sačuvan je rukopis partiture za sastav: prva i druga violina, flauta, ottavino (flauto piccolo), klarinet, rog, tenor, bas, zbor, violončelo i bas. Postoje i dionice za tenor-solo, tenor, bas i zbor, prvi i drugi rog, prvi i drugi klarinet, prvu i drugu flautu, prvu i drugu trubu, prvu i drugu violinu, violu, violončelo i kontrabas. Skladba je u Es-duru, 4/4 mjera i Andante tempa.
- Dsmb: 3276 *Tantum ergo za tenor solo i orgulje.* As-dur. Tiskano: Milano, F. Lucca, Br. 8641.
- KOm: 5 *No. II. Messa a 3 voci / di Giovanni Cigala Maestro di Cappella presso la chiesa Metropolitana di Zara.* Sačuvana je rukopisna partitura za dva tenora, bas, 2 violine, violu, flautu, obou, 2 klarineta, 2 roga, trombon, i cb. *Messa* se sastoji od 3 stavka: *Kyrie* (Andante sostenuto, 3/4 mjera, F-dur), *Gloria* (4/4 mjera, C-dur) i *Credo* (3/4 mjera, B-dur).
- SGc: 10 *Credo / Istrumentato / Del Maestro Giovanni Cigala Padovano.* Sačuvana je rukopisna partitura (možda autograf) za dva tenora, bas, dvije violine, violu, kontrabas, dvije flaute, obou, dva klarineta, dva roga, dvije trube, dva fagota i trombon. Na partituri postoji i datacija iz 1837. Skladba je u B-duru, 3/4 mjeri i Allegro maestoso tempu.
- SGc: 11 *Tantum ergo per Basso obbligato con Coro e Organo / del Maestro Giovanni Cigala.* Sačuvane su rukopisne dionice za prvi tenor, bas i zbor. Skladba je u F-duru, 2/2 mjeri i Allegro tempu.
- SGc: 12 *Tantum ergo / a due Tenori / del / maestro Cigala.* Sačuvana je partitura u rukopisu i to za dva tenora i orgulje, postoje i dionice za prvi i drugi tenor. Na partituri piše ime prepisivača (ili vlasnika): *Di. Giovanni Nicolo Covacevich.*
- SGc: 13 *Tantum ergo / per Basso Obbligato con Credo e Organo / di / Giovanni Cigala / maestro della cappella Metropolitana / di / Zara.* Postoje dvije rukopisne partiture pisane za dva tenora, bas i orgulje, a sačuvane su i dionice za prvi i drugi tenor te bas. Skladba je u As-duru i u F-duru, C mjeri i Adagietto tempu.

- SGc: 14 *Laudamus et Gratias / per 2do Tenore, o per Baritono / di Giovanni Cigala, Maestro di cappella / di Zara.* Sačuvane su samo dionice i to za drugi tenor i orgulje. Skladba je u Es-duru, C mjeri i Moderato assai tempu.
- SGc: 15 *Quoniam per Basso / Coll' obbligazione dell'Organo / del Maestro / Giovanni Cigala.* Sačuvane su dionice za bas i orgulje. Skladba je u C-duru, 4/4 mjeri i Allegro tempu.
- SGc: 16 *Mottetto / per Tenore con Coro / per la Solennità di S. Cecilia / Composto / del Maestro Giovanni Cigala / di Padova.* Postoji partitura u rukopisu za sastav: dva tenora, dva basa, zbor, dvije violine, dvije viole, dvije flaute, dvije oboe, dva roga, dva klarineta, dvije trube, fagot i trombon. Tonalitet moteta je F-dur, mjera je 4/4, a tempo je Marciale.
- SGc: 17 *Incarnatus et Crucifixus / per Basso / del maestro Giovanni Cigala.* Sačuvane su dionice u rukopisu za bas i bc. Skladba je u B-duru, 3/4 mjeri i Andante tempu.
- SGc: 18 *No. V. / Messa a tre Voci / del Maestro / Giovanni Cigala.* Sačuvana je rukopisna partitura za dva tenora, bas i orgulje. Postoje i dionice za prvi i drugi tenor te bas. Skladba se sastoji od *Kyrie* i *Creda*, a pisana je u 2/2 mjeri i F-duru.
- SGc: 19 *Kyrie e Gloria / di / Giovanni Cigala / maestro di Cappella / della Metropolitana di Zara.* Postoji rukopisna partitura za dvije violine, dvije viole, dvije flaute, dvije oboe, dva klarineta, dva roga, dvije trube, dva fagota, dva trombona, dva tenora, bas i orgulje. Sačuvane su i dionice za prvi, drugi tenor i bas *principale*, prvi, drugi tenor i bas *ripieno*, prvu i drugu violinu, prvu i drugu obou te bc. *Kyrie* je u B-dur tonalitetu, 4/4 mjeri i Moderato tempu.
- ZAk: 478⁴⁷⁶ *Quoniam per Basso solo / i orkestar / iz mise br. 2 (No. II Messa a 3 voci; vidi str. 94).* Skladba se prema zadnjem popisu Cigalinih djela nalazi pod signaturom 478. Pisana je za bas-solo, dvije violine, violu, obou, klarinet, rog, trubu i kontrabas. Tonalitet je B-dur.

⁴⁷⁶ Zasigurno se skladba negdje zagubila, jer ju u pretraživanju nisam pronašla.

GARBATO Luigi (4)

- KRfk: 323 *Cavatina nell'Opera Beatrice [di Tenda di Bellini] Ridotta per due Violini*. Sačuvana je dionica u rukopisu prve violine (na dionici piše: »1mo violino del teatro di Zara 1840.«).
- KRfk: 324 *Cavatina nell'Opera Anna Bolena* »Vivi tu, te ne scangiura« ridotta per due Violini. Sačuvan je rukopis dionice prve violine iz 1842. godine.
- KRfk: 325 *Duetto Norma, Ridotta per due Violini, da Luigi Garbato*. Sačuvana je rukopisna dionica dviju violina, a na njoj piše: Zara 1842.
- KRfk: 229 *Muda di Valtz di J. Laner. Ridotta per due Violini di Luigi Garbato. Zara 10. Luglio 1842*. Sačuvana je rukopisna dionica prve violine. Očito se radi o Garbatovoj preradbi Lanerovih valcera.

JURASSICH Giovanni (3)

- KRfk: 226a *Polonaise (in A); Polonaise (in E), Scritta a Puchio l'anno 1843. a Zara*. Sačuvana je po jedna dionica violine za svaku Polonezu. Na naslovnoj stranici piše: *Aria del Slezak. Aria del Pagliazzo. Polka in D*.
- KRfk: 175 *Orubica — Polka composta e dedicata da Jurassich Giovanni alla spettabile Società Filarmonica in Cherso dello stesso a breve armonia*. Sačuvana je rukopisna dionica partiture iz prve pol. 19. st. Umetnut je i posebni papir na kojem autor opisuje jarebicu i njeno glasanje.

LICINI Antonio di (12)

- SGc: 21 *No II / Messa a tre Voci / con / organo obbligato / de Nobile Signor Antonio di Licini / maestro di Cappella Metropolitana di Zara / Scritto li 20 Maggio 1832.*⁴⁷⁷ Sačuvana je rukopisna partitura za dva tenora, bas i orgulje, kao i dionice prvog tenora, basa

⁴⁷⁷ Može se pretpostaviti da je postojala i Misa br. I (Messa No I).

- solo, te prvog tenora coro, drugog tenora coro i basa coro. *Messa* je u B-duru, a sastoji se od triju stavaka: *Kyrie* (Andante, 3/4 mjera), *Gloria* (Allegro moderato, C mjera), *Credo* (Allegro, 3/4 mjera).
- Sk: 955 *Messa a due tenori e basso con organo obbligato*. Skladba je pisana za dva tenora i orgulje.
- Sk: 1572 *Tantum ergo a solo basso. Genitori con coro.* / Del Nobile Sg. Antonio di Licini, Maestro di Cappella della Metropolitana di Zara. Skladba je pisana za bas-solo uz pratnju orgulja. Tonalitet je C-dur, a mjera 3/4.
- Sk: 34/954 *Messa a due Tenori e Basso / Con organo obbligato / del Conte S'Antonio de Licini Maestro di Cappella / della Chiesa Metropolitana di Zara / 1824*. Autograf partiture pisan je za sastav: prvi i drugi tenor, bas te bc. Misa je u D-duru i A-duru, 2/2 mjere, te Adagio tempa.
- ZAk: 20 *Messa a 3 voci / con / organo obbligato*. Partitura je napisana za prvi i drugi tenor, bas i orgulje, a sačuvane su i sve dionice. Misa je u C-duru, 2/2 mjere i u Andantino tempu.
- ZAk: 33 *Domine ad adjuvandum / Scritto dal Maestro di Licini l'anno 1835 in Zara*. Partitura (3 stranice) je napisana za prvi i drugi tenor, bas i orgulje, a sačuvane su i dionice i to: prvi i drugi tenor *principale*, prvi i drugi tenor *ripieno*, bas *principale* i bas *ripieno*. Skladba je u A-duru,⁴⁷⁸ mjera je 3/4, a tempo je Allegro. Na partituri piše: *Propr. Matteo Curtovich*.
- ZAk: 101 *Inno nuovo a tre voci / Con organo obbligato / per primo e 2do Vespro di / Sant'Anastasia / Scritto li: 3 Gennajo 1831 / del Maestro di Licini*. Sačuvana je partitura (10 stranica) za sastav: prvi i drugi tenor, bas, orgulje, kao i dionice: prvi i drugi tenor te bas *principale*, prvi i drugi tenor te bas *ripieno*, i orgulje. Skladba je u F-duru, 4/4 mjeri i Allegro tempu, te se sastoji od 7 kratkih stavaka.
- ZAk: 103 *Dilexi, quoniam / a tre Voci / con Organo obbligato — Vespro da Morte — Salmo No. 1, 1828*. Partitura (4 stranice) je napisana

⁴⁷⁸ Blažeković navodi tonalitet G-dur. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 553.

za prvi i drugi tenor, bas i orgulje. Sačuvane su i dionice prvog i drugog tenora te basa. Skladba je u d-molu, 3/4 mjere, te Andante tempa.

- ZAk: 104 *Levavi oculos meos in monte / a tre Voci / con / organo obbligato — Vespro da Morte* — Salmo No. 3 nalazi se pod signaturom 104, a postoji i datacija iz 1828. Sačuvana je partitura (4 stranice) za prvi i drugi tenor, bas i orgulje, a postoje i dionice za prvi i drugi tenor i bas *principale*, te prvi i drugi tenor i bas *ripieno*. Skladba je u F-duru, 3/4 mjeri te Andantino tempu.
- ZAk: 109 *Miserere / a 3 Voci / coll' Organo obbligato / e Viole / Scritto da Nob. Sig. Antonio di Licini l'anno 1836*. Sačuvana je partitura (6 stranica) za prvi i drugi tenor, bas i orgulje, kao i dionice za ta 3 muška glasa. Skladba je u Es-duru, C mjere i uglavnom Allegro i Andante tempa. Sastoji se od 7 kratkih stavaka. Na partituri piše: *Prop. Matteo Curtovich. Miserere a 3 Voci coll' Organo ob/bligat/o, e Viole (Es-dur), 1836*.
- ZAk: 136 *Messa / a tre Voci / con corni da Caccia ed Organo obbligato / Di Sig. Antonio di Licini Maestro di Cappella alla Metropolitana di / Zara*. Partitura (15 stranica) je napisana za prvi i drugi tenor, bas, prvi i drugi rog i orgulje. Sačuvane su i dionice prvog i drugog tenora, basa, prvog i drugog roga, trube i orgulja. Misa je u C-duru i sastoji se od 7 kratkih stavaka; *Kyrie* (4/4 mjera, Andante), *Gloria* (3/4 Adagio), *Gratias* (4/4, Allegro-Largo), *Domine Deus* (3/4, Allegretto), *Qui tollis* (C, Largo), *Quoniam* (2/4, Allegro), *Cum Sancto* (C, Adagio). Na partituri piše: *Ex musica / Matthaei Curtovich*. A na zadnjoj strani: *Toma Tovichur*.
- ZAk: 137 *Dies irae, dies illa / a tre Voci / con Organo obbligato* nalazi se pod signaturom 137, a postoji i datacija: *scritto di 28. 7bre 1820*.⁴⁷⁹ Sačuvan je autograf partiture (10 stranica) za prvi i drugi tenor, bas i orgulje, kao i dionice istog sastava. Skladba je u G-duru, 2/2 mjeri, te Largo tempu. *Dies irae, dies illa &, a tre Voci con Organo obbligato (d-mol), 28. 7bre 1828*.

⁴⁷⁹ Blažeković navodi dataciju 1828. Vidi *ibid.*, str. 553. Pretpostavljam da je ispravna ona na autografu partiture. Blažeković navodi i skladbu *Litanie a 3 voci con organo obbligato in Befu Mag-e* (Sk: 284), ali ta skladba nije pod tom signaturom, a nisam ju pronašla ni u ostalim inventarnim knjigama.

SABALICH Francesco (9)

- Dik: III-122⁴⁸⁰ *Miserere a due Voci a bourdon*. Sačuvana je rukopisna dionica iz prve polovice 19. stoljeća, za prvi i drugi tenor. Skladba je u Es-duru i 3/4 mjeri.
- Dsmb: 36/1017⁴⁸¹ *Christus factus est a 3 voci di Maestro Sabalich*. Sačuvana je partitura (18 stranica) za sastav: prvi i drugi tenor i bas. Sastoji se od dva stavka. Prvi stavak je u g-molu, 2/2 mjere i sostenuto tempa, a drugi u c-molu, 2/2 mjere i Andante devoto tempa. Drugi stavak počinje tekstem »Od kuge od glada...«. ⁴⁸²
- Dsmb: 4890 *Puče moj (Popule meus)*. Sačuvane su rukopisne dionice (sveukupno 29 dionica) za prvi i drugi tenor, te bas. Mjera je 4/8. ⁴⁸³
- Dsmb: 194/5214 *Puče moj*. Sačuvane su tiskane dionice (sveukupno 13 dionica) i to za prvi i drugi tenor, te bas.
- KRfk: 41 *Miserere za zbor i tri sola* iz 1822. godine. Sačuvana je rukopisna partitura napisana za sastav od dva tenora i bas.
- SGc: 53⁴⁸⁴ *Christus factus est*. Sačuvana je rukopisna partitura za dva tenora i bas. Skladba je u a-molu, te u 2/2 mjeri.
- SGc: 54 *Miserere / con Musica / del Maestro / don Francesco Sabalich / Per la Settimana Santa / Zara 1830* nalazi se pod signaturom 54. Postoji rukopisna partitura za tenor, bas i bc. Skladba je u F-duru i G-duru, 4/4 mjeri i Adagio tempu. Na partituri piše i ime prepisivača: *Di Giovanni Nicolo Covacevich. 1830.*

⁴⁸⁰ Blažeković ovaj *Miserere* nije bio uvrstio u popis Sabalichevih djela. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 553.

⁴⁸¹ Pod signaturom 7/174/3 nalazi se još jedan prijepis iste skladbe, pod naslovom: *Christus factus est, a 3 soli del Rd: M: D: Francesco Sabalich*. Postoji i datacija: *Zara 1829*. Partitura (2 stranice) je napisana za prvi i drugi tenor te bas, a sačuvane su i dionice istog sastava. Skladba je u a-molu, 4/4 mjere, i Adagio tempa.

⁴⁸² Blažeković u popisu Sabalichevih djela taj drugi stavak navodi kao zasebno djelo. Vidi BLAŽEKOVIĆ, Z., *Glazbena kultura...*, str. 553.

⁴⁸³ Može se pretpostaviti da su dva *Puče moj* (Dsmb: 4890 i 194/5214) u originalu pisana na latinski tekst, a da su pronađene dionice obiju skladbi, iz novijeg vremena, te zbog lakše primjene prevedene na hrvatski.

⁴⁸⁴ Uvidom u partituru trebalo bi utvrditi radi li se o istoj skladbi koja se čuva u Dsmb-u.

- SGc: 55 *Pangue lingua a tre voci / del maestro Sabalich*. Sačuvana je rukopisna partitura za sastav od dva tenora i bas, a sačuvane su i dionice za sva tri glasa. Skladba je u B-duru i 2/2 mjeri.
- SGc: 56 *Miserere* za dva glasa. Sačuvana je rukopisna partitura za dva tenora i bc, kao i dionice za prvi i drugi tenor, te sopran i alt. Skladba je u F-duru, 4/4 mjeri i Andante tempu. Postoji i datacija iz 1830.

STERMICH Antonio de (1)

- Dsmb: 4491 *Fruit de Melancholie ou Seize Valses et une polonaise pour le Piano Forte*.

SUPPÉ Franz von (1)⁴⁸⁵

- ZAk: 170 *Missa Dalmatica/ quam terna virili voce pulsantibus organis consinendam / Franz von Suppé / Composuit et Dalmatice patriae suae / dedicavit*. Sačuvan je autograf partiture za sastav: prvi i drugi tenor, bas i orgulje. Ova je partitura identična verziji mise koja je kod C. A. Spine u Beču tiskana u dionicama. Pod istom signaturom postoje i dionice za sva tri muška glasa i orgulje, iz kojih je djelo krajem 1890. izvedeno u Zadru pod ravnanjem A. Ravasia. Misa ima 6 stavaka: *Kyrie* (F-dur, C mjera, Andante grave), *Gloria* (B-dur, 2/2, Allegro vivace), *Credo* (F-dur, 9/8, Andante), *Sanctus* (B-dur, C, Adagio), *Benedictus* (D-dur, 3/4, Andantino), *Agnus Dei* (a-mol, C, Andante).
- ZAh: III/51 *Messa dalmata / di Francesco de Suppé*. Sačuvane su tiskovine dionica iste mise za prvi i drugi tenor, bas i orgulje (po dva primjerka za svaku dionicu).

⁴⁸⁵ *Missa...* i *Messa...* su jedno te isto djelo koje se čuva u dva različita zadarska arhiva.

3.2. PRILOG 2.A. Misne knjige iz 18. i prve polovice 19. stoljeća pohranjene u ZAK⁴⁸⁶

I/2

ANTIFONARIUM ROMANUM DE TEMPORE ET SANCTIS AD NORMAM BREVIARII EX DECRETO SACROSANCTI CONCILII TRIDENTINI RESTITUTI S. PII V. PONTIFICIS MAXIMI JUSSU EDITI CLEMENTIS VIII. AC URBANI VIII. Tisk. Torino, J. Pomba, 1833.⁴⁸⁷

I/3

Rukopisni kantual bez naslovne stranice za bogoslužje u Velikom tjednu.

Na f. 55v bilješka:

Il presente libro scritto l'anno 1737 venne riparato e nuovamente legato in pelle l'anno 1865, a spese della chiesa per fiorini quattro, ed cura del Prefetto del Canto gregoriano.

Hoc opus Ego Joannes Frangipan Mansionarius Metropolitanæ Ecclesiæ Jadere incipi prima Die cinerum et perfecti die Sabbati... Dominicam Palmorum Anno Dni 1737 Spesi — 266 di Dalmacia.

I/4

Rukopisni kantual Mate Kurtovića.⁴⁸⁸

⁴⁸⁶ Misna knjiga koja se nalazi u ZAK-u, a pripada drugoj polovici 19. stoljeća je: I/1 GRADUALE DE TEMPORE JUXTA RITUM SACROSANTÆ ROM. ECCLESIAE CUM CANTO PAULI V. PONTIFICIS MAXIMI JUSSU REFORMATO CUI ADDITA SUNT OFFICIA POSTÆ APPROBATA SUB AUSPICIIS SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI PII PP. IX. CURANTE SACRORUM RITUM CONGREGATIONE. Tomus primus (Tisk. Regensburg, F. Pustet, 1872)

⁴⁸⁷ Rimski Antifonarij o Vremenu kroz godinu i Svecima, kako se nalazi u Breviaru, po zakonu Tridentinskog sabora obnovljenom, od Pape Pia V., određenom, a izdan od Klementa VIII. i Urbana VIII. (prijevod Mons. dr. P. Kero).

⁴⁸⁸ U rukopisnom kantualu M. Kurtovića, nalaze se obredni napjevi katedrale sv. Stošije: antifone, dijelovi mise, jedna ulazna pjesma, responsorij, aklamacije, psalam ...

I/5

EXAUDI CHRISTE

Za dva glasa (T, B) pisan u Zadru krajem 1820-ih godina.⁴⁸⁹

I/6

MISSAE IN AGENDA DEFUNCTORUM TANTUM DESERVIENTES EX MISSALI ROMANO⁴⁹⁰

Recognito desumptae, cum Ordinario & Canone ut in ipsis fervaturi ad usum et commoditatem omnium Ecclesiarum.

Tisk. Venecija, P. Torre, 1788.

I/7

Rukopisni sveščić dionice tenora bez naslovne stranice.

Sadržava jednu koralnu misu.

I/8

MISSAE NOVENEC NON QUATUOR ANTIPHONAE QUAE HABENTUR IN FINE HORARUM CANONICARUM IN CANTU CONCORDI FIGURATO EXARATAE A PETRO ALFIERO PRAESBYTERO ROMANO Sacri Ecclesiae Concentus Magistro Collegi S. Caeciliae Sodale.⁴⁹¹

Tisk. Rim, A. Polisieri, 1843.

⁴⁸⁹ Dva lista na kojem se nalazi ova pjesma, u jako lošem su stanju. Tekst glasi: »Exaudi Christe, Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat. Santissimo domino nostro...«. Pisana je kvadratnom notacijom. To su uvodne riječi svih zadarskih Lauda. Vidi GRGIĆ, M., *Zadarske Laude* (aklamacije) iz godine 1677, u: *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. IX, Zadar, 1962, str. 281-312.

⁴⁹⁰ *Mise jedino za pokojne, preuzete iz Rimskog misala* (prijevod don P. Kero).

⁴⁹¹ *Devet misa i četiri antifone koje se pjevaju na kraju propisanih molitava, stavljene u note od Petra Alfiera, rimskog svećenika* (prijevod don P. Kero).

I/ 9

SELECTUS NOVUS MISSARUM PRAESTANTISSIMORUM SUPERIORIS Aevi
AUCTORUM JUXTA CODICES ORIGINALES TUM MANUSCRIPTOS TUM
IMPRESSOS EDITARUM A CAROLO PROSKE⁴⁹²

Pars I: Quatuor Missas IV. V et VI Vocibus decantandos continens.

Tisk. Regensburg, F. Pustet, 1855.

I/10

Svezak psalama tiskan u Veneciji 1724.

IV dio.

⁴⁹² *Novi izbor misa najboljih starih autora, prema originalnim spisima kako rukopisnim tako i tiskanim, odabranim od Karla Proske (prijevod don P. Kero).*

3.3. PRILOG 2B. Glazbeni udžbenici i knjige o glazbi iz 18. i prve polovice 19. stoljeća pohranjene u ZAK-u⁴⁹³

Sign. 492

GASPARINI LUCCHESI, Francesco, *L'Armonico pratico al Cimbalo. Regole, Osservazioni, ed Avvertimenti per ben suonare il Basso, e accompagnare sopra il Cimbalo, Spinetta, ed Organo.*

Venecija, 1708. Appresso Antonio-Bartoli.

Sign. 557

ZULATTI, Giovanni Francesco, *Della forza della Musica nelle Passioni, nei Costumi, e nelle Malattie, e dell'uso Medico del Ballo.*

Venecija, 1787. Appresso Lorenzo Bolognini.

TETTAMANZI, Fabrizio,⁴⁹⁴ *Breve Metodo per apprendere fondatamente e con facilità il canto fermo diviso in tre libri.*

Milano, 1756.

CURTOVICH, Mate, *Manuale dei principi di canto-fermo giusto le regole di S. Gregorio Magno*, Venecija 1844. Tipografia di Giovanni Battista Merlo.

SABALICH, Francesco, *Regole del canto fermo.*

⁴⁹³ Muzičke knjige pohranjene u ZAK-u, a koje pripadaju 17. ili pak drugoj polovici 19. stoljeća jesu: VITASOVIĆ, Šime, Priručnik za potrebe zbora crkve sv. Stošije u Zadru (rukopis iz 1677.; unutra se nalazi životopis sv. Stošije na hrv. jeziku, a u 9 »štenja«; hrvatsko evanđelje koje se pjevalo u katedrali na veliki četvrtak; pjesma *Blagoslov puka*; nekoliko koralnih misa; stari napjev poznatih zadarskih lauda; hrvatska pjesma *Gdi yest gliubau i priazan ondi Bog yest*).

BIANCHI, Carlo Federico, *Memoriale Functionum in Ecclesia Metropolitana Jadrensi*, knj. I (1865.-1879.) (sign. 2820), knj. II (1880.-1890.) (sign.2821). BIANCHI, C., F., *Cronaca Ecclesiastica di Zara* (rukopis; sign. 2822). BIANCHI, C., F., *Zara cristiana*, I, Zadar, Tip. Woditzka, 1877, I.

⁴⁹⁴ Posljednje tri knjige nemaju oznaku signature.

3.4. PRILOG 3. Popis kratica ustanova u kojima se nalaze muzikalije zadarskih skladatelja⁴⁹⁵

| | |
|--------------------|--|
| Dsmb | Franjevački samostan Male braće u Dubrovniku |
| Dik | Isusovački kolegij u Dubrovniku |
| KOm | Gradski muzej u Korčuli (KČgm) ⁴⁹⁶ |
| KRfk | Franjevački samostan na Košljunu |
| NBZ | Nacionalna biblioteka u Zadru |
| NSB | Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu |
| OMf | Franjevački samostan u Omišu |
| SGc | Župna crkva sv. Stjepana u Starigradu na Hvaru |
| Sk | Katedrala sv. Dujma u Splitu |
| ZAK ⁴⁹⁷ | Stolni kaptol prvostolne crkve sv. Stošije u Zadru |
| ZAh | Historijski arhiv u Zadru |
| Zha | Zbirka Nikole Udine-Algarottija, Hrvatski glazbeni zavod u Zagrebu |

⁴⁹⁵ Kratice su preuzete iz popisa glazbenih arhiva i zbirki u Hrvatskoj. Vidi TUKSAR, Stanislav, Glazbeni arhivi i zbirke u Hrvatskoj, *AM*, XXIV, 1993, 1, str. 9-15. Osim kratice za Gradski muzej u Korčuli (KOm) koju sam preuzela iz inventarske knjige tog arhiva.

⁴⁹⁶ Prema popisu kratica iz 1993. Vidi *ibid.*, str. 10.

⁴⁹⁷ Zbirka muzikalija prvostolne crkve sv. Stošije u Zadru nalazi se u arhivu stolnog kaptola sv. Stošije u Zadru. Kratica ZAK možda i nije prikladna jer označava arhiv katedrale sv. Stošije, koji postoji ali se nalazi na drugoj lokaciji, i ne posjeduje muzikalije.

3.5. TABLICA 1. Popis opera izvedenih u *Teatru Nobile* od osnutka do sredine 19. stoljeća⁴⁹⁸

| | SKLADATELJ | NASLOV | LIBRETIST | PRVE IZVEDBE | POSVETA |
|-------------------------------------|--------------------|--|-----------|--|------------------|
| Sezona jesen 1788. i karneval 1789. | | | | | |
| 1 | Pasquale Anfossi | <i>Le gelosie fortunate</i> Dramma giocoso | Livigni | Venecija-San Samuele 1786. | |
| 2 | Giuseppe Gazzaniga | <i>La moglie capricciosa</i> Dramma giocoso | Livigni | Dresden 1780. Firenca 1791. | Girolamo Soranzo |
| 3 | Domenico Cimarosa | <i>Il fanatico burlato</i> Dramma giocoso /commedia in musica | Zini | Napulj-Teatro del Fondo 1787.; Milano-Scala 1788. | |
| 4 | Luigi Caruso | <i>Gli amanti alla prova</i> Dramma giocoso, 2 čina | Bertati | Venecija-San Moisè 1783.; Milano-Scala 1796. | |

⁴⁹⁸ Podatke o operama koje su se izvodile u *Teatru Nobile* od njegova osnutka (1784.) do sredine 19. st., preuzela sam prvenstveno iz Sabalicheve *Cronistorije* (Vidi SABALICH, G., *Cronistoria...*), a dopunila ih uvidom u *NGroveD*, te Bežićevim člankom o kazalištu u Zadru (Vidi BEŽIĆ, J., *Glazba u zadarskom kazalištu...*, str. 63-93). Neki podaci ostali su nepotpuni (npr. libretist, godina i grad praizvedbe, pa čak i autor opere). Za prve godine djelovanja postoje podaci o opernim izvedbama svake sezone (jesen, karneval), a kasnije općenito za cijelu godinu.

- | | | | | | |
|----|---------------------|---|------------|---|--------------------------------|
| 5 | Giovanni Paisiello | <i>I Visionari</i> Dramma giocoso | Bertati | Venecija-S. Samuele 1798.; Milano-Scala 1798. | |
| 6 | Giuseppe Gazzaniga | <i>Il serraglio d'Osmano</i> Dramma giocoso, 2 čina | Bertati | Venecija - S. Moisè 1784.; Milano - Scala 1785. | |
| | | | | | 1791. |
| 7 | Domenico Cimarosa | <i>La ballerina amante</i> Dramma giocoso, 2 čina | G. Palomba | Napulj-Teatro dei Fiorentini 1782. | |
| 8 | Giovanni Paisiello | <i>Le Zingare / I zingari in fiera</i> Dramma giocoso 2 čina | G. Palomba | Napulj 1789.; Milano-Scala 1790. | Dandolo |
| 9 | Ferdinando Robuschi | <i>I Castrini Padre e figlio</i> Melodramma giocoso, 2 čina | [Grappi] | Venecija-San Samuele 1787. | Girolamo Bragadin - knez Zadra |
| | | | | | 1792./1793. |
| 10 | Domenico Cimarosa | <i>Li due baroni di Rocca azzura</i> Dramma giocoso | | Rim 1783.; Milano - Scala 1786. | |
| 11 | G. Paisiello | <i>In fanatico in berlina</i> Dramma giocoso, 2 čina | G. Tonioli | Napulj-T. dei Fiorentini 1784.; Milano-Scala 1789.; London-Panteon 1791. | |

- | | | | | | |
|----|---|--|------------|---|------------------------|
| 12 | Pietro Guglielmi | <i>L'impostore punito / I finti amori</i> Dramma giocoso | Bertati | Napulj-T. dei Fiorentini 1784.; Milano-Scala 1786. | |
| 13 | G. Gazzaniga | <i>Il disedor francese Il disertore</i> Dramma giocoso, 2 čina | F. Cesorri | Firenca 1779.; Scala 1786. | |
| 14 | G. Paisiello | <i>Nina / Pazza per amore</i> Dramma giocoso | G. Carpani | S. Lencio Belvedere 1789.; Scala 1804. | Grof Luigi Bembo |
| 15 | Marcello da Capua (Marcelo Bernardini) | <i>Li tre Orfei</i> Dramma giocoso, 2 čina | | Rim-Palla a Corda 1784. | |
| | | | | 1794. ⁴⁹⁹ | |
| | | | | 1795./1796. | |
| 16 | D. Cimarosa | <i>Il Matrimonio segreto</i> Melodramma giocoso, 2 čina | G Bertati | San Carlo 1752.; Beč 1792. | |
| 17 | D. Cimarosa | <i>Il marito desperato / Il marito geloso</i> Dramma giocoso, 2 čina | Lorenzi | Napulj 1785. | |
| 18 | G. Paisiello | <i>Le Gare generose</i> 2 čina | G. Palomba | Napulj-Teatro dei Fiorentini 1786. | |

⁴⁹⁹ Opere su se te godine izvodile, ali nedostaju podaci o programu.

- | | | | | | |
|----|----------------------|---|----------|---------------------------------|--|
| 19 | Domenico della Maria | <i>Chi non vuole non puole</i> | | Venecija-Teatri s. Angelo 1798. | |
| 20 | Pasquale Anfossi | <i>Gli artigiani</i> Dramma giocoso, 2 čina | G. Foppa | Venecija-S. M. 1793. | Andrea Querini-providur Dalm. i Alban. |

1796./1797.

- | | | | | | |
|----|-------------------------|---|----------|--|--|
| 21 | Vincenzo Martin y Soler | <i>Una cosa rara</i> | Da Ponte | Beč 1786.; Milano-Scala 1787. | |
| 22 | Giuseppe Sarti | <i>I finti eredi</i> opera comica, 2 čina | Gamarra | St. Petersburg 1785.; Milano-Scala 1792. | |
| 23 | G. Sarti | <i>Fra i due litiganti il terzo gode</i> Dramma giocoso, 2 čina | Goldoni | Venecija 1768. Milano-Scala 1782.; | |
| 24 | P. Anfossi | <i>L'imbroglio delle tre spose</i> Dramma giocoso, 2 čina | Bertati | Venecija-San Moisè 1781. | |
| 25 | V. Martin y Soler | <i>La capricciosa coretta</i> | Da Ponte | Beč 1785. | |
| 26 | P. Guglielmi | <i>La lanterna di Diogene</i> Dramma giocoso, 2 čina | Liprando | Venecija-S. Samuele 1793.; Milano-Scala 1794. | |

1797./1798.

- | | | | | |
|----|--------------------------|--|-----------------------------|--|
| 27 | Marco Portogallo | <i>La donna di genio volubile</i> Dramma giocoso, 2 čina | G. Bertati- 1791. | Venecija S. M. 1796.; Scala 1799. |
| 28 | Johann Simone Mayr | <i>Un pazzo ne fa cento / I rivaldi delusi</i> Dramma giocoso, 2 čina | G. Foppa | Venecija-San Samuele 1796.; Scala 1798. |
| 29 | Pietro Guglielmi | <i>La Lanterna di Diogene</i> Dramma giocoso, 2 čina | N. Liprandi | Venecija-San Samuele 1793.; Milano-Scala 1794.; Napulj 1791. |
| 30 | Valentino Fioravanti | <i>Il furbo contro il furbo</i> Dramma giocoso, 2 čina | Valentino Fioravanti [?] | Torino 1795.; Venecija-Fenice 1796.; Scala 1798. |
| 31 | M. Portogallo | <i>Lo spazzacamino principe / Il principe spazzacamino</i> Comedia con musica, 1 čin | Foppa | Venecija-S. Moisè 1794.; |
| 32 | Marcello di Capua | <i>L'ultima che si perde e la speranza</i> Comedia, 2 čina | F. S. Zini | Napulj 1790.; Venecija 1792. |

1799./1800.

- | | | | | |
|----|-----------------|---------------------------------|--|--|
| 33 | P. Guglielmi | <i>La pastorella nobile</i> | | Napulj-T. del Fondo 1788.; Beč 1790. |
|----|-----------------|---------------------------------|--|--|

- 34 V. Fioravanti *L'amor e dispetto* C. Palomba Napulj 1798.;
 Melodramma / Milano 1802.
 dramma giocoso,
 2 čina
- 35 P. Guglielmi *La pastorella* Napulj-T. del
nobile Fondo 1788.;
 Beč 1790.
- 1804./1805.
- 36 Vincenzo *Zelinda e* Giulio Venecija-S.
 Pucitta *Lindoro* Domenico Moisé 1804.
 Farsa giocosa Camagna
 per musica,
 1 čin
- 37 M. Porto- *La donna di* G. Bertati- Venecija-S.
 gallo *S. genio volubile* 1791 Moisé 1796.;
 Dramma giocoso, Milano-Scala
 2 čina 1799.
- 38 V. Pucitta *Il vero pecipo* Filippo de Milano-Scala Göes
 Luci 1806.; Firenca
 1806.
- 39 V. Pucitta *La burla fortunata* Domenico Venecija-S.
/ I due prigioneri Camagna Moisé 1804.
 Farsa per musica
- 1808.
- 40 Cavallo *La fiera di Livorno* Ludovisi Mar-
 Dramma giocoso (Battara) mont
 per musica

1811.

- | | | | | |
|----|----------------------|--|---------------------|---|
| 41 | Ferdinand Paër | <i>Camilla / Il sotteraneo</i> Commedia con musica dramma semiserio, 3 čina | Giuseppe Carpani | Beč 1799; Venecija-S. Moisè 1825. |
| 42 | Berreti | <i>L' Ariana abbandonata</i> balet | | Milano-Scala 1803. |
| 43 | Giovanni Marco | <i>Il flauto magico</i> Balet | | |
| 44 | Ferdinando Rutini | <i>Adelina / L' Incostanza vinta</i> Farsa per musica | Domenico Somigli | Firenca-Teatro el Cocamero 1798. |

1816./1817.

- | | | | | |
|----|-----------------------|---|-----------|---|
| 45 | Gioacchino Rossini | <i>L'italiana in Algeri</i> Dramma giocoso, 2 čina | Anelli | Milano-Scala 1808; Venecija-San Benedetto 1813. |
| 46 | [?] | <i>Il trionfo dei Zaratini</i> Spettacolo eroicomico, 4 čina | | |
| 47 | V. Fioravanti | <i>La capricciosa pentita</i> Melodramma giocoso, 2 čina | Romanelli | Milano-Scala 1802. |

1818./1819.

- | | | | | |
|----|------------|--|----------|-------------------------------|
| 48 | G. Rossini | <i>Il barbiere di Siviglia</i> Dramma buffo per musica | Sterbini | Rim-Teatro Argentina 1816. |
|----|------------|--|----------|-------------------------------|

- | | | | | |
|----------------------------|-----------------------|---|------------------------|--|
| 49 | G. Rossini | <i>Il turco in Italia</i> Dramma buffo, 2 čina | Romani | Milano-Scala 1814. |
| 50 | G. Rossini | <i>L'italiana in Algeri</i> Dramma giocoso, 2 čina | Anelli | Milano-Scala 1808.; Venecija-San Benedetto 1813. |
| 51 | [?] | <i>Far male per far buono</i> Farsa | | |
| 1820. ⁵⁰⁰ | | | | |
| 52 | Giuseppe Farinelli | <i>Ginevra degli Almieri</i> Tragicomedia per musica, 3 čina | Giuseppe Foppa | Venecija-S. M. 1812. |
| 53 | Carlo Coccia | <i>Clotilde</i> Melodramma semiserio, 2 čina | Rossi | Venecija-San Benedetto 1815.; Milano 1839. |
| 1821./1822. ⁵⁰¹ | | | | |
| 54 | Francesco Gnecco | <i>Filandro e Carolina</i> <i>/ Li Savojadi</i> Opera buffo, 1 čin | Gnecco | Rim-Valle 1804. |
| 55 | G. Rossini | <i>La gazza ladra</i> Melodramma | Gherardini Giovanni | Scala 1817.; Venecija-Fenice 1836. |
| 56 | G. Rossini | <i>I cavalieri erociati / La presa della citta</i> | | |

⁵⁰⁰ Te se godine prikazalo 30-ak drama.

⁵⁰¹ Te se godine prikazalo 50-ak drama.

- | | | | | |
|----|----------------|---|----------------------|--------------------------------|
| 57 | G. Rossini | <i>Torvaldo e Dorlisca</i> Dramma semiserio, 2 čina | C. Sterbini | Rim-Teatro Valle 1815. |
| 58 | D. Cimarosa | <i>Il matrimonio segreto</i> Melodramma giocoso, 2 čina | G. Bertati | Beč 1792. |
| 59 | Carlo Mellara | <i>Lilia</i> Le farse musicale | | |
| 60 | Giuseppe Mosca | <i>I tre mariti</i> Farsa, 1 čin | Rossi | Venecija-S. M. 1811. |
| 61 | C. Coccia | <i>Carlotta e Werther</i> Dramma per musica | Gasbarri | Firenca 1814.; Milano 1828. |
| 62 | F. Paër | <i>Agnese di Filzehenni</i> Dramma semiserio, 2 čina | L. Buona- voglia | Parma 1809. |
| 63 | G. Farinelli | <i>Teresa e Claudio</i> Farsa, 2 čina | Foppa | Venecija-S. Luca 1801. |
| 64 | C. Coccia | <i>Arrighetto</i> Dramma per musica, 1 čin | A. Anelli | Venecija - S. M. 1813. |
| 65 | S. Mayr | <i>Che originalli / Il fanatico per la musica</i> Farsa, 1 čin | G. Rossi | Venecija-S. Benedetto 1798. |
| 66 | G. Mosca | <i>La moglie di tre mariti</i> Farsa | G. Rossi | Venecija-S. M. 1811. |
| 67 | L. Farinelli | <i>Il testamento / Seicentomile franchi</i> Farsa giocosa, 1 čin | Foppa | Venecija-S. M. 1808. |
| 68 | L. Farinelli | <i>L'amor materno</i> Farsa nuova | Sincero da Anelli | Milano-Scala 1799. |

- | | | | | |
|----|--------------------|---|---------------------|--|
| 69 | G. Rossini | <i>Tancredi</i> Melodramma eroico, 2 čina | Rossi | Venecija-Fenice 1813. |
| 70 | G. Rossini | <i>L'Occasione fa il ladro</i> | | |
| | | | 1823./1824. | |
| 71 | G. Rossini | <i>Eduardo e Cristina</i> Dramma giocoso | Schmidt | Venecija-S. Benedetto 1819. |
| 72 | G. Rossini | <i>L'Occasione fa il ladro</i> | | |
| 73 | Giovanni Pacini | <i>Il barone di Dolsheim</i> 2 čina | Romani | Milano 1818. |
| 74 | G. Rossini | <i>Matilde di Shabran / Bellezza e cuor di ferro</i> Melodramma giocoso, 2 čina | Ferretti | Rim-Teatro Apollo 1821. |
| 75 | G. Rossini | <i>Il barbiere di Siviglia</i> Dramma buffo per musica | Sterbini | Rim-Teatro Argentina 1816. |
| 76 | F. Paër | <i>Agnese di Filzehenni</i> Dramma semiserio, 2 čina | L. Buonavo- glia | Parma 1809. |
| 77 | Generali | <i>La Checchina / Suonatrice di ghironda</i> Farsa, 1čin | Rossi | Venecija-S. Moise 1810. |
| 78 | G. Pacini | <i>La sposa fedele</i> Semiserio, 2 čina | Rossi | Venecija-S. Benedetto 1819. |
| 79 | C. Coccia | <i>Clotilde</i> Melodramma semiserio, 2 čina | Rossi | Venecija-San Benedetto 1815.; Milano 1839. |

- | | | | | |
|----|-----------------------|---|------------------------|--|
| 80 | G. Rossini | <i>La gazza ladra</i> Melodramma | Gherardini Giovanni | Milano-Scala 1817.; Venecija-Fenice 1836. |
| 81 | S. Mercadante | <i>Elisa e Claudio / L'amore protetto dall'amicizia</i> Melodramma semiserio, 2 čina | L. Romanelli | Milano-Scala 1821. |
| 82 | G. Pacini | <i>La gioventù di Enrico V. / Le avventure d'una notte</i> Dramma giocoso, 2 čina | G. Tarducci | Rim-Valle 1820. 1825./1826. |
| 83 | Fillippo Grazioli | <i>La festa della riconoscenza / Il pellegrino bianco</i> Melodramma giocoso, 2 čina | Giacomo Ferretti | |
| 84 | Saverio Mercadante | <i>Elisa e Claudio / L'amore protetto dall'amicizia</i> Melodrama semiserio, 2 čina | L. Romanelli | Milano - Scala 1821. |
| 85 | G. Rossini | <i>Matilde di Shabran / Bellezza e cuor di ferro</i> Melodramma giocoso, 2 čina | Ferretti | Rim - Teatro Apollo 1821. |
| 86 | [?] | <i>I andreci</i> Opera seria | | |
| 87 | G. Pacini | <i>La bella tavernara</i> Opera seria | | |

- | | | | | |
|----------------|------------------------|---|------------|--|
| 88 | C. Coccia | <i>Clotilde</i> Melodramma semiserio, 2 čina | Rossi | Venecija-San Benedetto 1815.; Milano 1839. |
| 89 | Carlo Roti | <i>Avventure di Carlotta Vanfort</i> Dramma, 4 čina | | |
| Karneval 1827. | | | | |
| 90 | G. Rossini | <i>Aureliano in Palmira</i> Dramma seria, 2 čina | F. Romani | Milano-Scala 1813. |
| 91 | C. Coccia | <i>Arrighetto</i> | Anelli | Venecija-San Moisè 1812. |
| 92 | [?] | <i>Tamerlano il grande</i> Commedia, 3 čina | | |
| 93 | S. Mercadante | <i>Caritea, regina l'appigionasi / La morte di Don Alfonso</i> melodramma semiserio | Portogallo | Venecija-Fenice 1825. |
| 1828./1829. | | | | |
| 94 | Francesco Morlacchi | <i>Tebaldo e Isolina</i> Opera seria nuova (melodramma eroico, 2 čina) | G. Rossi | Venecija-Fenice 1822. |
| 95 | Niccolò Vaccai | <i>La pastorella feudataria</i> Opera semiserio, 2 čina »nuova« | Marelli | Torino-Carignano 1824.; Milano 1826. |

- 96 G. Rossini *Mosè in Egitto* A. L. Tottola Napulj 1818.
opera seria nuova
Azione tragico
sacre, 3 čina
- 97 G. Rossini *Torvaldo e Dorlisca* C. Sterbini Rim-Teatro
Dramma Valle 1815.
semiserio,
2 čina
- 1829./1830.
- 98 Francesco *Tebaldo e Isolina* G. Rossi Venecija-La
Morlacchi Melodramma Fenice 1822.
eroico, 2 čina
- 99 N. Vaccai *La pastorella* Marelli Torino-Carignano
feudataria 1824.;
Opera semiseria, Milano 1826.
2 čina
»nuova«
- 100 G. Rossini *La donna del lago* Tottola Napulj-Teatro
Opera seria nuova S. Carlo 1819.
melodramma,
2 čina
- 101 G. Rossini *Il Turco in Italia* Romani Milano-Scala 1814.
Opera buffa
- 102 Giuseppe *La moglie dei tre* G. Rossi Venecija- S. Moisè
Mosca *mariti / I tre mariti* 1811.
Farsa buffa,
1 čin
- 103 Generali *Pamela nubile* G. Rossi Venecija-S.
Farsa, 1 čin Benedetto 1804.

| | | | | |
|----------------------------|----------------------|--|------------------------|---|
| 104 | G. Rossini | <i>Matilde di Shabran</i> / <i>Bellezza e cuor di ferro</i> Melodramma giocosu, 2 čina | Ferretti | Rim-Teatro Apollo 1821. |
| 105 | G. Rossini | <i>Semiramide</i> Melodramma tragico, 2 čina | G. Rossi | Venecija-La Fenice 1823. |
| 1831./1832. ⁵⁰² | | | | |
| 106 | G. Rossini | <i>Torvaldo e Dorlisca</i> Dramma semiserio, 2 čina | C. Sterbini | Rim-Teatro Valle 1815. |
| 107 | G. Rossini | <i>Tancredi</i> Melodramma eroico, 2 čina | Rossi, L. Lechi | Venecija-La Fenice 1813. |
| 108 | G. Rossini | <i>La Cenerentola</i> / <i>La bontà in trionfo</i> Dramma giocoso, 2 čina | J. Ferretti | Rim-Valle 1817. |
| 109 | Gaetano Donizetti | <i>L'esule di Roma</i> / <i>Il proscritto</i> Melodramma eroico | Domenico Gilardoni | Napulj-Teatro di S. Carlo 1828.; Trst 1832. |
| 110 | G. Donizetti | <i>Il Pirata</i> / <i>Chiara e Serafina</i> Melodramma semiserio, 2 čina | F. Romani | Milano-Scala 1822. |
| 111 | G. Rossini | <i>La gazza ladra</i> Melodramma | Gherardini Giovanni | Milano-Scala 1817.; Venecija-Fenice 1836. |

⁵⁰² Te se sezone prikazalo 50-ak drama.

- | | | | |
|------------------|---|--------------|------------------------------|
| 112 V. Bellini | <i>La straniera</i> Melodramma, 2 čina | F. Romani | Milano-Scala 1829. |
| 113 Luigi Ricci | <i>L'Orfanella di</i> <i>Ginevra / Amina</i> Melodramma semiserio, 2 čina | Ferretti | Rim-Valle 1829. |
| 114 G. Rossini | <i>L'inganno felice</i> Farsa, 1 čin | G. Foppa | Venecija-S. Moisè 1812. |
| 115 G. Pacini | <i>Gli Arabi nelle</i> <i>Gallie / Il Trionfo</i> <i>della fede,</i> 2 čina | Romanelli | Milano-Scala 1827. |
| 116 G. Rossini | <i>Il Comte Ory</i> Opera, 2 čina | E. Scribe | Pariz -Opera 1828. |
| 117 L. Ricci | <i>L'orfanella di</i> <i>Ginevra / Amina</i> Melodramma semiserio, 2 čina | J. Ferretti | Rim-Valle 1827. |
| 118 G. Donizetti | <i>Gli esiliati in Siberia</i> <i>/ Otto mesi in due ore</i> Opera romantica | D. Gilardoni | Napulj-Teatro Nuovo 1827. |
| | | | 1833. |
| 119 L. Ricci | <i>Chiara di</i> <i>Rosenbergh</i> Opera semiseria, 2 čina | G. Rossi | Milano-Scala 1831. |
| 120 V. Bellini | <i>I Capuleti e i</i> <i>Montecchi</i> Tragedia lirica, 2 čina | F. Romani | Venecija-La Fenice 1830. |

- | | | | | |
|-----|--------------|---|-------------|--|
| 121 | N. Vaccai | <i>Zadig e Astartea</i> <i>/ L'Esiliato di</i> <i>Babilonia</i> Dramma per musica, 2 čina | Tottola | Napulj-S. Carlo 1825. |
| 122 | G. Rossini | <i>L'italiana in Algeri</i> Dramma giocoso, 2 čina | Anelli | Milano-Scala 1808.; Venecija-San Benedetto 1813. |
| | | | 1834./1835. | |
| 123 | L. Ricci | <i>Chiara di</i> <i>Rosenbergh</i> Opera semiseria, 2 čina | G. Rossi | Milano-Scala 1831. |
| 124 | G. Donizetti | <i>Olivo e Pasquale</i> Melodramma, 2 čina | Ferretti | Rim-Valle 1827. |
| | | | 1836. | |
| 125 | V. Bellini | <i>Sonnambula</i> Opera seria / melodramma | Romani | Milano-Carcano 1831. |
| 126 | G. Donizetti | <i>Imelda de</i> <i>Lambertazzi</i> Opera seria / melodramma tragico, 2 čina | Tottola | Napulj-Teatro S. Carlo 1830. |
| 127 | V. Bellini | <i>Norma</i> Tragedia lirica, 2 čina | Romani | Milano-Scala 1831. |
| 128 | G. Donizetti | <i>L'elisir d'amore</i> Opera buffa / melodramma giocoso, 2 čina | Romani | Milano-Cannobiana 1832. |

- | | | | | |
|-----|--------------|--|-------------|-------------------------------|
| 129 | L. Ricci | <i>Gli esposti / Eran due, or son tre</i> Melodramma buffo, 2 čina | Ferretti | Torino 1834.; Milano 1839. |
| 130 | L. Ricci | <i>Diavolo maritato / Il diavolo condannato a prender mogli / Il diavolo mal sposato</i> Azione comico, 2 čina Opera buffa | Tottola | Napulj-T. Nuovo 1827. |
| | | | | 1837. |
| 131 | V. Bellini | <i>Norma</i> Tragedia lirica, 2 čina | Romani | Milano -Scala 1831. |
| 132 | G. Donizetti | <i>Anna Bolena</i> Tragedia lirica, 2 čina | Romani | Milano-Carcano 1830. |
| 133 | L. Ricci | <i>Il nuovo Figaro</i> Dramma giocoso, 4 čina | L. da Ponte | Parma -Teatro Ducale 1794. |
| 134 | G. Pacini | <i>Adelaide e Comingio</i> Opera semiseria, 2 čina | G. Rossi | Milano-Teatro Re 1817. |
| 135 | G. Donizetti | <i>Belisario</i> Tragedia lirica, 3 čina | Cammarano | Venecija-Fenice 1836. |
| 136 | Coppola | <i>Nina / La pazza per amore</i> Melodramma semiserio, 2 čina | J. Ferretti | Rim-Valle 1835. |

- 137 S. Mercadante *Elisa e Claudio / L'amore protetto dall'amicizia* Melodramma semiserio, 2 čina L. Romanelli Milano-Scala 1821.
- 1838.
- 138 G. Rossini *Il barbiere di Siviglia* Dramma buffo per musica Sterbini Rim-Teatro Argentina 1816.
- 139 L. Ricci *Il nuovo Figaro* Dramma giocoso, 4 čina L. da Ponte Parma-Teatro Ducale 1794.
- 140 G. Donizetti *Belisario* Tragedia lirica, 3 čina S. Cammarano Venecija-Fenice 1836.
- 141 G. Donizetti *Lucia di Lammermoor* Dramma tragico, 3 čina S. Cammarano Napulj-S. Carlo 1835.
- 142 V. Bellini *La straniera* Melodramma, 2 čina G. E. Romani Milano-Scala 1829.
- 1839.
- 143 G. Donizetti *Parisina* Melodramma, 3 čina »nuova per Zara« G. E. Romani Firenca 1833.
- 144 G. Donizetti *Gemma di Vergy* Tragedia lirica, 2 čina Bidera Milano-Scala 1834.

- | | | | | |
|-----|--------------|---|-------------------|---------------------------------|
| 145 | G. Donizetti | <i>L'elisir d'amore</i> Opera buffa / Melodramma giocoso, 2 čina | Romani | Milano- Cannobiana 1832. |
| 146 | G. Donizetti | <i>Torquatto Tasso</i> Melodramma, 3 čina | Ferreti | Rim-Valle 1833. |
| 147 | G. Donizetti | <i>Belisario</i> Tragedia lirica, 3 čina | S. Cammarano | Venecija-Fenice 1836. |
| 148 | V. Bellini | <i>Beatrice di Tenda</i> | Romanini | Venecija-Fenice 1833. |
| 149 | L. Ricci | <i>Un'avventura di Scaramuccia</i> Melodramma comico, 2 čina | Romani | Milano-S. Carlo 1834. |
| 150 | G. Donizetti | <i>Lucia di Lammermoor</i> Dramma tragico, 3 čina | S. Camma- rano | Napulj-S. Carlo 1835. |
| 151 | G. Donizetti | <i>Lucrezia Borgia</i> Melodramma, 2 čina | Romani (Hugo) | Milano-Scala 1833. 1840. |
| 152 | L. Ricci | <i>Un'avventura di Scaramuccia</i> Melodramma comico, 2 čina | Romani | Milano -S. Carlo 1834. |
| 153 | G. Donizetti | <i>Marino Faliero</i> Tragedia lirico, 3 čina | Bidera | Pariz - Italien 1835. |

1841.

- | | | | |
|-------------------|--|--------------|---------------------------------|
| 154 S. Mercadante | <i>Giuramento</i> Melodramma, 3 čina | Rossi | Milano-Scala 1837. |
| 155 G. Donizetti | <i>Le convenienze teatrali</i> Melodramma comico / giocoso, 1 čin | Donizetti | Napulj 1827. |
| 156 G. Rossini | <i>Il barbiere di Siviglia</i> Dramma buffo per musica, 3 čina | Sterbini | Rim - Teatro Argentina 1816. |
| 157 N. Vaccai | <i>Giulietta e Romeo</i> Tragedia, 2 čina | Romani | Milano- Canobbiana 1825. |
| 158 S. Mercadante | <i>I Normanni a Parigi</i> Messa in scena, 4 čina | Romani | Torino-Teatro Regio 1832. |
| 159 L. Ricci | <i>Chi dura vince / La Luna di miel</i> Melodramma eroicomico, 2 čina | Ferretti | Rim - Valle 1834. |
| 160 G. Donizetti | <i>Roberto Devereaux / Il conte di Essex</i> Tragedia lirico, 3 čina | S. Cammarano | Napulj-S. Carlo 1837. |

1842.

- | | | | |
|----------------|-------------------------------------|------------------------|---|
| 161 G. Rossini | <i>La gazza ladra</i> Melodramma | Gherardini Giovanni | Milano-Scala 1817.; Venecija-Fenice 1836. |
|----------------|-------------------------------------|------------------------|---|

- | | | | | |
|-----|-------------------------|---|-------------------|--|
| 162 | O. Nicolai | <i>Il templario</i> Melodramma, 3 čina | G. M. Marini | Torino-Regio 1840.; Pariz 1840. |
| 163 | Alessandro Nini | <i>La marescialla</i> <i>d'Ancre</i> | Giovanni Prete | Milano-Scala 1847. |
| 164 | Andrea Gatti | <i>Varbek</i> Tragedia lirica, 3 čina | G. Rossi | 1843. |
| 165 | G. Do- nizzetti | <i>Belisario</i> Tragedia lirica, 3 čina | Cammarano | Venecija-Fenice 1836. |
| 166 | A. Gatti | <i>Varbek</i> Tragedia lirica, 3 čina | G. Rossi | |
| 167 | G. Rossini | <i>Il barbiere di Siviglia</i> Dramma buffo per musica, 3 čina | Sterbini | Rim-Teatro Argentina 1816. |
| 168 | L. Ricci | <i>Chi dura vince /</i> <i>La Luna di miel</i> Melodramma eroicomico, 2 čina | Ferretti | Rim-Valle 1834. |
| 169 | L. Ricci | <i>La serva e l'ussero</i> Farsa musicale, 1 čin | | |
| 170 | S. Merca- dante | <i>La vestale</i> 3 čina | S. Cammarano | Napulj-S. Carlo 1840. |
| 171 | A. Giovanni Speranza | <i>I due Figaro /</i> <i>Il soggetto d'una</i> <i>commedia</i> Melodramma giocoso; 2 čina | Felice Romano | Napulj-Teatro Nuovo 1836.; Pavia - Compadroni 1835.; Milano 1841. |

- | | | | | |
|-----|--------------|---|--------------|---|
| 172 | G. Donizetti | <i>Il furioso nell isola di San Domingo</i> Melodramma, 2 čina | Ferretti | Rim-Valle 1833. |
| 173 | G. Donizetti | <i>La figlia del reggimento</i> | J. H. Vernay | Pariz 1840. |
| 174 | G. Donizetti | <i>L'elisir d'amore</i> Opera buffa / Melodramma giocoso, 2 čina | Romani | Milano-Canobbiana 1832. 1844. |
| 175 | G. Donizetti | <i>Lucrezia Borgia</i> Melodramma, 2 čina | Romani | Milano-Scala 1833. |
| 176 | G. Mazza | <i>Leocadia</i> Melodramma in 2 atti | Romani | Venecija- Apollo 1843. |
| 177 | G. Verdi | <i>Nabucodonosor</i> La messa in scena / dramma lirico, 4 čina | Solera | Milano-Scala 1842. |
| 178 | L. Ricci | <i>L'orfanello di Ginevra / Amina</i> Melodramma semiserio, 2 čina | J. Ferretti | Rim-Valle 1827. |
| 179 | L. Ricci | <i>I due sergenti</i> Opera semiseria, 2 čina | Romani | Milano-Scala 1833. |
| 180 | G. Rossini | <i>Il barbiere di Siviglia</i> Dramma buffo per musica, 3 čina | Sterbini | Rim-Teatro Argentina 1816. |

- | | | | | |
|-----|--------------------|--|-------------------|-------------------------------|
| 181 | G. Donizetti | <i>Marino Faliero</i> Tragedia lirica, 3 čina | Bidera | Pariz-Italien 1835. |
| 182 | G. Donizetti | <i>Don Pasquale</i> »per prime volte si dava a Zara« | Scribe | Pariz-Opera 1843. |
| 183 | G. Pacini | <i>La Saffo</i> Tragedia lirica, 3 čina | S. Camma- rano | Napulj 1840. |
| | | | 1845. | |
| 184 | Giuseppe Verdi | <i>Ernani</i> Dramma lirico, 4 čina | F. M. Piave | Venecija-Fenice 1844. |
| 185 | S. Merca- dante | <i>Elena da Feltre</i> Dramma tragico, 3 čina | S. Camma- rano | Napulj 1839. |
| | | | 1846./1847. | |
| 186 | L. Ricci | <i>Gli esposti / Eran due, or son tre</i> Melodramma buffo, 2 čina | Ferretti | Torino 1834.; Milano 1839. |
| 187 | V. Bellini | <i>Norma</i> Tragedia lirica, 2 čina | Romani | Milano-Scala 1831. |
| 188 | G. Donizetti | <i>Linda di Chamounix</i> Melodramma semiserio; 3 čina | G. Rossi | Pariz 1841.; Beč 1842. |
| 189 | G. Donizetti | <i>Lucia di Lammermoor</i> Dramma tragico, 3 čina | S. Camma- rano | Napulj-S. Carlo 1835. |

1848.

- | | | | | |
|-----|--------------|---|-------------|------------------------------|
| 190 | G. Verdi | <i>Ernani</i> Dramma lirico, 4 čina | F. M. Piave | Venecija-Fenice 1844. |
| 191 | L. Ricci | <i>Il nuovo Figaro</i> Dramma giocoso, 4 čina | L. da Ponte | Parma-Teatro Ducale 1794. |
| 192 | G. Donizetti | <i>L'elisir d'amore</i> Opera buffa / melodramma giocoso, 2 čina | Romani | Milano- Canobbiana 1832. |

1849.

- | | | | | |
|-----|--------------|--|------------------|---------------------|
| 193 | G. Verdi | <i>I due Foscari</i> Tragedia lirica, 3 čina | F. M. Piave | Rim-Argentina 1844. |
| 194 | G. Donizetti | <i>Lucrezia Borgia</i> Melodramma, 2 čina | Romani (Hugo) | Milano-Scala 1833. |
| 195 | G. Donizetti | <i>La figlia del reggimento</i> | J. H. Vernay | Pariz 1840. |

1850.⁵⁰³

- | | | | | |
|-----|----------|--|--------|--------------------|
| 196 | G. Verdi | <i>Giovanna d'Arco</i> Dramma lirico, 3 čina | Solera | Milano-Scala 1845. |
| 197 | L. Ricci | <i>Un'avventura di Scaramuccia</i> Melodramma comico, 2 čina | Romani | Milano-Scala 1834. |

⁵⁰³ Te se godine u *Teatro Nobile* prikazalo 60-ak drama.

198 S. Mercadante *Giuramento* Rossi Milano-Scala 1837.
Melodrama, 3 čina

1851./1852.⁵⁰⁴

199 G. Verdi *Luisa Miller* S. Cammarano Napulj - S. Carlo
Melodramma 1849.
tragico, 3 čina

200 G. Rossini *Il barbiere di Siviglia* Sterbini Rim - Teatro
Dramma buffo Argentina 1816.
per musica, 3 čina

201 G. Verdi *Il Masnadieri* Maffei London 1847.
Melodramma,
4 čina

202 Različiti *Il Lazzarone* Trst-Mauroner
autori⁵⁰⁵ 1852.

203 L. Ricci *Chi dura vince /* Ferretti Rim-Valle 1834.
La Luna di miel
Melodramma
eroicomico, 2 čina

1853.

204 Braća⁵⁰⁶ *Crispino e le comare* Piavo Rim 1850.
Ricci

205 V. Bellini *Norma* Romani Milano-Scala 1831.
Tragedia lirica,
2 čina

⁵⁰⁴ Te se dvije sezone izvelo 50-ak drama.

⁵⁰⁵ »Di diversi maestri«

⁵⁰⁶ »Fratelli Ricci« (Luigi, 1805.-1859. i Federico, 1809.-1877.)

- | | | | | |
|-----|--------------------|---|---------------------------|--------------------------|
| 206 | G. Donizetti | <i>Don Pasquale</i> Dramma buffo | G. Ruffini i Donizetti | Pariz-Italien 1843. |
| 207 | V. Bellini | <i>Sonnambula</i> Melodramma, 3 čina | Romani | Milano-Carcano 1831. |
| 208 | G. Donizetti | <i>Maria di Rohan</i> Melodramma tragico, 3 čina | S. Cammarano | Beč 1843. |
| 209 | G. Verdi | <i>I masnadieri</i> Melodramma, 4 čina | | London 1847. |
| 210 | V. Bellini | <i>I puritani</i> Melodramma serio, 3 čina | C. Popoli | Pariz-Italien 1835. |
| 211 | L. Ricci | <i>Il birrajo di Preston</i> Melodramma giocoso, 3 čina | F. Guidi | Firenca-Pergolo 1847. |
| 212 | V. Fiora- vanti | <i>Don Procopio</i> | Maffei | London 1847. |
| 213 | G. Verdi | <i>Nabucodonosor</i> La messa in scena / Dramma lirico, 4 čina | Solera | Milano-Scala 1842. |
| 214 | G. Donizetti | <i>Lucia di Lammermoor</i> Dramma tragico, 3 čina | S. Camma- rano | Napulj-S. Carlo 1835. |
| 215 | V. Bellini | <i>Beatrice di Tenda</i> Tragedia lirica, 2 čina | Romani | Venecija-Fenice 1833. |

1854.⁵⁰⁷

- 216 G. Verdi *Nabucodonosor* Solera Milano-Scala 1842.
La messa in scena /
Dramma lirico,
4 čina
- 217 V. Fioravanti *Fiorina*
- 218 G. Donizetti *Marino Faliero* Bidera Pariz-Italien 1835.
Tragedia lirica,
3 čina
- 219 L. Ricci *Il birrajo di Preston* F. Guidi Firenca-Pergolo 1847.
Melodramma
giocoso, 3 čina
- 220 G. Verdi *Rigoletto* Venecija-Fenice 1851.
»nuovo per Zara«
- 221 G. Donizetti *Lucrezia Borgia* Romani Milano-Scala 1833.
Melodramma,
2 čina
- 222 L. Ricci *Il nuovo Figaro* L. da Ponte Parma-Teatro
Dramma giocoso, Ducale 1794.
4 čina
- 223 G. Donizetti *Lucia di* S. Camma- Napulj-S. Carlo 1835.
Lammermoor rano
Dramma tragico,
3 čina

1855.⁵⁰⁸

- 224 G. Verdi *Nabucodonosor* Solera Milano-Scala 1842.
La messa in scena /
Dramma lirico,
4 čina

⁵⁰⁷ Te se godine prikazalo 50-ak drama.⁵⁰⁸ Te se godine prikazalo 50-ak drama.

- | | | | | |
|-----|--------------|--|--------------|-------------------------------|
| 225 | G. Verdi | <i>I Lombardi alla prima crociata</i> Dramma lirico, 4 čina | Solera | Milano-Scala 1843. |
| 226 | [?] | <i>Columella</i> Opera buffa | | |
| | | | 1856. | |
| 227 | G. Verdi | <i>Ernani</i> Dramma lirico, 4 čina | F. M. Piave | Venecija-Fenice 1844. |
| 228 | G. Rossini | <i>La Cenerentola</i> <i>/ La bontà in trionfo</i> Dramma giocoso, 2 čina | J. Ferretti | Rim-Valle 1817. |
| 229 | G. Rossini | <i>Il barbiere di Siviglia</i> Dramma buffo per musica, 3 čina | Sterbini | Rim-Teatro Argentina 1816. |
| 230 | G. Donizetti | <i>Roberto Devereaux</i> / <i>Il conte di Essex</i> Tragedia lirica, 3 čina | S. Cammarano | Napulj-S. Carlo 1837. |
| 231 | G. Verdi | <i>Il Trovatore</i> Dramma, 4 čina | S. Cammarano | Rim-Apollo 1853. |
| 232 | G. Donizetti | <i>Belisario</i> Tragedia lirica, 3 čina | S. Cammarano | Venecija-Fenice 1836. |
| 233 | G. Donizetti | <i>Poliuto</i> Tragedia lirica, 3 čina | S. Cammarano | Napulj 1848. |

- | | | | | |
|-----|-----------------------------|--|----------------------|-----------------------|
| 234 | Daniel François Auber | <i>Domino nero / Domino noir</i> Opera comique, 3 čina | Scribe | Pariz 1837. |
| | | | 1856. ⁵⁰⁹ | |
| 235 | D. F. Auber | <i>Domino nero / Domino noir</i> Opera comique; 3 čina | Scribe | Pariz 1837. |
| | | | 1857. ⁵¹⁰ | |
| 236 | V. Bellini | <i>Norma</i> ⁵¹¹ Tragedia lirica, 2 čina | Romani | Milano-Scala 1831. |
| 237 | G. Verdi | <i>I due Foscari</i> ⁵¹² Tragedia lirico, 3 čina | Piave | Rim-Argentina 1844. |
| 238 | G. Verdi | <i>Macbeth</i> ⁵¹³ Opera, 4 čina | Piave | Firenca 1847. |
| 239 | G. Donizetti | <i>Lucia di Lammermoor</i> ⁵¹⁴ Dramma tragico, 3 čina | S. Camma- rano | Napulj-S. Carlo 1835. |
| | | | 1858. ⁵¹⁵ | |
| 240 | G. Verdi | <i>La Traviata</i> Opera, 3 čina | Piave | Venecija-Fenice 1853. |

⁵⁰⁹ Te se godine prikazalo 100-tinjak drama.⁵¹⁰ Te se godine prikazalo 100-tinjak drama.⁵¹¹ Prikazivala se 9 večeri.⁵¹² Prikazivala se 11 večeri.⁵¹³ Prikazivala se 11 večeri.⁵¹⁴ Prikazivala se 6 večeri.⁵¹⁵ Te se godine prikazalo 40-ak drama.

- | | | | |
|-------------------|---|----------------|-----------------------|
| 241 G. Verdi | <i>Attila</i> Dramma lirico, 3 čina | Solera i Piave | Venecija-Fenice 1846. |
| 242 G. Donizetti | <i>Gemma di Vergy</i> Tragedia lirica, 2 čina | Bidera | Milano-Scala 1834. |
| 243 G. Donizetti | <i>Torquatto Tasso</i> Melodramma, 3 čina | Ferreti | Rim-Valle 1833. |
| 244 S. Mercadante | <i>Giuramento</i> Melodrama, 3 čina | Rossi | Milano-Scala 1837 |

3.6. TABLICA 2. Glazbene svečanosti u Gradu

| datum | prigoda | mjesto izvođenja; izvođač; djelo; autor |
|--------------|---|--|
| 1797. | | |
| 31. VIII. | Dolazak kneza Thurna u Zadar | U Zadru se održava veliko slavlje; navečer u Kasinu svira orkestar, a poslije toga je karnevalski ples u teatru. |
| 1798. | | |
| 15. I. | Svečanost u povodu zaštitnice grada sv. Anastasije (sv. Stošije). | |
| 6. XII. | U čast kneza Thurna | Velika svečanost u crkvi sv. Stošije i u cijelom gradu. |
| 1806. | | |
| 10. XI. | U čast Napoleonove pobjede nad Prusijom | U teatru se održava veliko slavlje, besplatno za sve posjetitelje. |
| 1807. | | |
| 30. IV. | U čast generalnog providura V. Dandola | Održana je velika glazbena akademija (<i>grande accademia di musica</i>), na kojoj je izvedena kantata, zajedno s ostalim djelima domaćih umjetnika (<i>nostri professori e cantanti</i>), a izvela su se djela poezije, te <i>sinfonie e concerti</i> . |

15. VIII. U čast Dandola U katedrali se izvodi *Te Deum*; orkestar vojne glazbe izvodi veliki spektakl nepoznatog autora pod nazivom *Alessandro vincitore nelle Indie*.

25. VIII. Slavlje mira i U teatru se pleše Moresca.
veličanje
pobjednika
Napoleona

1809.

15. VIII. Slavlje u čast U teatru *dilettanti militari* izvode spektakl
Napoleona *L'Almanacco di Zara* nepoznatog autora.

10. XII. U teatru se izvodi koncert za obou nepoznatog autora, a u pratnji cijelog orkestra vojne glazbe.

1810.

24. I. Dandolo odlazi »I virtuosi«, te možda poneki »dilettante« izvode
iz Zadra kantatu.

1811.

28. IX. U teatru je balerina Ginetti »plesala famozni solo«, a na oboi ju je pratio slavni Ferlendis.

1814.

4. VI. U teatru je održana vokalno-instrumentalna akademija. Izvode se djela Salierija, Mayera, Cherubinija, Farinellija, a osim primadone Angelini sudjeluju »dilettanti«, kazališni orkestar, te vojna glazba regimente Franza Karla.

1815.

12. II. Rođendan U katedrali se izvodi *Te Deum*, a u teatru jedna
Franje I. "nuova farsa in musica".

1818.

20. III. Dolaze u Zadar U teatru se održava bal pod maskama; zadarske
Franjo I. i plemkinje nose kostime »alla dalmatina«;
Karolina U teatru se pleše Moresca.
austrijska U crkvi sv. Šime: *messa del Governatore*.

1819.

15. V. U teatru se izvodi »*La fuga di Buovo d'Antonia dalla Torre di Menda foglia di Sinella*« novi spektakl nepoznatog autora, koji za temu ima priču o Zadru.

1822.

31. I. U teatru se izvodi *Sinfonia* iz opere *Italiana in Algeri*, a izvodi ju vojna glazba.

1824.

12. II. Rođendan U teatru se izvodi kantata *Antonia de Stermicha Il ritorno di Giasone in Liburnia* (libreto: Ferdinando de Pellegrini).

1825.

12. II. Rođendan U tetru se izvodi kantata *Saturno nel Luzio*
Franje I. nepoznatog autora (libreto Frapporti).

1828.

12. II. Rođendan U teatru se izvodi nova kantata najvjerojatnije
Franje I. Giovannija Cigale, pod nazivom *Il compimento dei voti della Liburnia* (libreto: Agostino Brambilla).

1830.

12. II. Rođendan U teatru se izvodi kantata *L'Astro Novello* Giovannija
Franje I. Cigale (skladana 11. I.) (libreto: A. Brambilla).
30. I. Večeri za U teatru se izvodi Rossinijeva *Semiramide*.
siromašne
(»serata dei
poveri«)

13. XII. Instrumentalna akademija na kojoj se izvodi: *Sinfonia Giovannija Zaytza st., Concerto di tromba* kojeg izvodi prof. Venceslao Turner, mađarski nacionalni ples koji dirigira maestro Adolfo Reis, *Sinfonia Giovannija Cigale, Variazioni per clarinetto* G. Zaytza st., koje izvodi prof. Francesco Dalpachi, a u izvedbama sudjeluje zbor i veliki orkestar.

1836.

- 7.II. Karnevalski ples («ballo»).

1838.

19. IV. Rodendan Ferdinand I. U Kasinu se održavala velika instrumentalna akademija. Izvela se kantata *Massimiliano I* (melodrama u 2 čina). Glazbu za zbor («musica dei cori») je napisao Giovanni Cigala (libreto G. Francesco).

1839.

19. IV. Rodendan Ferdinand I. U teatru se izvodila glazba («era illuminato, tutta la musica»).

1841.

19. IV. Rodendan Ferdinand I. U teatru se izvodi kantata.

16. VI. U teatru se izvodi jedan koncert za trubu (skladatelj Lodetti?). Trubu svira (najvjerojatnije) *sergente Giordani*, a uz njega nastupa i vojna glazba regimente kneza Hangewitza.

16. XII. U teatru se održava akademija za violinu na kojoj se izvode dva djela (skladatelja Manare?).

1842.

16. IV. Rodendan Ferdinand I. U teatru se održava akademija improvizacije (*Accademia di improvvisazione*) na kojoj se izvode: 1. cantata: *Il passaggio per la Dalmazia di Leopoldo VI di Bamberg, duca d' Austria nel suo ritorno dalla Crociata*

G. Cigale; 2. balet nepoznatog libretista i skladatelja;
3. *Il re Colomano in Zara* »un'azione melodrammatico«
u 2 čina, skladatelja Francesca (Luigija?) Garbata i
libretista Cassanocea.

1843.

23. IV. Uoči rođendana cara [?] Teatar organizira besplatnu akademiju pjevanja.
10. VIII. Vokalno-instrumentalna akademija u kojoj nastupaju Lucrezia Variola i Luigi Bergamaschi uz pratnju vojne glazbe pukovnije baruna Bukonyja.
- IX. Vokalno-instrumentalna akademija na kojoj nastupaju domaći »dilettanti«.

1844.

6. II. U teatru nastupa vojna glazba pukovnije Bukonyja.

1845.

19. IV. Rođendan Ferdinanda I. Slavlje u teatru.

1846.

30. III. U teatru je održan veliki koncert na kojem su nastupili mnogi zadarski pjevači: C. Cerone, G. Daucha, R. Zanchi i dr. A uz veliki orkestar nastupili su i G. Cigala, A. Brazzanovich, A. Dionisi, S. Lazzarini. Uz ostalo, izvedena je *Sinfonia* iz Cigaline opere *Cecilia di Baone*.

1849.

U teatru su se osim dviju drama, izvele i dvije simfonije: Donizettijeva *Eleonora di Guienna*, i Mercadanteova *Emma d'Antiochia*. (Tragedia lirica, Venecija — La Fenice 1834.) Izveli su ih glazbenici:

Simeone de Stermich, Carlo Cerone, Rocco Zanghi, te ... »distinti diletanti...« vojnog orkestra pod ravnanjem maestra Dionisija.

1853.

13. II. U teatru nastupa violinist Carlo Ferrari.

1854.

24. III. Vokalno-instrumentalna akademija na kojoj nastupa Gradska glazba.

1856.

Dolazak ministra baruna Alessandra Böcka U Kasinu se održava vokalno-instrumentalna akademija na kojoj se izvode dvije *cioche di cristallo*,⁵¹⁶ kojima je dirigirao G. Cigala.

1857.

10. XI. U korist dalmatinskih invalida U teatru se održava akademija *filarmnici cittadini* u korist dalmatinskih invalida. Nastupaju Adelaide nobil Stermich, Anna Maclesani, Antonio Ravasio, Dalmazio Nasso, Riccardo Fabbrovich, Giovanni Pini, Nicolò Stermich, Michele dr. Milcovich, a izvode *romance, duete, tercete...*

⁵¹⁶ Nisam uspjela otkriti o kakvoj je skladbi riječ, pa nisam niti pokušala dati vlastiti mogući prijevod naziva skladbi.

3.7. TABLICA 3. Članovi kazališnog orkestra

| | | |
|---------------------|---|---|
| 1791.: | Marco Battagel Domenico Bevilaqua | vl 1 cemb |
| 1798.: | Vittorio Mestre | vc |
| 1811.: | Antonio Ragazzini Tommaso Marro Niccolo Spada Francesco Spada Domenico Bevilacqua | vl 1 vl 2 cemb |
| 1817.: | Niccolo Maccari - Spada Pietro Tedeschi Francesco Maccari - Spada Bernardo Moro Antonia Venturi Giovanni Rossi | vl 1 vl 1 vl 2 vl 2 cemb cb |
| 1818.: | Antonia Venturi | cemb |
| 1822.: | Antonio Illusich Antonia Pizzoli Venturi | vl 1 cemb |
| 1823./1824.: | Niccolo Spada Francesco Spada Giovanni Rossi | vl 1 vl 2 cb vl 1, vl 2, vle, ob1, ob2, fl, cl1, cl2, ott, fg 1, fg 2, cfg, cor da caccia 1, cor da c. 2, tr, trb, g. cassa ⁵¹⁷ |

⁵¹⁷ Nema podataka o tome tko su bili ti glazbenici. Prema Sabalichu, takvim je orkestrom te godine dirigirao Niccolo Spada. Vidi SABALICH, G., *Cronistoria...*, str. 123.

| | | |
|---------------------|---|-------------|
| 1827.-1857.: | Giovanni Cigala | cemb |
| 1829.-1830.: | Guido Cimoso | vl 1 |
| | Giovanni Cigala | cemb |
| | Giuseppe Olivieri | vl 1 |
| | Francesco Maccari Spada | vl 2 |
| | Giovanni Rossi | cemb |
| 1833.: | Benedetto Romanini | vl 1 |
| | Biagio Melchiori | vl 2 |
| | Giovanni Rossi | cb |
| | Giovanni Cigala | cemb |
| | Fleschetig | ob |
| | Vajani | fl, ott |
| | Ertl | fg |
| | Mattia Vodiscka | cor |
| | Antonio Bregozzo | vl 1 |
| | Francesco Spada | vl2 |
| | Rettico | vla |
| | Pessina | cl 1 |
| | Hruby | cor 1 |
| | Grapf | contra fg |
| | Marcotti | tr 1 |
| | Cozzi | trb 1 |
| | ... con gli altri professori della città. | |
| 1834.: | Benedetto Romanini | vl 1 |
| | Biaggio Melchiori | vl 2 |
| | Francesco Spada | vl 2 |
| | Giuseppe Tramontina | vla 1 |
| | Antonio Rettico | vla 1 |
| | Giovanni Rossi | cb |
| | Wenceslao Feschetiz | ob 1 |
| | Francesco Vajani | fl, ott |
| | Alessandro Pessina | cl 1 |
| | Giuseppe Ertl | fg 1 |
| | Francesco Grapf | contra fg 1 |
| | Mattia Vodiscka | cor 1 |
| | Francesco Trenkoiz | tr 1 |
| | Giovanni Cozzi | trb 1 |
| 1835.: | Antonio Bragazzo | vl 1 |
| | Leonardo Uebelbank | dir |

| | | |
|-----------------------|----------------------|-----------------|
| 1838.-1839.: | Pietro Avogadro | vl 1 |
| 1838.-1842.: | Giovanni Cigala | dir. de cori |
| | Luigi Garbato | vl 1 / dir. |
| | Napoleone Volebele | cb |
| | Calisto Guatelli | cb |
| 1840.: | Luigi Garbato | vl 1 / dir |
| 1841.: | Luigi Garbato | vl 1 / dir |
| | Calisto Guatelli | cb |
| 1842.: | Luigi Garbato | vl 1 / dir |
| | Napoleone Valebele | cb |
| 1845.: | Francesco Zink | fg |
| | Alessandro Dionisi | vl 1 / dir. |
| | Giovanni Dalmuti | vl 2 |
| | Francesco Dezorzi | cb |
| 1847.: | Lazzarin | fl |
| 1848.: | Dionisi | vl 1 |
| 1850.: ⁵¹⁹ | Angelo Brazzanovich | vl 1 |
| | Giuseppe Daucha | |
| | Carlo Kutschig | |
| | Luigi Loy | |
| | Luigi Ragazzini | corna da caccia |
| | Giovanni Uglessich | |
| | Bonaventura Vidovich | |
| 1853.: | Carlo Ferrari | vl |
| | Dionisi | vl 1 |
| | Angelo Brazzanovich | vl 1 |
| | Lazzarin | fl |
| | Luigi Ragazzini | corna da caccia |

⁵¹⁸ Elena Brazzanovich, Amalia Colautti, Adelina Putti, Fanny Reiner, Carolina Sernütz, Cecilia Vitaliani, dr. Carlo Cerrone, Francesco Mazzoleni, dr. Simeone Stermich i Rocco Zanghi, koji se također navode kao glazbenici, djelovali su u teatru te godine ali kao članovi kazališnog zbora.

| | | |
|--------|--|--|
| | Benedetto de Werixhaszy Antonio Tamburlin | vla cemb »...migliori professori della città, civili e militari.« |
| 1855.: | Giovanni Vucovich | chitt. |
| 1857.: | Lazzarin | fl |

3.8. TABLICA 4. Političko-kulturno-društvena zbivanja u Zadru od kraja 17. do sredine 19. stoljeća

1694. U Zadru je osnovana literarna *Accademia degli Incaloriti* koja je skupljala literate grada. Ubrzo je prestala s djelovanjem. Tiskali su zbirke prigodnih pjesama.
1713. Zadarskim nadbiskupom postao je Peraštanin Vinko Zmajević (Perast, 1670. — Zadar, 1745.) Upravljao je više od 30 godina zad. nadbiskupijom. Htio je podići izobrazbu seoskih popova glagoljaša te katoličkim bogoslužjem privesti rimskoj crkvi dalmatinske pravoslavne Srbe.
1723. Tiskana je u Veneciji zbirka višeglasnih psalama. U franjevačkom samostanu u Zadru čuva se prvi dio te zbirke, ali zbog nedostatka početka naslovnice nemoguće je utvrditi autora.
1726. U Veneciji izlazi prvo izdanje zbirke molitava i (prerađivača) paraliturgijskih pjesama *Cvit razlika mirisa duhovnoga...*, na tada živom hrvatskom jeziku autora franjevca Tome Babića (1680.-1750). Mnoge su se pjesme iz te zbirke i dan danas zadržale u bogoslužju zadarskih otoka.
- 1739.-1740. Kmetovi zadarskih otoka podižu bunu protiv svojih gospodara, a u tome im pomažu popovi glagoljaši.
- Oko 1745. Zmajević je vlastitim novcem dao sagraditi zgradu sjemeništa uz zadarsku katedralu.
1748. Otvoreno je Glagoljaško sjemenište *Seminario Illirico di Zara* ili tzv. *Zmajevićevo sjemenište* čiju će djelatnost nastaviti i nadbiskupiju preuzeti Mate Karaman. U Zmajevićevu sjemeništu se školovalo svećenstvo zadarskoga, a kasnije i područja iz cijele Dalmacije. Značajno je da se odgoj provodio na hrvatskom jeziku.

- 1740.-ih/1750.-ih U Zadru, kao i u Splitu, Šibeniku i Trogiru, gradske vijećnice preuređivane su za kazalište.
1753. Izrađene su Nakićeve orgulje u crkvi sv. Marije.
1753. Izrađene su Nakićeve orgulje u crkvi sv. Frane.
1753. Počinje djelovanje *Casina nobile*, prvog Kasina u Dalmaciji, a u svrhu »slobodnog uživanja obične rekreacije«, gdje su se sastajali predstavnici plemstva i časnika.
1753. Venecija je poslala mletačkog tiskara Fracassu u Zadar, ali njegovo djelovanje nije bilo dugotrajno. Naslijedio ga je A. Bobolin koji je djelovao u Zadru do 1795. godine.
1756. Izrađene su Nakićeve orgulje u crkvi sv. Šime. Od četiriju Nakićevih orgulje u Zadru, ove su jedine do danas sačuvane i to samo kućište, a možda i svirale.
1759. Izrađene su Nakićeve orgulje u crkvi sv. Stošije.
- 1770.-ih U Zadru boravi Alberto Fortis.
1781. Osnovana je u Zadru vojna škola po uzoru na onu u Veroni.
1782. U Zadru je osnovano ekonomsko-poljoprivredno društvo.
1783. Dana 10. III. dovršena je zgrada *Teatra Nobile*.
- 1783./84. Epidemija kuge u Dalmaciji; Dalmacija je bila prometno izolirana od ostalog svijeta.
1784. Svečano otvorenje kazališta *Teatro Nobile*.
1787. Osnovana je gospodarsko-poljoprivredna akademija.
1791. Predsjednici/rukovoditelji/vlasnici *Teatra Nobile* su Antonio Begna i F. Carceniga.
1792. Dana 12. II. u gradu se održava proslava u čast Franje I. Vojna glazba svirala je po ulicama, a navečer se u kazalištu priredio koncert i predstava.

1794. U zadarskom dominikanskom samostanu otvoren je Zavod za obrazovanje plemića.
1797. Stigao je u Zadar krajiški pukovnik Kazimir s 200 krajišnika. Nekoliko dana nakon toga stigao je i general Mato Rukavina s flotom od 72 broda u kojima je bilo 4000 vojnika i dosta topova. Među Zadranima je zavladao oduševljenje jer je napokon završila vladavina Mletaka.
1797. Mirom u Campoformiju Zadar je pripao Austriji. Od tada Zadar predstavlja administrativno središte austrijske pokrajine Dalmacije.
1798. Violinist Galli osnovao je violinističku školu u Zadru.
1798. U zadarskom *Teatru Nobile* sve su češći skandali koje izaziva publika (zviždanje i ismijavanje glumaca ili pjevača), a nerijetke su i policijske intervencije.
- Oko 1800-te U Zadru boravi francuski slikar Cassas.
1800. Vlasnici *Teatra Nobile* su sedam obitelji: Begna, Stratico, Carceniga, Nonweiller, Petrovich, Cerone, Dall'Aqua.
1802. Za guvernera Dalmacije (nakon Thurna) postavljen je Petar Göss. Htio je izvuci Dalmaciju iz bijede. Sredio je financije, pozivao stručnjake za ceste i isušivanje močvara, htio je cijepljenjem spriječiti kugu, reformirati društvo (smanjiti prihode svećenstvu i plemstvu) itd. Pozvao je tiskara Battaru u Zadar.
1803. U franjevačkoj trećeredskoj crkvi sv. Ivana na veoma svečanim obredima, crkvenoslavensko liturgijsko pjevanje pratili su gudači i puhači instrumenti.
1803. A. L. Battara otvorio je u Zadru tiskaru.
- 1803./1804. U Zadru boravi G. Concina, tajnik za organizaciju Istre, Dalmacije i Albanije. Sjedište mu je u Zadru.
- 1803./1804. Otvorene su u Zadru niža i viša gimnazija u kojima je zadržan talijanski jezik.

1804. Vlasnici (*Presidenti e compatroni*) *Teatra Nobile* su Giovanni Domenico Dall'Aqua, dr. Stefano Nonweiler, Gaetano Benvenuti
1806. Dalmacija je dobila nove vladare — Francuze.
1806. U Zadru počinje izlaziti prvi hrvatski časopis dvojezično na hrvatskom i talijanskom jeziku *Il Regio Dalmata — Kraglski Dalmatin*.
1806. U Zadru se otvara Pučka škola i Licej (*Liceo degli studi*). Obje institucije su smještene u prostorima samostana sv. Krševana.
1807. U Zadru se otvara škola za djevojčice u kojoj se učilo čitati, pisati, računati i ženski ručni rad.
1807. Imenovan je rezident za Dalmaciju u Milanu, koji je pri tamošnjoj centralnoj vladi zastupao interese Dalmacije. Za glavnog predstavnika izabran je Zadranin Grgur Stratico.
1807. V. Dandolo je ukinuo gotovo tisuću godina postojeći samostan sv. Krševana u Zadru.
1809. U Zadru je tiskana *Povijest Dalmacije* Ivana Kreljanovića, na talijanskom jeziku.
1809. Mirom u Schönbrunnu Francuzi su dobili još neka područja, a Napoleon osniva *Kraljevstvo ilirskih pokrajina*. Ilirske pokrajine su podijeljene na 6 civilnih i 1 vojnu pokrajinu. Dalmacija se dijelila na 5 okružja, jedno od njih je Zadar.
1810. Maršal Marmont izdao je naredbu o školstvu u Ilirskim pokrajinama, po kojoj se škole dijele u tri vrste: temeljne ili pučke, gimnazije i liceje, te centralne škole.
1810. Otvorena je u Zadru Obrtnička škola.
1810. Osnivaju se u Zadru i Splitu *Mudroskupščine*, akademije znanosti.
1811. Dana 13. XII. potpisan je ugovor s Vincenzom Ludovisijem iz Rima, da u vrijeme jeseni i karnevala 1812. priredi seriju baletnih predstava te dvije opere.

1811. U Zadru boravi E. F. Germar, njemački prirodoslovac i pisac: »tu čovjek može da zadovolji sve svoje kulturne potrebe«.
1811. Francuska vlast poduzima reformu školstva u Dalmaciji (prema uzoru na francusko školstvo) prema kojoj je u Zadru osnovan Kolegij (*College de Zara*), neka vrsta gimnazije od 5 razreda.
- 1811./1812. Ukida se Centralna škola.
- 1812./1813. Nakon odlaska Francuza, nova austrijska vlast pokreće pitanje školovanja dalmatinskog svećenstva.
1816. U Zadru je nekoliko puta gostovala družina Filipa Ciarlia, koja je imala dvadesetak glumaca i pjevača većinom iz sjeverne Italije.
1816. Dana 24. XI. svečano su otvorene gimnazija i Glavna pučka škola.
1820. Uveden je u Dalmaciji jedinstveni hrvatski pravopis za cijelu pokrajinu (15 godina prije Gajeve pravopisne reforme).
- 1820-ih Federico Nardi priređivao je marionetske predstave.
1821. U kazalištu, na repertoaru je čak 55 opernih i dramskih predstava.
1821. Otvara se u Zadru, a za svu Dalmaciju, Primaljska škola s hrvatskim nastavnim jezikom.
1821. Otvoreno je u Zadru Ilirsko bogoslovno sjemenište (*L'Instituto Teologico Illirico del Seminario di Zara*). Sva su predavanja bila na hrvatskom jeziku. Trajalo je samo do 1830., kada ga je, prema želji cara Franje I., zamijenilo latinsko bogoslovno sjemenište osnovano 1826./27.
1822. Nikola Jakšić je prigodom rođendana Franje I., tiskao u Zadru jednu »carmu« (pjesmu) na talijanskom jeziku, ali s nekoliko hrvatskih stihova koji veličaju hrvatski jezik.
1825. U Zadru je Ivan Demarchi otvorio tiskaru (u Splitu je još 1818. vodio svoju tiskaru), koja je u početku radila kao vladina tiskara.
1828. Splitska metropolija i nadbiskupija svela se na razinu biskupije podložne zadarskoj metropoliji.

1828. U Zadru gostuje družina komičara Giacoma Bonmartinija iz Venecije.
1832. Osnovan je Narodni muzej u Zadru.
1832. U Zadru počinje izlaziti *Gazzetta di Zara*. Trajala je do 1850.
1835. U Zadru je tiskana *Povijest Dalmacije* Ivana Katalinića, na talijanskom jeziku (Giovanni Cattalinich, *Storia della Dalmazia*). Imao je namjeru izdati ju i na hrvatskom jeziku, ali u tome nije uspio.
1835. Koncert prigodom otvorenja kazališne zgrade nakon obnove na kojem je izvedena jedna *Sinfonia* Ivana Nepomuka Zaytza st., te *Sinfonia G. Cigale*.
1836. U Zadru počinje izlaziti časopis *Ljubitelj prosvještenja*. Pokrenuo ga je Božidar Petranović, a izlazio je do 1873. godine.
1837. N. Udina-Algarotti se natjecao za mjesto direktora Liceja, nakon smrti Appendinija, no mjesto je dobio Don Pietro Buttura, prof. filozofije na Liceju.
1838. U Zadru počinje raditi tiskar Ivan Rougier.
- 1840-ih U Zadru boravi Heinrich Stieglitz, njemački pjesnik i pisac.
1842. Treće preuređenje samostana sv. Krševana; ovaj put za potrebe gimnazijsko-filozofskog zavoda.
1844. Dr. Antun Kuzmanić u Zadru pokreće časopis *Zora Dalmatinska*. Potporu mu daje mladi časnik u zadarskoj posadi Petar Preradović. Već prvu godinu izlaženja časopis je okupio 832 pretplatnika, a samo u Zadru ih je bilo 168.
1845. Ivan Demarchi i Ivan Rougier udružuju tiskare radi preuzimanja većih poslova.
1845. U Zadru počinju izlaziti novine *La Dalmazia* za koje su pisali mnogi poznati Zadranici.
1848. Nakon sto godina u Zadru je osnovana druga Katedra za hrvatski jezik (prva je bila u sklopu Zmajevićeva sjemeništa).

1848. Velik broj Zadrana domoljuba podnio je bečkom ministarstvu molbu da se u pučke škole uvede »slavenski jezik«, te da se u Zadru u gimnazijama osnuje »katedra iz jezika i literature ilirske stare i nove«. Ministarstvo je molbi udovoljilo.
1849. U Zadru počinje izlaziti časopis *Glasnik Dalmatinski*. Izlazio je do 1866., do pojave *Narodnog lista* (1862.). Glasnik je bio jedini list koji je donosio književne i poučne priloge na hrvatskom jeziku.
1849. U Zadru počinju izlaziti novine *Osservatore Dalmato - Smotritelj Dalmatinski*. Izlazile su do 1866. na hrvatskom i talijanskom jeziku.
- 1849./1850. Muzičari amateri (*dilettanti*) sudjeluju na priredbama u korist glazbe zadarske Narodne straže.
1850. Glazbene priredbe izvode se u Kasinu (*Nobile Casino*) i u dvorani obitelji Luxardo (*Sala di Luxardo* — tu je prvih godina djelovala zadarska Filharmonija).
1850. Prestaje rad glazbenika Narodne straže (*La banda della Guardia Nazionale*).
- 1850-ih U Zadru postoji nekoliko tvornica maraskina, koje su najviše izvozile u Englesku.
1852. Plesni kazališni orkestar imao je 18 glazbenika.
1854. Opet počinje rad glazbenika Narodne straže (*Banda musicale Civica*).
1856. U Zadar dolazi tada 22-godišnji Antonio Ravasio iz Bergama, dirigent, kao pomoć diletantima.
1856. U Zadar dolazi Alexandar Bach, tadašnji ministar unutrašnjih poslova... U njegovu je čast (14. VIII.) priređena vokalno-instrumentalna akademija.
1857. A. Ravasio je održao vokalno-instrumentalnu akademiju u korist fonda za dalmatinske invalide.

- 1858.** U Zadru je osnovano Filharmonijsko društvo. Statut Filharmonijskog društva odobrilo je c. kr. Namjesništvo u Zadru. Glavni zadatak novog društva bio je svestrano širenje glazbene umjetnosti. U tu svrhu društvo je organiziralo nastavu iz solo-pjevanja, klavira i violine, da bi na taj način stvaralo nove muzičare amatere.

3.9. LITERATURA

ANDREIS, Josip: *Povijest glazbe*, knj. 4: *Povijest hrvatske glazbe*, Zagreb, Liber Mladost, 1974.

BABAROVIĆ, Ivo: Crkveno pjevanje u Dalmaciji, *Sv. Cecilija*, XX, 1926., 1, str.18.

BALIĆ, Nedjeljka: Modernost dramskih djela Zadranina Ivana Kreljanovića-Albinonija, *Radovi*, Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet u Zadru, Razdio filoloških znanosti XXIX, ur. P. Mikić, 1989./1990., str. 211-225.

BATOVIĆ, Šime: Narodni muzej u samostanu Sv. Krševana u Zadru, *Zadarska revija*, XXXIX, 1990., br. 2-3, str. 353-370.

BATUŠIĆ, Nikola: *Povijest hrvatskog kazališta*, Zagreb: Školska knjiga, 1978.

BEZIĆ, Jerko: Glazba u zadarskom kazalištu u vrijeme Bachova apsolutizma, *Bašćinski glasi*, 1994., 3, str. 63-93.

BEZIĆ, Jerko: Nosioči zadarskog muzičkog života u odnosu na narodni preporod u Dalmaciji, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 8, Zadar 1961., str. 295-306.

BEZIĆ, Jerko: O hrvatskom kazalištu u Zadru, *Zadar — Zbornik*, ur. J. Ravlić, Zagreb: Matica hrvatska, 1964., str. 609-618.

BEZIĆ, Jerko: Razvoj glagoljaškog pjevanja na zadarskom području, *Djela Instituta JAZU u Zadru*, knj. V, Zadar, 1973.

BEZIĆ-BOZANIĆ, Nevenka: *Majstori Dalmacije I*, Split: Mogućnosti, 1978.

BEZINA, Petar: Školske prilike u Dalmaciji u drugoj polovici 17. i početkom 18. stoljeća, u: *Isusovac Ardelio Della Bella*, Split-Zagreb, 1990., str. 257-276.

BIANCHI, Carlo Federico: *Zara christiana*, I, Zara, Tip. Woditzka, 1877.

BIANCHI, Carlo F.: *Cronaca Ecclesiastica di Zara (1865.-1890.)* — rukopis.

BLAŽEKOVIĆ, Zdravko: Elementi za životopis Josipa Mihovila Stratica, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 32, Zadar 1990., str. 109-138.

BLAŽEKOVIĆ, Zdravko: Glazbena kultura Zadra u prvoj polovici 19. stoljeća, *Zadarska revija*, XXXVI, 1987., 4-5, str. 543-555.

BLAŽEKOVIĆ, Zdravko: Izvještaj o sređivanju zbirke muzikalija katedrale sv. Stošije u Zadru, *AM*, XV, 1984., 2, str. 171-188.

BLAŽEKOVIĆ, Zdravko: Nekoliko podataka o vezama Franza von Suppéa s rodnom Dalmacijom, *AM*, XIV, 1983., 2, str.133-144.

BLAŽEKOVIĆ, Zdravko: Zadarsko kazalište krajem 18. st., *Zadarska revija*, XXXV, 1986., br. 5-6, str. 521-525.

BOŽIĆ-BUŽANČIĆ, Danica: *Privatni i društveni život Splita u osamnaestom stoljeću*, Zagreb: Školska knjiga, 1982.

BOŽIĆ-BUŽANČIĆ, Danica: *Južna Hrvatska u europskom fiziokratskom pokretu*, Split: Književni krug Split, Biblioteka znanstvenih djela, 1995.

BULIĆ, Frane: Orgulje glasovitih umjetnika po crkvama u Dalmaciji, *Sv. Cecilija*, XIII, 1918., br. 6, str. 161-164.

CATTALINICH, Giovanni: *Storia della Dalmazia*, III, Zara: Tipi dei Fratelli Battara, 1834./1835.

CHUDOBA, Dinko: *Muzički priručnik*, Zagreb: »Melos« muzičko nakladni zavod, 1946.

CONCINA, Giacomo: *Viaggio nella Dalmazia littorale*, Udine 1809.

DEMOVIĆ, Miho: *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od polovine XVII. do prvog desetljeća XIX. st.*, Zagreb: JAZU, 1989.

DEMOVIĆ, Miho: »*Napivi*« *Marijana Jaića — Prvi Hrvatski orguljnik — (Kantual)*, Zagreb: Kor prvostolne crkve zagrebačke, 1997.

DESPOT, Miroslava: *Strani putnici o Zadru u XIX. st.*, Zadar — *Zbornik*, ur. J. Ravlić, Zagreb: Matica hrvatska, 1964., str. 732-735.

- FANCEV, Franjo: *Građa za povijest hrvatske crkvene drame*, Zagreb, 1932.
- FISKOVIĆ, Cvito: Iz glazbene prošlosti Dalmacije. Orgulje. *Mogućnosti*, 1974., br. 6-7, str. 710-764.
- FISKOVIĆ, Cvito: Zadarski srednjovjekovni majstori, *Zadar — Zbornik*, ur. J. Ravlić, Zagreb: Matica hrvatska, 1964., str. 562-571.
- FORTIS, Alberto: *Put po Dalmaciji*, prir. J. Bratulić, Zagreb: Globus, 1984.
- FOTEZ, Marko: Kazališna umjetnost u Dalmaciji do podkraj 18. stoljeća, *Hrvatska revija*, XVI, 1943., br. 10, str. 546-558.
- FRANZEN, August: *Pregled povijesti crkve*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1993.
- GELO, Jakov: *Demografske promjene u Hrvatskoj od 1780. do 1981. godine*, Zagreb: Globus, 1987.
- GLIUBICH, Simeone: *Dizionario bibliografico degli uomini illustri della Dalmazia*, Beč: R. Lechner, 1856.
- GRACIN, Juraj: *Iz zadarske povijesnice*, Zadar: Zadarska tiskara, 1997.
- GRGIĆ, Miljenko: *Glazbena kultura u splitskoj katedrali 1750.-1940.*, Zagreb: HMD, 1997.
- JEDIN, Hubert: *Velika povijest crkve*, V, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2001.
- JURIČIĆ, Vedrana: *Katalog muzikalija u Benediktinskom samostanu sv. Petra u Cresu*, Zagreb: HMD, 2000.
- KAPITANOVIĆ, Vicko: Nemiri u srednjoj Dalmaciji 1806.-1809., *Kačić*, sv. 6, 1974., str. 71-89.
- KARLIĆ, Petar: *Kraljski Dalmatin (1806-1810)*, Zadar: Matica dalmatinska, 1912.
- KATALINIĆ, Vjera: Glazbena zbirka franjevačkog samostana na Košljunu, *AM XX*, 1989., 1-2, str.129-137.
- KATALINIĆ, Vjera: *Katalog muzikalija u franjevačkom samostanu u Omišu*, Zagreb, HAZU, 1991.

KATALINIĆ, Vjera: Povijest hrvatske glazbe u razdoblju klasike — sto godina historiografskih istraživanja, ideja i sinteza: od Franje Ksavera Kuhača do Josipa Andreisa, *Glazba, ideje i društvo, Svečani zbornik za Ivana Supićića*, ur. S. Tuksar, Zagreb: HMD, 1993., str. 127-151.

KATALINIĆ, Vjera: Pregled izvora o glazbenoj kulturi baroknog razdoblja na tlu SR Hrvatske, *Glazbeni barok u Hrvatskoj*, ur. E. Stipčević, Osor: Osorske glazbene večeri, 1989., str. 20-48.

KATALINIĆ-LUKŠIĆ, Vjera: Nikola Strmić (1839-1896) i njegova sonata, *AM*, XII, 1981., 1-2, str. 83-110.

KOMBOL, Mihovil: Zadar kao književno središte, *Zadar — Zbornik*, ur. J. Ravlić, Zagreb: Matica hrvatska, 1964., str. 589-597.

KOMBOL, Mihovil: *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*, Zagreb: Matica hrvatska, 1945.

KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI, Ivan: *Slovník umjetnikah jugoslavenskih*, Zagreb: Narodna tiskara dra Ljudevita Gaja, 1858.

KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI, Ivan: *Bibliografija hrvatska*, I, Zagreb: Brzotisak Dragutina Albrechta, 1860.

MAŠTROVIĆ, Ljubomir: Nekoliko fragmenata iz prošlosti zadarskog školstva, *Zadarska revija*, I, 1952., 3., str. 30-35.

MAŠTROVIĆ, Vjekoslav: Izdavačka djelatnost na hrvatskom jeziku u Zadru od 1800. do 1960, *Zadar — Zbornik*, ur. J. Ravlić, Zagreb: Matica hrvatska, 1964., str. 737-755.

MAŠTROVIĆ, Vjekoslav: *Spomendani grada Zadra*, Zadar: Vlastita naklada, 1946.

MAŠTROVIĆ, Vjekoslav: Prilog za povijest hrvatskog kazališta u Zadru, *Zadarska revija*, II, 1953., br. 4, str. 159-160.

MAŠTROVIĆ, Vjekoslav: Pripreme za izdanje »Zore Dalmatinske« u Zadru god. 1842. i 1843., *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, knj. 4-5, Zagreb, 1959., str. 85-116.

MATIJEVIĆ, Ante: Arhiv i knjižnica Franjevačkog samostana, *Zadar — Zbornik*, ur. J. Ravlić, Zagreb: Matica hrvatska, 1964., str. 669-677.

MILANOVIĆ, Anđelko: Glazba u liturgiji, *Sv. Cecilija*, XLVI, 1976., br. 2, str. 1-3.

NOVAK, Grga: *Prošlost Dalmacije. Od kandijskog rata do rapallskog ugovora*, knj. II, Zagreb: Hrvatski izdavački bibliografski zavod, 1944.

NOVAK, Maja: Javni i društveni odnosi generalnih providura Dalmacije, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. 9, Zadar 1962., 251-280.

*** *Njemački putopisi po Dalmaciji*, priredio: I. Pederin, Split: Logos, 1989.

PALPO, Oddono — BRCIC, Sergio: *Vennero dal cielo*, Trieste: Libero comune di Zara in Esilio, del Gasione di Trieste, 2000.

PEDERIN, Ivan: *Jadranska Hrvatska u austrijskim i njemačkim putopisima*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1991.

PERIČIĆ, Šime: Zadranin Grgur Stratico (1736.-1806.), *Radovi Centra JAZU u Zadru*, knj. 21, Zadar, str. 271-289.

PERKOVIĆ, Zdeslav: *Arhitektura dalmatinskih kazališta*, Split: Logos, 1989.

PETRICIOLI, Ivo: Bilješke o umjetnosti XIX. st. u Zadru, *Zadar — Zbornik*, ur. J. Ravlić, Zagreb: Matica hrvatska, 1964., str. 581-588.

PETRICIOLI, Ivo: *1000 godina umjetnosti u Zadru*, Zadar: P. Kero, 1988.

PIASEVOLI, Aleksandar: Fragmenti iz ekonomskog života Zadra od XIII. do XVIII. stoljeća, *Zadar — Zbornik*, ur. J. Ravlić, Zagreb: Matica hrvatska, 1964., str. 23-47.

POSEDEL, Josip: Zadar 1797-1813., *Zbornik »Zadar«*, Zagreb: NZMH, 1964., str. 195-205.

PRIJATELJ, Kruno: Spomenici Zadra XVII. i XVIII. stoljeća, *Zadar — Zbornik*, ur. J. Ravlić, Zagreb: Matica hrvatska, 1964., str. 273-280.

RAUKAR, Tomislav — PETRICIOLI, Ivo — ŠVELEC, Franjo — PERIČIĆ, Šime: *Zadar pod Mletačkom upravom*, *Prošlost Zadra*, III, Zadar, 1987.

SABALICH, Giuseppe: *Cronistoria aneddotica del Nobile Teatro di Zara (1781-1881)* Zadar: F. Battara, 1904. (-1922.).

SCHMIDL, Carlo: *Dizionario Universale dei Musicisti*, I, Milano 1937.

SMIČIKLAS, Tade: Obrana i razvitak hrvatske narodne ideje od 1790. do 1835. godine, *Rad JAZU*, knj. 80, Zagreb 1885., str. 11-72.

STIPČEVIĆ, Ennio: Glazbeni život u Zadru 1860-1918, *Zadarska revija*, XXXIV, 1985., 1, str. 78-87.

STIPČEVIĆ, Ennio: *Hrvatska glazba*, Zagreb: Školska knjiga, 1997.

STIPČEVIĆ, Ennio: Izvještaj o sređivanju i katalogiziranju muzikalija Historijskog arhiva u Zadru, *AM*, XVII, 1986., 1, str. 101-135.

STIPČEVIĆ, Ennio: Protureformacija, isusovci i glazbena kultura 17. i 18. stoljeća u Hrvatskoj, *Glazbeni barok i zapadni Slaveni u kontekstu europskog kulturnog zajedništva*, ur. S. Tuksar, Zagreb, 1993., str. 235-241.

STRGAČIĆ, Ante: Neka dramatska prikazivanja na hrvatskom jeziku u Zadru u XIX. stoljeću, *Zadarska revija*, I, 1952., 3., str. 1-35.

STRGAČIĆ, Ante: Zadranin Šime Vitasović i kulturno-povijesno značenje njegovih djela, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, II, 1955., str. 47-76.

STRGAČIĆ, Ante: Hrvatski jezik i glagoljica u crkvenim ustanovama grada Zadra, *Zadar — Zbornik*, ur. J. Ravlić, Zagreb: Matica hrvatska, 1964., str. 380-425.

ŠABAN, Ladislav: Battagel Marko, u: *Hrvatski biografski leksikon*, 1 A-Bi, Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1983., str. 528-529.

ŠABAN, Ladislav: Graditelj orgulja Petar Nakić i Šibenik, *Rad JAZU u Zadru*, XIII/XIV, 1968.

ŠABAN, Ladislav: Doprinos trojice Moscatella orguljarstvu u Dalmaciji, *Rad Centra JAZU u Zadru*, XXI, 1974., str. 217-260.

ŠABAN, Ladislav: Povijesne orgulje kao kulturna baština Dalmacije, u: *Fiskovićev zbornik*, knj. 1, Split, 1980., str. 555-572.

ŠABAN, Ladislav: Umjetnost i djela graditelja orgulja Petra Nakića u Dalmaciji i Istri, *AM*, IV, 1973., str. 5-45.

ŠIROLA, Božidar: Muzički život u Zadru, *Zadar — Zbornik*, ur. J. Ravlić, Zagreb: Matica hrvatska, 1964., str. 599-608.

ŠIROLA, Božidar: Pabirci iz glasbene poviesti Zadra, *Alma Mater Croatica*, 5-10, 1944., str. 155.

ŠIROLA, Božidar: Crkvena glasba u Hrvatskoj (Poviestni priegled), *Croatia Sacra* (svečani broj), XI-XII, 1943., str. 20-21.

ŠIROLA, Božidar: *Pregled povijesti hrvatske muzike*, Zagreb: Edition Rirop, 1922.

ŠPRALJA, Izak: *Crkvena glazba*. Priručnik za bogoslovna učilišta, Zagreb: Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, 1988., str. 161-213.

TUKSAR, Stanislav: Glazbeni arhivi i zbirke u Hrvatskoj, *AM*, XXIV, 1993., 1, str. 3-26.

TUKSAR, Stanislav: Glazbeni arhiv splitske stolne crkve sv. Dujma. Izvještaj o sređivanju i katalogiziranju izvršenom u razdoblju od 1973. do 1975. godine, *AM*, 8, 1977., 2, str. 171-187.

TUKSAR, Stanislav: *Hrvatska glazbena terminologija u razdoblju baroka*, Zagreb: HMD — MIC, 1992.

TUKSAR, Stanislav: *Hrvatski renesansni teoretičari glazbe*, Zagreb: JAZU, 1978.

VALENTINELLI, Giuseppe: *Bibliografia della Dalmazia e del Montenegro*, Zagreb: Tiskara Lj. Gaja, 1855.

ZJALIC, Milan: *Crkvena muzika*, Samobor, 1925.

ŽUPANOVIĆ, Lovro: *Stoljeća hrvatske glazbe*, Zagreb: Školska knjiga, 1980.

SUMMARY

Music Life in Zadar in the 18th and the First Half of the 19th Centuries

In the 18th century, Zadar and the greater part of Dalmatia were politically disorganized, economically impoverished and limited in the national freedom of their (Slavic, mostly Croatian) inhabitants. However, while a great number of data exists witnessing to the rich musical (as well as general cultural and social) life of the towns of Split and Dubrovnik in the corresponding period, Zadar shows an almost complete lack of preserved musical information (music sheets, names of composers, etc.) for the period from the end of the 17th century to the beginning of the 19th. Some data do point to the assumption that music life in Zadar in the 18th century — perhaps in analogy with Split and Dubrovnik — was quite richly developed: the existence of organs, built by Petar nakić (Pietro Nachini) in five churches; the functioning of an organ-building workshop; etc. In addition, an interesting fact is that

the city, treated today as having then been »poor« in music events, during the last decades of the 18th century opened its theatre, *Teatro Nobile*, which would become not only one of the first among Dalmatian (and Croatian) theatre houses but is known not to have differed much from its Italian counterparts. In addition, the end of the 18th century witnessed the beginning of the activities of several music artists (composers, performers, organ-builders), who considerably contributed to the music life of Zadar by their work both in the local cathedral and the theatre, and who would continue to demonstrate their skills in performances in the first half of the 19th century. They were: the composers *Giovanni Battista Bevilacqua*, *Domenico Bevilacqua* and *Marco Battagel*; the violinists *Angelo Maria Frezza*, *Giuseppe Galli* and *Francesco Maccari-Spada*; and, the organ-builder family *Moscatelli*.

In 1797, with the fall of the Venetian Republic, the almost four centuries-long Italian governance in the greater part of Dalmatia and in the town of Zadar came to its end. In the next fifty years or so, during the first half of the 19th century, Zadar would experience a threefold shifting of political power, which would considerably influence social and cultural life of the city. Somewhat surprisingly, its population, exhausted by wars, led at the same time a vivid and musically rich life.

A rush in the development of secular music in Zadar started with the opening of the *Teatro Nobile*. Extensive data on its operatic repertoire show that, from the first years of its existence, this theatre reached the peak of then-contemporary operatic production. Comparing its repertoire with those of other Italian theatres, notably Venetian ones such as *San Samuele*, *San Moisè*, *La Fenice* and *San Benedetto*, Milan's *La Scala*, the Neapolitan *Teatro del Fondo* and *Teatro del Fiorentini*, and some others, it can be stated that Zadar staged the most recent Italian repertoire. In addition, local composers who participated in its activities were *Giovanni Cigala*, *Antonio de Stermich* and *Luigi Garbato*, and, in addition, some popular personalities such as *Niccolo Maccari-Spada*, *Alessandro Dionisi*, *Simeone Lazzarin* and *Pietro Armanini* performed there.

Along with the development of secular music (after the opening of *Teatro Nobile*), more intensive activities also occurred in the field of church music. Its centre seems to have been the Cathedral of St. Anastasia (*Sv. Stošija* in the local dialect), where its *maestri di cappella*, such as *Girolamo Alesani*, *Antonio di Licini*, *Giovanni Cigala*, *Mate Kurtović*, *Francesco Sabalich* and *Luigi Basinello*, composed, among other, music for liturgy. They also organized the Cathedral choir and orchestra. In order to support the idea of continuous and rich music life in Zadar, the activities of the town military music, concerts, academies and festive ceremonies accompanied by music held in the city should be added to all this data.